

LUFTIMET
NENTOKESORE

AVIONI SHKOLLOR
"PC-9M"

AUTOMATIKU
"UZI"

ÇAKMAKET - NJE ELEMENT I
PASHMANGSHEM NE CDO PREDHE

ШТИТ

Numri 173
Mars 2024

ISSN 1857-6710

REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES SË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

30 VJET
BATALIONI I
FORCAVE SPECIALE
"UJQËRIT"

„Miqësia për U shënua Dita e Sporteve Ushtarake

Stadiumi Ushtarak në Shkup më 15 dhe 16 shkurt ishte i mbushur me energji positive dhe me shpirt gare, në vigjile të shënimit të Ditës së Sporteve Ushtarake Ndërkombëtare – CISM. Nën moton “Miqësia përmes sportit”, entuziastë nga komandat dhe nga njësitë e Armatës, erdhën në Stadiumin Ushtarak në Shkup, me qëllim t’a demonstrojmë shpirtin garues dhe sportive, si një lidhëze jashtëzakonisht e rëndësishme në procesin e trajnimit. Armata jonë është anëtare e plotë e Këshillit Sportiv që nga viti 2005 dhe që nga ajo kohë, për çdo vit, në vigjile të 18 shkurtit, Ditës së Sporteve Ushtarake Ndërkombëtare, zhvillon gara sportive në disa disiplina. Në

hapjen solemne të garave, fjalë rasti mbajti edhe zëvendës shefi i SHP të Armatës, general-majori Azim Nuredin, që e theksoi rëndësinë e sportit si element kyç, në procesin e trajnimit dhe në përgjithësi, në aspektin e përgatitjes fizike të pjesëtarëve të Armatës. Si çdo vit, ashtu edhe sivjet, u përzgjedh pjesëtari që do t’a fitojë titullin “sportist i vitit”. Këtë epitet për vitin 2023 e mori rreshteri Viktor Efremov nga VP 8044 Shkup, për vendin e parë të fituar në garën për “Ushtarakun më të mirë”. Në kuadër të mbretëreshës së sporteve – atletikës, u vrapua nga 5 km për meshkurt dhe nga 3 km për femrat. Në konkurrencën e femrave, vendin e parë e fitoi kapetani Zhan Tosev, vendin e dytë e fitoi up.

mes sportit“

tarake Ndërkombëtare – CISM

Milosh Rançiq, ndërsa vendin e tretë e ndanë up Rijad Sheipi dhe up Traçe Ilievski. Në konkurrencën e femrave, vendi i parë i takoi flamurtares Marija Pelikon, vendi i dytë up Silvana Veljuslieva, ndërsa në vendin e tretë u radhit up. Viktorija Jovanovska.

Në garat e disiplinës sportive të ping-pongut për femra, vendin e parë e fitoi VP 2803 Shkup, vendin e dytë VP 8044 dhe vendin e tretë VP 2733 Veles. Në konkurrencë individuale në ping-pong fitoi flamurtari Oliver Kuzmanovski, vendin e dytë e zuri Boban Jakimovski, ndërsa vendin e tretë nënkoloneli Zdravko Rizovski.

Në disiplinën e basketbollit, sivjet kishte edhe një ekip

femrash, i cili me shpirtin garues luftarak, i dhanë sharm të veçantë garës. Vendin e parë në garën e ekipore tek meshkujt e fitoi VP 7925 Petrovec, vendi i dytë ishte i rezervuar për VP 4770 Kumanovë, ndërsa vendi i tretë i takoi VP 3562 Shkup. Në garën e femrave, vendin e parë në basketboll e fitoi VP 7925 Petrovec, ndërsa vendin e dytë VP 3562 Shkup.

Ekipet futbollistike garat i përfunduan sipas rradhës vijuese: VP 2803 Shkup – vendi i parë, VP 7925/13 Shtip – vendi i dytë dhe VP 2733 Veles – vendi i tretë.

Përshëndetje sportive dhe urime për më të mirët!

M.P.

Botues
Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kryetar i këshillit botues
Mr. Ivan Atanasoski, kolonel

Zëvendës kryetar i Këshillit të Botimtarisë
Toni Janevski, kolonel

Anëtarë të Këshillit të Botimtarisë:

Lidija Jançova-Hristova

Mr. Zdravko Jakovlevski

Biljana Blazheska, kolonel

Nikolla Mitrevski, kolonel

Liljana Petreska, nënkolonel

Violeta Kostadinova, nënkolonel

Zoran Dodevski, kolonel i pensionuar

Biljana Ivanova

Dr. Zhanet Ristoska

Kryeredaktore përgjegjëse

Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:

Umit Redzepi

(redaktor i artit grafik dhe teknikës),

Bujar Zylfiqari

(përkthimi dhe redaktimi në gjuhën shqipe)

Shtyp:

„Fokus Print“ – Shkup

MBUROJA
Është revistë e
Ministrisë së
Mbrojtjes së
Republikës së
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë në muaj
publikohet edhe në ueb
faqen e Ministrisë së
Mbrojtjes
<https://mod.gov.mk/mburoja>

11

Nën flamurin e OKB-së
Përkushtimi ndaj paqes (3)

26

Dhjetë inovacionet dhe trendet më të mira
të teknologjisë ushtarake për vitin 2024

përmbajtja

MBUROJA ■ viti XVI ■ numri 173 ■ Mars 2024

INFO	Armatim
Mbl edhje e Këshillit Veriatlantik të NATO-s në Bruksel.....	Fluturakja pa pilot „AAI RQ-7 Shadow“
6	34
Në vijën e parë	„Tupolev TB-3“
Lufta ruso-ukrainase dhe roli i teknologjive të reja zhillimore dhe shkatërruese.....	41
8	46
Global	Pajisje Ushtarake
Bashkëpunimi shumëkombësh në NATO (8)	Byzlyky - Paracord.....
Mbrojtja kimike, biologjike, radiologjike dhe bërthamore.....	48
14	48
Ballafaqimi me ndryshimet klimatike.....	50
16	50
Përgjatë historisë ushtarake	Muzetë Ushtarak
Lufta e Falklandeve.....	Muzeu i avionit ushtarak të Meksikës - MUMO.....
22	54
Perspektiva gjinore	Piktorët dhe lufta
Ministria e Mbrojtjes – lidere në nivel institucional sipas implementimit të perspektivave gjinore.....	Carlos Francisco-Botong Piktori legjendar i historisë dhe traditave të Filipineve.....
28	54

36

„Rila 4x4“ – automjeti rezistent ndaj minave dhe i mbrojtur nga prita

44

Çakmakët - një element i pashmangshëm në çdo predhë

SHKRUAN:

**Dr. Zhanet
Ristoska**
Kryeredaktor
përgjegjës

Kontratë e re Kolektive për të punësuarit në Ministrinë e Mbrojtjes dhe në Armatë

Të punësuarit në Ministrinë e Mbrojtjes dhe në Armatën e Republikës së Maqedonisë së Veriut morën përfitime të rëndësishme nga puna e tyre në sektorin e mbrojtjes, me të cilat u mundësohen me anë të dispozitave që janë në kuadër të Kontratës së re Kolektive. Ashtu si që edhe u premtua kah fundi i vitit të kaluar, ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska dhe kryetari i Sindikatës së Pavarur të Mbrojtjes, Vanço Isajllor, nënshkruan kontratën e re kolektive për të punësuarit në Ministrinë e Mbrojtjes dhe për pjesëtarët e Armatës, kontratë kjo, me anë të së cilës, u përmirësuan disa gabime apo mangësi nga kontrata e kaluar kolektive, duke u vendosur përmbajtje të reja me të cilat u rrit edhe më tepër standardi dhe u valorizua munda dhe kontributi i të punësuarve në Ministrinë e Mbrojtjes dhe i pjesëtarëve të Armatës, si subjekte më të rëndësishme në sistemin e mbrojtjes së vendit tonë. „Të punësuarit në mbrojtje janë me të vërtetë shumë të rëndësishëm, për të mos thënë kyç në tërë sistemin e mbrojtjes. Më vjen mirë që perpos investimit në pajisje, paralelisht po i përmirësojmë edhe kushtet dhe standardin e të punësuarve, si dhe njëherit e ngritim edhe imazhin e tyre në shoqëri. Do të vazhdoj të angazhohem që të respektohen të gjitha të drejtat, ndërsa kontrata kolektive të zbatohet në tërësi. Ishim të hapur për të gjitha sindikatat që i respektojmë plotësisht, ndërsa e respektojmë poashtu edhe pozitën e sindikatit reprezentues. Dialogu vazhdon.“, tha ministrja Petrovska gjatë aktit të nënshkrimit të Kontratës Kolektive. Ministrja Petrovska publikisht iu falenderua përfaqësuesve të sindikatit reprezentativ të pavarur të mbrojtjes, por edhe përfaqësuesve të sindikatave tjera të mbrojtjes të cilët gjatë periudhës së kaluar, punuan pa u lodhur për definimin përfundimtar të dispozitave të Kontratës Kolektive, duke u përpjekur që nëpërmjet kësaj kontrate të përfshihen më shume aspekte dhe segmente që do të ndikojnë në përmirësimin e standardit dhe që të plotësohen kërkesat e të punësuarve në Ministrinë e Mbrojtjes dhe në Armatë. E përshëndesim nënshkrimin e Kontratës Kolektive e cila mes tjerash, përfshinë edhe vlerësimin e duhur të nivelit të shkollimit, pagesën e shtesës gjatë penzionimit në shumë prej 15 pagave, si dhe përfitime tjera. Ne edhe më tej do të vazhdojmë të punojmë me elanin e njejtë dhe të kontribuojmë në kuadër të sistemit të mbrojtjes së vendit tonë. Sa i përket miratimit të Ligjit për të Punësuarit në Mbrojtje, i cili ishte paramenduar si një Ligj i veçantë me anë të së cilit rregullohen të drejtat dhe përfitimet për të punësuarit në mbrojtje, i njejtë edhe më tutje mbetet i bllokuar në Kuvend me mbi 1000 amandamente. Në lidhje me këtë, ministrja e mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska në emisionin „Vetëm Intervistë“ në televizionin kombëtar „Kanal 5“, theksoi se Ligji për të Punësuarit në Mbrojtje është një projekt i madh dhe shumë serioz i Ministrisë së Mbrojtjes që përmban shumë përfitime për të punësuarit në ministri dhe është jashtëzakonisht i rëndësishëm për faktin se jep mundësi shumë më të mëdha për menaxhimin e proceseve në kuadër të Ministrisë së Mbrojtjes, në mesin e të cilëve, si më të rëndësishëm e përmendi, procesin e përmbyshjes së kuadrit, gjë që paraqet edhe specialitet kritik, si për shembull te informatikanët, që janë më se të nevojshëm për shkak të garantimit të sistemit të mbrojtjes kibernetike.“

Ministrja Petrovska, mes tjerash, theksoi se me këtë Ligj, mundësohet burimi i kuadrove të reja, por edhe përmirësimi i statusit të të punësuarve. Të shpresojmë se në një afat sa më të shkurtër kohor, do të gjenden zgjidhje të përshtatshme për tejkalimin e problemeve dhe që procesi i miratimit të këtij ligji të rëndësishëm do të zhbllokohet.

„Orce Nikolov“ 116
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministrisë së Mbrojtjes

TË NDERUAR PJESËTARË TË ARMATËS DHE TË PUNËSUAR NË MM,

Redaksia e revistës „Mburoja“ ju inkurajon të dërgoni shkrime rreth aktiviteteve më të rëndësishme në kuadër të njësisë suaj organizative. Shkrimet e juaja, informatat, apo reportazhet me fotografitë përkatëse, mund të na i dërgoni në adresat vijuese:

zanet.ristovska@mod.gov.mk, stit@mod.gov.mk

PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030

Mbledhje e Këshillit Veriatlantik të NATO-s në Bruksel

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska në Bruksel morri pjesë në mbledhjen e Këshillit Veriatlantik të NATO-s në nivel të ministrave të mbrojtjes, ku në dy sesione u diskutua për unitetin transatlantik, për planet e mbrojtjes dhe kthimit, për rritjen e investimeve në mbrojtje, si dhe për mbështetjen aleate për Ukrainën. „Maqedonia e Veriut është njëra ndër 18 vendet aleate që e përmbushën kriterin e bashkrenduar për investimin e më së paku 2% të bruto prodhimit vendor për mbrojtjen. Sivjet, 2,05% e bruto prodhimit vendor të RMV-së, ose 237 milion euro, do të investohen në mbrojtje, ndërsa prej tyre, pothuajse një e treta i dedikohet modernizimit dhe pajisshmërisë, kështu që automatikisht përmbushet edhe kriteri i dytë i NATO-s”, theksoi ministrja në këtë mbledhje. Armata maqedonase, tha Petrovska, kalon përmes një procesi të rëndësishëm të modernizimit dhe pajisshmërisë, gjë që e fuqizon mbrojtjen kombëtare dhe kolektive të NATO-s. Ministrja Petrovska theksoi se pjesëtarët e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut lënë gjurmët e tyre në fuqizimin e sigurisë, kthimit dhe mbrojtjes kolektive, përmes pjesëmarrjes në kuadër të forcave shumëkombëshe të NATO-s në Letoni, në Rumani dhe në Bullgari. Në mbledhje u bisedua edhe për përgatitjet e samitit vijues të liderëve që do të mbahet në Uashington, ku do të shënohet edhe 75 vjetori i themelimit të NATO-s, si aleancë më e suksesshme në historinë e njerëzimit, e bazuar mbi lidhjen e fuqishme transatlantike ndërmjet Europës dhe Amerikës

Veriore dhe përkushtimit për mbrojtje të përbashkët kolektive. Në takimin e Këshillit Veriatlantik të NATO-s – Ukraina, ministrja e mbrojtjes Petrovska e riafirmoi mbështetjen e Maqedonisë së Veriut për vendin që ka të drejtë të mbrojtje integritetin territorial dhe sovranitetin e tij. „Që nga fillimi ishim shumë të qartë rreth qëndrimit tonë – agresioni rus është në kundërshtim me të drejtën ndërkombëtare dhe me rregullimin e bazuar në rregulla dhe në parime. Deri më tani kemi sjellë 12 vendime për ndihmë ushtarake dhe humanitare, në vendin tonë u trajnuan pjesëtarët të Armatës së Ukrainës dhe kjo mbështetje do të vazhdojë edhe në të ardhmen”, theksoi ministrja. Në Bruksel, ministrja Petrovska së bashku me ministrat e mbrojtjes së trembëdhjetë vendeve aleate, në mesin e të cilave Gjermania, Franca, Norvegjia,

Turqia, Holanda, Polonia, Danimarka, si dhe Suedia e cila u ftua për anëtarim, nënshkruan edhe Letër për Qëllime – „Rritjen e kapaciteteve prodhuese të municionit dhe rezistencës industriale” përmes Nismës Shumëkombëshe të Prokurimit të NATO-s, nën patronazhin e Mbretërisë së Bashkuar. Qëllimi i kësaj iniciative është avancimi i bashkëpunimit me industrinë për sigurimin e prokurimit shumëvjeçar shumëkombësh të municionit, si dhe për arritjen e rritjes së nivelit të ndërveprimit dhe reduktimin e shpenzimeve për vendet pjesëmarrëse në këtë nismë. Gjithashtu, ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, në selinë e NATO-s në Bruksel e nënshkroi edhe Kontratën e Kontributit në Njësinë e Diplomacisë Publike të NATO-s, njësi kjo që mundëson ekspertë të fushës së komunikimit strategjik dhe të marrëdhënieve me publikun në Minisrinë e Mbrojtjes, të japin kontributin e tyre ndaj zhvillimit të fushës së marrëdhënieve me publikun në kuadër të NATO-s dhe këtë Kontratë ia dorëzoi ndihmës sekretarit të përgjithshëm të NATO-s, Scot Bray. „Lufta për të vërtetën dhe për qëllimet e NATO-s si aleancë e mbrojtjes, funksioni bazik i së cilës është mbrojtja e aleatëve dhe qytetarëve të tyre, tha ministrja, patjetër duhet të jetë e parë dhe e dëgjuar, ndërsa ekspertët tanë, të cilët me punët e tyre mundësuan transparencë në vend dhe në rajon, do të jenë edhe një vlerë e shtuar shumë e fuqishme për NATO-n. Republika e Maqedonisë së Veriut kontributin e saj në Njësinë për Diplomacinë Publike do t’a fillojë në maj të vitit 2024, dhe do të vazhdojë edhe gjatë dy viteve të ardhshme dhe do të zhvillohet në katër rotacione nga gjashtë muajt“.

Trajnim në kushte dimërore

Në përputhje me planin vjetor “Kalendari i Trajnimeve për vitin 2024”, disa njësi të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, standard, edhe sivjet gjatë kësaj periudhe, realizuan trajnime në kushte dimërore në disa lokacione në territorin e vendit tonë. Pjesëtarët e Batalionit të Policisë Ushtarake (bPU), trajnimin në kushte dimërore e realizuan në garnizonin e Shtipit (objekti i ndarë “Lisec”). Qëllimi primar i trajnimit është që pjesëtarët e bPU të trajnohen, të shkathtësohen dhe të stërviten për taktikat, teknikat dhe procedurat për jetë dhe punë në kushte të realizimit të detyrave imediate në kushte të ndryshme tokësore, atmosferike dhe meteorologjike, si dhe të rishikohet ndikimi i motit të ftohtë dhe temperaturave të ulëta ndaj njerëzve dhe teknikës gjatë realizimit të detyrave në kushte malore. Gjatë trajnimit u stërvit dhënia e ndihmës së parë gjatë ngrirjes, orientim dhe mjete tjera të formacionit në terren, të mbuluar me dëborë, si dhe u stërvit qëndrimi i pjesëtarëve në objekte të improvizuara dhe bunker në mal, në birra, në shpella dhe në gropa të tjera më të thella. Ngasësit e motorëve, gjatë stërvitjes i avancuan shkathtësitë e tyre për ngasje në terren të rënduar dhe në terren të mbuluar me dëborë. Temat e planifikuara të trajnimit në kushte dimërore u realizuan me sukses, në përputhje me planin për trajnim. Pjesëtarët e bPU dëshmuan

profesionalizëm dhe gatishmëri në realizimin e detyrave të dhëna dhe në fuqizimin e shpirtit ekipor, gjë që do të mundësojë të arrihet niveli i duhur i realizimit të detyrave në kushte malore.

Me qëllim të fuqizimit dhe zgjerimit të kapaciteteve të udhëheqjes së operacioneve në kushte dimërore, “Renxherët” nga çeta luftarako-sulmuese të Batalionit Zbulues dhe të Intelgjencës (bZI), realizuan trajnim të avancuar në kushte dimërore. Gjatë trajnimit që u realizua rrëzë malit Gollak, pjesëtarët demonstruan nivel të lartë të profesionalizmit dhe qëndrueshmërisë. Gjatë planifikimit të operacioneve në kushte dimërore, duhet të merren parasysh disa aspekte, si për shembull, mbajtja e pajisjeve shtesë, veshëmbathje dhe kombinim të saj, ushqim të rregullt dhe hidratim gjatë trajnimit, gjë që në mënyrë plotësuese dëshmon se renxherët maqedonas janë të gatshëm për luftë në kushte dimërore. Edhe pjesëtarët e Batalionit të Forcave Speciale gjatë kësaj periudhe, si pjesë e aktiviteteve trajnuese malore, realizuan trajnim në kushte dimërore rrëzë maleve të Osogovës në rajonin e Ponikvës. Me anë të realizimit të aktiviteteve në kushte reale, për një lloj trajnimi të këtille, u arrit qëllimi parësor – mbajtja e nivelit për gatishmërinë e duhur të njësisë për realizimin

e detyrave në kushte malore dhe dimërore, procedura taktike me anë të përdorimit të skive, lëvizjeve dhe qëndrimeve për qitje, ndihmës së parë dhe maskimit në kushte dimërore. Veç tjerash, u demonstrua edhe shkathtësia për të mbijetuar në temperature nën zero gradë Celsius, me anë të praktikimit të taktikave, procedurave dhe shkathtësive në nivel individual dhe nivel ekipor, përmes stërvitjeve taktike të detyrave të dhëna taktike.

Lufta ruso-ukrainase dhe roli i teknologjive të reja zhillimore dhe shkatërruese

Edhe përkundër konvencionalitetit të plotë nga njëra anë, nga ana tjetër kategorizimi më i mirë i luftës ruso-ukrainase është se kjo është “lufta e parë botërore kibernetike” e zhvilluar në shekullin njëzet e një. Teknologjitë e ndryshme që përdoren nga dy palët ndërluftuese, kontribuan që ky konflikt të emërtohet si lufta më e avancuar në aspektin teknologjik që njerëzimi ka parë deri më sot.. Edhe pse një numër i madh i betejave zhvilloheshin në vetë fushëbetejën, megjithatë në mënyrë intensive luftohet edhe në hapësirën kibernetike, duke përdorur teknologji bashkëkohore. Taktika kibernetike të luftimit, sulme kibernetike, dezinformata komunikime satelitore, mjete fluturimit pa pilot, luftim elektronik, rrjete sociale, sisteme raketore dhe artilerike, realitet virtual, si dhe shumë segmente të luftimit që kanë ndikim serioz ekonomik ndaj skenës globale teknologjike. Përdorimi i teknologjive bashkëkohore zhvillimore dhe shkatërruese në terren, u dëshmu

Lufta ruso-ukrainase është lufta teknologjike më e avancuar që njerëzimi ka parë deri më sot. Kjo luftë nxori në pah përdorimin e teknologjisë dhe ndërtimin e instrumenteve ushtarake dhe joushtarake të fuqisë. Faktet nga terreni flasin se teknologjia digjitale luan rol të rëndësishëm në operacionet luftarake, ndërsa parashikimet janë se teknologjia e këtillë mund të jetë vendimtare në luftën ruso-ukrainase

si tejet shkatërruese në çdo aspekt. Duke e parë rëndësinë e implementimit të teknologjive zhvillimore dhe shkatërruese në sferën luftarake, që para fillimit të luftës në Ukrainë, NATO ngriti një nismë revolucionare për shfrytëzimin e përparsisë teknologjike të Aleancës. Për këtë qëllim, NATO ndërmorri iniciativë dhe e vendosi Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic – DIANA. Roli dhe detyra e DIANA është që të përqëndrohet në zhvillimin e teknologjive bashkëkohore të cilat mund të kenë ndikim të madh në fushëbetejë gjatë ndonjë lufte vijuese eventuale. Theksi u vendos

në intelgjencën artificiale, në përpunimin e një numri të madh të të dhënave, në teknologjitë e mundësuar në kuantitet, autonomi, bioteknologji, si dhe në materiale të reja në hapësirë. (DIANA 2023). Lufta në Ukrainë e arsyetoi një lëvizje të këtillë të Aleancës dhe kontribuoi që shumëfish më tepër të rriten investimet në zhvillimin e teknologjive të reja zhvillimore. Në përputhje me Konceptin e Ri Strategjik të Aleancës nga viti 2022, teknologjitë zhvillimore dhe shkatërruese, paraqesin edhe rrezik edhe mundësi. Ato janë ngritës të konfliktit, e theksojnë rëndësinë strategjike dhe

shëndrohen në sferë kryesore të garës ndërkombëtare. Të gjithë këtë e vërtetojnë rezultatet nga terreni në Ukrainë. Për këtë shkak, zhvillimi i teknologjive të këtylla kërkon edhe një qasje të sinkronizuar të NATO-s, por edhe të BE-së, me qëllim që të avancohet më shpejt në garë, para sfiduesve strategjik, para se gjithash, para Kinës.

Sa i përket përdorimit të teknologjive bashkëkohore në luftën në Ukrainë, në rast se me kujdes e analizojmë fillimin e luftës, mund të vërejmë se Moska disa orë para se forcat ruse, t'a kalojnë kufirin ukrainas, hapat e para i bëri përmes sulmit kibernetik, duke përdorur softuerin bashkëkohor – “kalin e Trojës”, i njohur ndryshe edhe si „Fox Blade“. Një ditë para invazionit u vërejt një aktivitet i shtuar kibernetik, si uvertirë në invazion. U sulmuan sistemet kompjuterike të një numri me të madh të ministrive në Ukrainë, si dhe të organizatave tjera qeveritare dhe bankave, përmes refuzimit distributiv të shërbimeve (DDoS, McGee-Abe 2023). Qëllimi i këtij sulmi kibernetik ishte që të paralizoheshin qendrat komanduese dhe kontrolluese të Ukrainës. Sulmet kibernetike dhe strategjitë për dezinformim luajnë rol shumë të rëndësishëm në këtë konflikt. Përveç shteteve dhe sulmeve të tyre të lidhura kibernetike-proxy, me qëllim që të arrihet deri te ndonjë dobi, në anën tjetër kemi edhe grupe dhe banda të ndryshme kibernetike që në një, apo në mënyrë tjetër, rrisin nivelin e rrezikut të eskalimit. Këto sulme kibernetike vazhdojnë edhe sot dhe nga me sulme të tilla ballafaqohen edhe shumë vende tjera. Për shembull, në Maqedoninë e Veriut për më shumë se pesë muaj, patën sulme të vazhdueshme kibernetike ndaj institucione shtetërore, duke e përfshirë edhe sulmin e fundit ndaj Fondit të Shëndetësisë. Këto aktivitete kibernetike ishin komplementare me luftën kibernetike që përshinë paralajmërime për bomba të rrejtshme në ministri të ndryshme qeveritare dhe në institucione tjera, si shkolla, etj. Jemi dëshmitarë të kampanjave të përditshme të lajmeve të rreme dhe dezinformatave përmes platformave të rrejtëve sociale, të cilat krijojnë të a.q “gjendje luftarake mbi narativet”. Lufta në Ukrainë u shëndrrua në një luftë qasëse, apo luftë e internetit në histori, me azhurim momental të situatës drejtpërdrejtë nga terreni dhe përmes video gjirimeve të publikuara përmes platformave të ndryshme të rrjeteve sociale. Duhet pranuar fakti se edhe përkundër të gjitha kufizimeve që i sjell lufta, Ukraina në mënyrë intensive e shfrytëzonte mundësinë që i jepej në kuadër të rrjeteve sociale, në mënyrë që të targetohen dhe të gjinden grupe të ndryshme të ushtarëve rus. Përveç kësaj, nuk duhet nënçmuar edhe rëndësinë e kozmosit, që

edhe njëherë e vërtetoi rëndësinë e tij në rritje. Kozmosi u shëndrrua në një domen shumë të rëndësishëm i të luftuarit të përditshëm. Më shumë se 5.000 satelitë “Starlink” (Tsereteli 2022) u lansuan në kozmos në ditët e para pas invazionit rus ndaj Ukrainës. Mbështetja në sigurimin e internetit ishte jashtëzakonisht e rëndësishme, jo vetëm për qytetarët e Ukrainës që të mbësin në kontakt me realitetin, por edhe për një koordinim më të mirë të mbrojtjes ukrainase. Kjo është lufta e parë në të cilën interneti i disponueshëm komercial dhe satelitët mund të kenë rol të rëndësishëm në sigurimin e informatave të karakterit të hapur, sa i përket lëvizjes së forcave, për fuqizimet dhe forcat ushtarake plotësuese në vendet fqinje, për lëvizjen e emigrantëve dhe refugjatëve, si dhe për disa punë të tjera. Deri më sot, më shumë se 25 000 terminale “Starlink” (McGee-Abe 2023)

janë të vendosura për mbështetjen e mbrojtjes ukrainase dhe për komunikim me qytetarët. Nuk mund t'a harrojmë edhe përdorimin e rëndësishëm të sistemeve për luftime elektronike, që përdoret për pengimin e komunikimit dhe pajisjeve tjera elektronike. Këto sisteme përdoren në mënyrë që të bllokohen komunikimet e dy palëve ndërluftuese. Mbetet e hapur çështja se si mund të jemi më efikasë armiku në këtë betejë (McGee-Abe 2023). Gjithashtu, nuk duhet harruar se si pjesë e vetëoperimit të saj si fuqi e madhe në konkurrencë me SHBA dhe NATO-n, Rusia për më shumë se një dekadë synon që të demonstrojë shkathtësinë e saj për t'i arritur, apo për t'i kaluar rivalët e saj në teknologjinë ushtarake. Mjetet flutuese pa pilot dhe intelijenca artificiale janë pjesë e rëndësishme e narativit të udhëheqësisë ushtarake dhe politike

të Rusisë. Ata nuk ishin të lidhur vetëm për përparsitë strategjike, por të njejtit paraqesin edhe symbol të një ushtrie bashkëkohore. Në mënyrë që të dëshmojë se ushtria e saj është e gatshme për luftë në shekullin XXI, Rusia u përfshi në demonstrimet e performancave të sistemeve të këtyllë të cilët mes tjerash, demonstroi parada ushtarake, stërvitje strategjike dhe propagandë, gjëra të cilat janë në mbështetje të kampanjave dhe operacioneve të Moskës.

Të gjithë i panë rezultatet e kësaj politike të Putinit në fushëbetë. Në këtë luftë përdoret teknologji e fuqishme bashkëkohore si që janë mjetet fluturuese pa pilot. Këto mjete, përdoren nga të dyja palët, si për zbulimin e caqeve armiqësore, ashtue edhe për veprim ndaj tyre (Tsereteli 2022). Ushtria ukrainase gjithashtu, në mënyrë intenzive e përdor teknologjinë e mjeteve fluturuese pa pilot, për të goditur caqe në distanca të theksuara në territorin e armikut, duke përdorur muncion tejet preciz. Mjetet më të përdorura fluturuese pa pilot janë dronë të thjeshtë komercial me kamera të integruara me rezulucion të lartë që janë të lidhura me telefona të mençur. Këto mjete fluturuese pa pilot ushtarët i përdorin për zbulim e kundërzbulim, për mbikqyrje, ku e shfrytëzojnë mundësinë për të pasur përparësi para armikut. Mjetet fluturuese pa pilot me prejardhje turke, iraniane, kinze apo mjete tjera, janë të pajisura me bomba lazerike uji, të cilat janë shumë precize në targetimin e caqëve lëvizëse dhe caqeve tjera të stacionura në një vend. Duke e pasur parasysh faktin se përdorimi i mjeteve fluturuese pa pilot u bë gjithnjë e më prezente në konflikt, gjendja në terren na tregon se dy palët zhvilluan shkathtësi dhe sisteme për luftë kundër

dronëve, që ka të bëjë me zbulimin dhe neutralizimin e tyre me kohë. Ushtria e Ukrainës thuhet se ka përdorur edhe anti dronë, ashtu si që është edhe droni KARGU i prodhimit turk, i cili ka mundësi që në mënyrë autonome të ndjekë dhe të sulmojë caqe (McGee-Abe 2023). Si rezultat i aktiviteteve të deritanishme në fushëbetë, mund të indentifikojmë disa mësim të marra nga përdorimi i shpeshtë i sistemeve për trajnimin e realitetit virtual, për simulimin e skenareve luftarake që janë hallkë e rëndësishme në kuadër të trajnimit të ushtarëve dhe shërbejnë për përdorimin e taktikave dhe procedurave gjegjëse të luftimit. Ky lloj i trajnimit ushtarëve ju mundëson të stërviten në një mjedis të sigurt dhe të kontrolluar, para se të shpërndahen dhe të vendosen në vijat e para të frontit. Edhe pse jo çdo herë teknologjia avan-

cuese merr mbështetje, artialeria dhe sistemet raketore luajnë rol të rëndësishëm në këtë luftë. Regjimi i Putinit përdor lloje të ndryshme të sistemeve raketore dhe artilerike, duke përdorur edhe raketa-hedhës, obuse dhe predha balistike, në mënyrë që t'i granatojë caqet dhe territorin e Ukrainës. Sipas të dhënave të Shërbimit Special Ukrainas të Komunikimit, deri në tetor të vitit 2022, janë marrë, janë dëmtuar, apo janë shkatërruar më se 4000 stacione të bazës, 60.000 kilometra vija fiber optike dhe 18 antena emitimi (McGee-Abe 2023). Implementimi i sistemeve artilerike të teknologjisë së lartë gjatë luftimeve vijuese, duhet të pranohet si një realitet shkencor afatgjatë, nga ana e planifikuesve të luftës.

Dr. Igor Gjoreski

Nën flamurin e OKB-së Përkushtimi ndaj paqes (3)

FUNKSIONET E NDËRMJETËSIMIT

Rëndësia e ndërmjetësimit si burim informacioni nuk duhet të ekzagjerohet dhe as të minimizohet, dhe kontributi thelbësor i ndërmjetësit në negociata është të kënaqë kërkesat e palëve në konflikt. Nëse një mosmarrëveshje ndërkombëtare është mjaft serioze për të angazhuar një ndërmjetës, kjo do të thotë se tashmë kanë ndodhur ngjarje që pengojnë palët e interesuara të kontaktojnë njëra-tjetrën, duke e bërë edhe më të vështirë arritjen e një marrëveshjeje. Në situata të këtilla, me vetë orientimin e ndërmjetësit mund të arrihet shumë, sidomos në drejtim të lehtësimit të komunikimit të palëve në kontest.

Nëse palët e interesuara mendojnë se nuk mund të arrijnë një marrëveshje të pranueshme reciprokisht dhe ndërmjetësi bëhet i pranueshëm, atëherë detyra e ndërmjetësit është të propozojë një zgjidhje me të cilën të dyja palët do të jenë të kënaqura.

Nëse palët e interesuara mendojnë se nuk mund të arrijnë një marrëveshje të pranueshme reciprokisht dhe ndërmjetësi bëhet i pranueshëm, atëherë detyra e ndërmjetësit është të propozojë një zgjidhje me të cilën të dyja palët do të jenë të kënaqura. Kur palët rivendosin kontaktin e ndërsjellë, ndërmjetësi mund të ndihmojë në uljen e tensionit që ka ndodhur gjatë mosmarrëveshjes dhe të krijojë një atmosferë që do të çojë në negociata. Një ndërmjetës i tillë mund të jetë gjithashtu një kanal efikas informacioni. Është joreale të besohet se të gjitha mosmarrëveshjet ndërkombëtare mund të zgjidhen duke zgjidhur keqkuptimet. Pozicioni i njërit nga palët në mosmarrëveshje sigurisht që përcaktohet nga vlerësimi i saj i pozicionit në lidhje me aftësitë dhe synimet e kundërshtarit. Informacioni dhe raportet e ndërmjetësit mund të jenë të dobishme për të formuar një vlerësim real të situatës dhe për të krijuar një qëndrim pajtues.

Kjo nuk do të thotë domosdoshmërisht se çdo informacion i marrë nga ndërmjetësi do të trajtohet nga palët në mosmarrëveshje si i rëndësishëm. Megjithatë, vetë prania e saj në procesin e negociatave sigurisht që i vë palët e interesuara në një pozicion ku ata nuk mund të maksimizojnë kërkesat e tyre. Ndonjëherë ndërmjetësi, veprimtaria e të cilit duhet të ketë një rëndësi të madhe në inkurajimin e palëve në konflikt që të punojnë drejt arritjes së një marrëveshjeje, ndan disa inteligjencë me këto palë. Ndërmjetësuesit sigurisht nuk janë të përsosur dhe shpesh kanë interesa të caktuara në procesin e negociatave, kështu që përmbajtja e deklaratës së tyre ose mënyra se si pranohen mesazhet e tyre nga palët e interesuara mund të ndikojnë në procesin e negociatave. Prandaj është e kuptueshme që qeveritë e vendeve në mosmarrëveshje në përgjithësi nuk u japin besueshmëri të plotë negociatorëve. Në vend të kësaj, ata interpretojnë informacionin që marrin nga

burimet e tyre në përputhje me interesat e tyre dhe sipas asaj se sa i dobishëm është ai informacion në arritjen e qëllimeve të tyre.

Në situata të caktuara, kënaqësia e të dyja palëve në konflikt është e mundur nëse secili prej shteteve merr gjithçka që dëshiron ose pjesën më të madhe të asaj që kërkon. Kjo për faktin se qëllimet e palëve në një mosmarrëveshje ndërkombëtare janë shumë rrallë identike dhe në shumicën e rasteve ato janë shumë të ndryshme. Natyrisht, vetë fakti që mosmarrëveshja ekziston tregon se qëllimet e palëve nuk janë plotësisht në përputhje. Në procesin e mëtejshëm, në rast të dështimit të negociatave, është e mundur që këto dallime të jenë fokusi i vetëm i negociatave. Në një situatë të tillë, ndërmjetësi duhet t'u kujtojë palëve të interesuara qëllimet e tyre themelore, me mundësinë e ripërcaktimit të tyre.

Një vend i zhvilluar ekonomikisht me lidhje të forta diplomatike me një numër më të madh vendesh pritet të presë që qëllimet e tij të deklaruar në negociata të merren parasysh në marrëveshje, megjithëse pranimi i thjeshtë i ndërmjetësimit do të thotë gatishmëri për të bërë lëshime. Nëse të dyja palët në konflikt janë shtete relativisht të fuqishme dhe qëllimet e tyre, të cilat ata presin t'i arrijnë, janë krejtësisht të papajtueshme, atëherë ndërmjetësi i mosmarrëveshjes ka shumë pak shanse të fillojë dhe të jetë i suksesshëm. Për të zvogëluar këtë rrezik, ndërmjetësi mund të propozojë propozime stimuluese në llogaritjet e palëve të interesuara. Ndërsa, njëra nga arsytet pse shtetet e fuqishme ftohen të angazhohen si ndërmjetës është pikërisht aftësia e tyre për të ndikuar në sjelljen e palëve të interesuara, duke përdorur pozicionin e tyre.

E lidhur ngushtë me zgjidhjen paqësore të një mosmarrëveshjeje ndërkombëtare, si vlerë e vërtetuar pa mëdyshje, duhet të jetë respektimi i ligjit ndërkombëtar dhe Kartës së OKB-së, si dhe i vendimeve gjyqësore dhe rezolutat e organizatave ndërkombëtare. Të gjitha këto vlera të deklaruar funksionojnë më mirë kur ka lloje të tjera presionesh, por edhe këto nuk do të thotë domosdoshmërisht se ato çojnë në mënyrë të pashmangshme në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve. Megjithatë, fuqia e tyre nuk duhet të nënvlerësohet. Ndërmjetësi si aktivitet humanitar i realizuar nga ana e Komiteti Ndërkombëtar i Kryqit të Kuq në kushte lufte, mbështetet fuqishëm në dëshirën e vetë qeverive të krijojnë kushte për veprimin e organizatës.

Kur një mosmarrëveshje ndërkombëtare përfundon me një zgjidhje, fakti që ajo është arritur në mënyrë paqësore mund të konsiderohet në vetvete një arritje e madhe e bashkësisë ndërkombëtare, pavarësisht nga kushtet në të cilat është arritur zgjidhja e mosmarrëveshjes. Në shumicën e

rasteve, ky është fakti kyç kur promovohet zgjidhje paqësore e mosmarrëveshjeve dhe një ndërmjetës i suksesshëm ka shumë të ngjarë të theksojë gjërat e mira që zgjidhja e mosmarrëveshjes do të bëjë për të dyja palët, duke u kujtuar atyre pasojat negative nëse një kompromisi nuk arrihet.

Megjithëse një zgjidhje e ndërmjetësuar duhet të jetë një lloj kompromisi, kjo nuk do të thotë se shtetet duhet të trajtohen në mënyrë të barabartë. Të dyja palët duhet të marrin diçka, por do të ishte aq sa është e nevojshme që mosmarrëveshja të zgjidhet. Një shtet me një pozicion relativisht të dobët negociues duhet të jetë i gatshëm të sakrifikojë qëllimin e tij fillestar dhe të pranojë një lloj zëvendësimi, në mënyrë që të shmangë humbjet e mëtejshme dhe të ruajë reputacionin e tij, kështu që një shtet mund të kënaqet vetëm me njohjen simbo-

like të kërkesave të veta. Në disa raste, ndërmjetësi mund të jetë një biznes i ndërlikuar, veçanërisht kur ka pengesa serioze për negociatat e drejtpërdrejta.

Kufizimet e ndërmjetësimit

Shpesh herë, një ofertë në kohën e duhur për të ndërmjetësuar mund të nxisë përpjekjet e profesionistëve të përfshirë në hartimin e detajeve të një marrëveshjeje të mundshme dhe stafit që kontribuon në të gjithë procesin. Prandaj, duke u nisur nga ky fakt, ndërmjetësi i caktuar duhet të ndjekë ngjarjet individualisht dhe të vlerësojë se cila periudhë është më e përshtatshme për fillimin e negociatave, në mënyrë që të arrihet një zgjidhje e pranueshme në kohën më të shkurtër të mundshme.

Ndërmjetësi si mënyrë për zgjidhjen paqësore të mosmarrëveshjeve ka disa

kufizime. Pasi të ketë filluar ndërmjetësimi, shanset për të arritur me sukses një zgjidhje të pranueshme reciprokisht për një mosmarrëveshje ndërkombëtare varen nga vullneti i palëve të interesuara për të bërë lëshimet e nevojshme. Megjithatë vullneti i tyre mund të modelohet nën ndikimin e një moderatori të aftë, megjithatë, shanset për ndërmjetësim të suksesshëm shumë shpesh varen nga koha dhe kushtet në të cilat zhvillohet.

Nëse marrëveshja e arritur me ndërmjetësim ndërmjet palëve të interesuara përmban veprime dhe aktivitete që duhet të planifikohen dhe zbatohen me një fillim të vonuar të zbatimit të marrëveshjes dhe për një periudhë më të gjatë, procesi i përgjithshëm i arritjes së një zgjidhjeje mund të rezultojë i paefektshëm. Duke marrë parasysh këtë, zgjidhja më e mirë është përcaktimi dhe autorizimi i menjëhershëm i subjekteve që do të jenë përgjegjës për

mbikëqyrjen e procesit të zbatimit të marrëveshjes. Përndryshe është e mundur që njëra ose të dyja palët në mosmarrëveshje të tërhiqen nga kontrata. Për të parandaluar këtë mundësi, është i nevojshëm intensifikimi i rolit ndërmjetës.

Në raste të caktuara, ndërmjetësimi lejon arritjen e zgjidhjeve vetëm të pjesshme të mosmarrëveshjes. Është shumë e sigurt se shumë pak (ose aspak) progres do të bëhet në negociata nëse palët në negociata kanë marrë qëndrime krejtësisht të kundërta, ose nuk janë aspak të përgatitura të kuptojnë se një zgjidhje politike është gjithçka që duhet për t'u gjetur zgjidhja e mosmarrëveshjes. Gjithashtu, ndërmjetësimi do të ishte i paefektshëm në situatat kur zgjidhja e propozuar e mosmarrëveshjes do të kërkonte që njëra palë në konflikt të braktiste qëllimet e saj kryesore dhe të fitonte shumë pak në këmbim.

Ndërmjetësimi gjithashtu mund të dështojë

plotësisht nëse mosmarrëveshja ndërkombëtare bëhet subjekt i politikës së fitimit të pikëve politike në publik nga njëra ose të dyja palët. Qeveria mund të marrë një qëndrim në procesin e ndërmjetësimit nga i cili nuk do të mund të tërhiqet pa u akuzuar nga publiku vendas për tradhti. Një problem edhe më i madh krijohet nëse përmbajtja e mosmarrëveshjes mund të shkaktojë emocione të forta dhe të vë në pikëpyetje vetë procesin e negociatave.

Ndërmjetësimi bëhet edhe më i vështirë nëse secila palë ka një qeveri të paqëndrueshme ose të përçarë. Në rrethana të tilla, pritjet që një qeveri e tillë të jetë subjekt i kritikave nga publiku vendas dhe me kalimin e kohës mund të bëhet e pamundur të zbatohet një politikë konsistente. Por, nëse mosmarrëveshja ndërkombëtare mbetet çështja kryesore në politikën e brendshme, ajo nuk duhet të jetë pengesë për ndërmjetësimin efektiv. Megjithatë, kur një mosmarrëveshje ndërkombëtare ka implikime serioze politike të brendshme, konfidencialiteti i rreptë ka një rëndësi të madhe gjatë negociatave. Në disa raste, dallimet në pozicionet e palëve negociuese do të jenë aq të mëdha sa do të jetë e pamundur të kapërcehen ato.

Pra, ndërmjetësimi mund të jetë aq efektiv sa palët e interesuara dëshirojnë që të jetë. Kjo nënkupton një sfidë të madhe në rrugën drejt suksesit në ndërmjetësim. Edhe qëndrimi ndaj ndërmjetësit nga ana e palëve negociuese duhet të jetë korrekt. Ndërmjetësi, megjithatë, mundëson dialogun e palëve të interesuara, u ofron atyre sugjerime dhe këshilla. Duke identifikuar dhe eksploruar qëllimet e tyre dhe duke ofruar njohuri në një gamë të tërë zgjidhesh të mundshme, ndërmjetësimi mund të luajë një rol jetik në rrugën drejt një marrëveshjeje përfundimtare. Megjithatë suksesi është shpesh i paplotë, dhe dështimi ndonjëherë është i pashmangshëm, detyra e vazhdueshme e ndërmjetësit është të mos kursejë përpjekjet ndaj secilës prej palëve dhe të besojë vazhdimisht se ato do të përgjigjen në të njëjtën mënyrë.

Pajtimi përkufizohet si "një metodë e zgjidhjes së mosmarrëveshjeve ndërkombëtare të çdo natyre që kryhet nga një komision i formuar nga palët në mosmarrëveshje, qoftë në baza të përhershme ose "ad hoc", i cili në mënyrë të paanshme e shqyrton atë dhe përpiqet të përcaktojë kushtet për zgjidhjen e tij, në varësi të pranimit të tyre, ose u ofron palëve në zgjidhjen e mosmarrëveshjes së tyre një ndihmë të tillë që ata mund të kërkojnë".

Në periudhën pas Luftës së Dytë Botërore, teknika e pajtimit në praktikën e kontratave dypalëshe gjendet në një shkallë shumë më të vogël se në periudhën para kësaj. Në vend të pajtimit, gjithnjë e më shumë po praktikohen marrëveshjet shumëpalëshe.

Bashkëpunimi shumëkombësh në NATO (8)

Mbrojtja kimike, biologjike, radiologjike dhe bërthamore

Asnjë vend anëtar i NATO-s nuk ka një program armësh kimike ose biologjike dhe organizata është e angazhuar për kontrollin e armëve, çarmatimin dhe ndalimin e të gjitha armëve të shkatërrimit në masë. Mjedisi i sigurisë i NATO-s është bërë gjithnjë e më kompleks dhe sfidues që nga viti 2009. Në atë kohë aleatët ranë dakord për një politikë gjithëpërfshirëse të NATO-s në nivel strategjik si një gur themeli i sigurisë dhe stabilitetit të Aleatëve, për të parandaluar përhapjen e armëve të shkatërrimit në masë dhe për të përgatitur mbrojtjen kundër kërcënimeve kimike, biologjike, radiologjike dhe bërthamore. Sot ne përballemi me një botë në të cilën përdorimi i mundshëm i materialeve KBRB ose armëve të shkatërrimit në masë nga aktorët shtetërorë dhe joshetërorë mbetet një kërcënim qendror dhe në zhvillim për sigurinë e aleatëve. Nga viti 2022, politika e mbrojtjes kimike, biologjike, radiologjike dhe bërthamore e NATO-s

Agjentët kimik, biologjik, radiologjik dhe bërthamorë (KBRB), paraqesin kërcënime komplekse dhe janë sfida ndaj sigurisë së NATO-s dhe aleatëve. Këto janë materiale të cilat paraqesin rrezik për popullatën, territoret dhe forcat e Aelancës, pa marrë parasysh prejardhjes të së njejtave, gjegjësisht, parimisht a ka qenë i paramenduar materiali si një lloj armatimi

përcakton kuadrin mbi të cilin forcat do të planifikohen, ushtrohen, trajnohen dhe pajisen duke rritur aftësitë. Nga ana tjetër, përhapja, kërcënim i ose përdorimi i armëve të shkatërrimit në masë dhe sistemet e tyre të shpërndarjes nuk do të dëmtojnë parandalimin dhe mbrojtjen e NATO-s. Janë formuar forca të kombinuara operacionale të përbashkëta për mbrojtjen KBRB. Për të parandaluar përhapjen e armëve të shkatërrimit në masë dhe për të mbrojtur kundër incidenteve që përfshijnë përdorimin e taktikave kimike, biologjike, radiologjike dhe bërthamore, në

Republikën Çeke është krijuar gjithashtu një Qendër e Përbashkët e Ekselencës për Mbrojtjen Kimike, Biologjike, Radiologjike dhe Bërthamore. Aktorët armiqësorë joshetërorë, përfshirë organizatat terroriste, vazhdojnë të kërkojnë të prokurorjnë materiale dhe mjete për dërgimin e armëve të shkatërrimit në masë për t'u përdorur kundër popullsisë, territoreve dhe forcave të NATO-s. Terroristët besojnë se kanë potencialin për të përhapur panik me vendosje shtesë të aftësive kombëtare të reagimit ndaj emergjencave. Për më tepër,

inovacionet shkencore dhe teknologjike vazhdojnë të ulin barrierat për blerjen ose zhvillimin e materialeve dhe mjeteve të avancuara dhe të ndryshme për shpërndarjen e kërcënimeve KBRB, dhe rreziku i përdorimit të tyre ka të ngjarë të vazhdojë të rritet. Bashkëpunimi efektiv me Kombet e Bashkuara, si dhe me organizatat rajonale dhe shumëpalëshe, është i nevojshëm përballë sfidave globale të sigurisë. Kombet e Bashkuara janë një aktor i domosdoshëm me shtrirje globale dhe shpesh janë organizata e parë ndërkombëtare që i vjen në ndihmë një kombi që përgjigjet në kohë krize. Në këtë drejtim, vazhdon promovimi i bashkëpunimit të NATO-s me OKB-në në trajtimin e kërcënimeve KBRB, duke përfshirë mbështetjen për zbatimin efektiv të Rezolutës 1540 dhe rezolutave të tjera përkatëse të Këshillit të Sigurimit.

Bashkimi Evropian, si një partner thelbësor i NATO-s, mund të mobilizojë një gamë të gjerë mjedesh që do t'i përgjigjen sfidave KBRB, për të ruajtur sigurinë në Evropë. Për të përmirësuar gatishmërinë dhe reagimin e BE-së ndaj rreziqeve të shëndetit publik si kërcënimet kimike, biologjike, radiologjike dhe bërthamore, Komisioni Evropian po ndërton një rezervë strategjike të kapaciteteve të reagimit përmes Mekanizmit të Mbrojtjes Civile të BE-së. Stoku përbëhet nga pajisje dhe barna, vaksina dhe mjete të tjera terapeutike për trajtimin e pacientëve të ekspozuar ndaj substancave KBRB, si dhe një rezervë për dekontaminim. Bashkimi Evropian ka mobilizuar rezervat e tij mjekësore për të blerë tableta jodur kaliumi, të cilat mund të përdoren për të mbrojtur njerëzit nga efektet e dëmshme të rrezatimit. Pothuajse tre milionë tableta janë dorëzuar në Ukrainë përmes Mekanizmit të Mbrojtjes Civile të BE-së, me ndihmën e Francës dhe Spanjës.

Projektet shumëkombëshe në NATO

Kanë nisur tre projekte shumëkombëshe për të ndihmuar aleatët të koordinojnë trajnimin, të ndajnë informacionin dhe të prokurojnë pajisje që do të rrisin nivelin e gatishmërisë midis forcave të mbrojtjes aleate në fushën e mbrojtjes kundër kërcënimeve kimike, biologjike, radiologjike dhe bërthamore. Bëhet fjalë për iniciativat vijuese shumëkombëshe:

Rrjeti i kapaciteteve të mbrojtjes
Me nënshkrimin e letrës së synimit gjatë Takimit Ministror në tetor të vitit 2021, nëntë aleatë të NATO-s (Belgjika, Greqia, Italia, Letonia, Holanda, Polonia, Spanja, Mbretëria e Bashkuar dhe Shtetet e Bashkuara të Amerikës) ranë dakord të krijojnë një kornizë për të lidhur objekte të ndryshme mbrojtëse KBRB në një arkitekturë. Kjo do të ndihmojë në ndërtimin e aftësive të këtyre qendrave, nga vendet e trajnimit deri te laboratorët analitikë, të disponueshëm në të gjithë Aleancën. Projekti mundëson bashkëpunim konkret, si dhe mundësi që lidhen me mbrojtjen, zbulimin dhe identifikimin e kërcënimeve KBRB, duke nisur një rrjet shumëkombësh të objekteve mbrojtëse. Pandemia ka treguar se sa e rëndësishme është mbrojtja e forcave aleate kundër këtyre lloj kërcënimeve. Aftësitë mbrojtëse duhet të sigurojnë që aleatët të jenë në gjendje të kryejnë operacione, edhe në rast të pandemive, fatkeqësive industriale ose përdorimit të armëve të shkatërrimit në masë nga aktorët shtetërorë ose jo-shtetërorë. Rrjeti që lidh aftësitë e mbrojtjes kombëtare KBRB do të rrisë kapacitetin e pjesëmarrësve duke zgjeruar mundësitë e trajnimit dhe duke zgjeruar aksesin në laboratorët analitikë.

Pajisjet mbrojtëse

Kjo nismë ofron një kuadër për dhjetë shtete anëtare të NATO-s (Shqipëria,

Belgjika, Greqia, Hungaria, Italia, Letonia, Holanda, Spanja, Mbretëria e Bashkuar dhe Shtetet e Bashkuara të Amerikës) në drejtim të kërkimit dhe prokurimit të përbashkët të pajisjeve mbrojtëse personale dhe sistemet për mbrojtjen kolektive për njësitë dhe personelin e tyre. Projekti u ra dakord përmes nënshkrimit të një letre synimi në margjinat e takimit të Ministrave të Mbrojtjes të NATO-s në tetor 2021. Pajisjet mbrojtëse personale zakonisht përbëhen nga veshje mbrojtëse, maska mbrojtëse, kuti dekontaminimi dhe kuti të ndihmës së parë, detektorë kimikë dhe dozimetra, në mënyrë që t'u sigurojnë individëve mbrojtje kundër agjentëve KBRB. Sistemet e mbrojtjes kolektive ofrojnë mjedise të sigurta (në ndërtesa, tenda, kontejnerë, automjete tokësore, anije dhe avionë) të mbrojtur nga substancat KBRB që lejojnë personelin të kryejë detyrat e tij pa përdorimin e pajisjeve mbrojtëse personale.

Zbulimi dhe identifikimi
Ngjashëm me projektin e mësipërm të prokurimit të pajisjeve mbrojtëse, projekti i zbulimit dhe identifikimit u ofron aleatëve një kornizë për zhvillimin e përbashkët dhe prokurimin e zgjidhjeve më të avancuara për zbulimin dhe identifikimin e agjentëve KBRB. Kjo nismë u mundëson aleatëve të hulumtojnë, identifikojnë, inicojnë dhe zbatojnë zhvillimin dhe prokurimin e përbashkët të pajisjeve të zbulimit dhe identifikimit. Projekti u bashkrendua në margjinat e një takimi të ministrave të mbrojtjes të NATO-s në tetor të vitit 2021 nga nëntë aleatë si: Shqipëria, Belgjika, Greqia, Italia, Letonia, Holanda, Polonia, Mbretëria e Bashkuar dhe Shtetet e Bashkuara të Amerikës.

Dragan Pavlovski

Ballafaqimi me ndryshimet klimatike

Bota sot, veçanërisht rajonet e gjera të Afrikës, Amerikës Qendrore, Karaibeve dhe Azisë, po përballet me thatësira të përsëritura, në rritje të shkretëtirëzimit, degradim të tokës bujqësore dhe rritje të presionit mbi menaxhimin e ujit dhe tokës. Këto efekte të ndryshimeve klimatike tashmë po ndikojnë në sigurinë ushqimore dhe po krijojnë emigrantë klimatikë që kërkojnë ushqim, strehim dhe vende më të sigurta për të jetuar. Rritja e nivelit të detit gjithashtu zhvendos popullsinë bregdetare për shkak të shkrirjes së kapakëve polare të akullit. Për shkak të këtyre problemeve klimatike, qeveritë janë të mbingarkuar me probleme dhe duke luftuar për të përballuar zjarret, përmytjet dhe uraganet gjithnjë e më shkatërruese. Por ata po humbasin besimin e popullatës, sepse po dështojnë në këto përpjekje gjithnjë e më komplekse dhe të shtrenjta. Vlerësimet nga agjencitë e sigurisë kombëtare konfirmojnë se pasojat

Pavarësisht përpjekjeve ndërkombëtare për të zbutur emetimet e karbonit, temperaturat e ajrit dhe oqeanëve vazhdojnë të rriten. Pasojat e këtij dështimi kërcënojnë stabilitetin global politik, ekonomik dhe social dhe siguria njerëzore është gjithnjë e më shumë në rrezik dhe do të kërcënohet gjithnjë e më shumë, nëse nuk merren masa më rigorozë për të ftohur dhe përshtatur me një planet gjithnjë e më të ngrohtë

janë potencialisht ekzistenciale. Kjo është arsyeja pse nuk është për t'u habitur që siguria klimatike është një çështje e shqetësimit ndërkombëtar në rritje që po rritet vazhdimisht. Në këtë kontekst, perspektivat e vendeve dhe rajoneve të cënueshme nga klima ka të ngjarë të përkeqësohen dhe paqëndrueshmëria politike, ekonomike dhe sociale dhe nevoja në rritje për ndihmë humanitare, veçanërisht pas vitit 2030, ka të ngjarë të konvergojnë. Duhet përmendur këtu se gjashtë nga

dhjetë rreziqet kryesore të shënuara në Raportin e Rreziqeve Globale të Forumit Ekonomik Botëror 2023 lidhen me klimën dhe mjedisin dhe mund të ndodhin si rezultat i dështimit për të zbutur dhe përshtatur me ndryshimet klimatike fatkeqësitë natyrore, ngjarjet ekstreme të motit, dhe krizat e burimeve natyrore, si mungesa e ujit dhe ushqimit. Gjithashtu edhe Strategjia e Sigurisë Kombëtare të SHBA-së parashikon se ndryshimi klimatik do të rrisë nevojën për reagim ndaj fatkeqësive

përprojekjet aktuale për të reduktuar emetimet e karbonit. Kjo do të ndihmojë në vendosjen e bazës për t'u përgatitur për trazirat globale që ka të ngjarë të sjellë ndryshimi i klimës.

Rrethi i magjepsur

Jostabiliteti dhe paqëndrueshmëria e shkaktuar nga klima prek një numër në rritje të vendeve të brishta, veçanërisht ato që përballen me konflikt. Nga 12 vendet me operacione dhe misione paqeruajtëse të OKB-së, 10 janë ndër vendet më të cenueshme nga klima. Kjo nuk është rastësi dhe ka kohë që ka prova që ndryshimet klimatike përkeqësojnë konfliktet. Për shembull, thatësirat çojnë në mungesë ushqimi dhe çojnë në trazira sociale. Kjo, e kombinuar me paaftësinë e qeverive për të ofruar shërbime thelbësore, kontribuon në krijimin e kushteve që potencialisht gjenerojnë grupe militantë. Për këtë shkak, Sahel dhe Briri i Afrikës janë veçanërisht të prekur nga konflikti, pasi përballen me thatësira intensive dhe, rrjedhimisht, uria, migrimi i detyruar dhe trazirat sociale. Paneli Ndërqeveritar i OKB-së për Ndryshimet Klimatike projektonte se thatësira e madhe do të zhvendosë 700 milionë njerëz vetëm në Afrikë deri në vitin 2030, shumica prej tyre brenda vendit. Zinxhiri i ngjarjeve nuk është befalusës dhe rreth 90% e refugjatëve në botë vijnë nga vendet më të prekura nga ndryshimet klimatike dhe kanë pak kapacitet për t'u përshtatur me një mjedis fizik gjithnjë e më armiqësor. Rrjedhimisht, shkatërrimi ose shkatërrimi i lidhur me klimën kontribuon në rritjen e konkurrencës dhe mobilizimit për burime gjithnjë e më të pakta të ujit, tokës dhe mineraleve të tokës së rrallë, si dhe në degradimin, shpyllëzimin dhe shkretëtirëzimin e tokës pjellore. E gjithë kjo është një rreth i magjepsur. Masat janë duke u zhvilluar për të

adresuar sfidat në rritje. Mekanizmi i OKB-së për Sigurinë Klimatike për vitin 2018, i cili ofron ekspertizë, financim dhe programim, është përpjekja shumëpalëshe më domethënëse për të adresuar sistematikisht ndikimet negative të ndryshimeve klimatike në paqe dhe siguri. Një tjetër tendencë ka të bëjë edhe me Aleancën Ndërkombëtare për Rezistencë ndaj Thatësisë, e themeluar në shtator të vitit 2022, e cila synon të ndihmojë vendet e cenueshme të përgatiten për thatësinë. Kjo nismë, e udhëhequr nga Spanja dhe Senegali, ka mbështetur e më shumë se 50 vendeve dhe organizatave, duke përfshirë Shtetet e Bashkuara, BE-në, Gjermaninë, Francën dhe Italinë, mes partnerëve të tjerë të Atlantikut. Në Afrikë, projektet rajonale si "Muri i Madh i Gjelbër", i nisur nga Bashkimi Afrikan në 2007, është një përpjekje për të parandaluar përparimin e Saharasë duke rivendosur 100 milion hektarë tokë të degraduar, duke sekuestruar më pas 250 milion ton karbon dhe duke krijuar 10 milion. Punë "të Gjelbra" deri në vitin 2030. Organizata tjera kryesore multilaterale si që janë Banka Botërore, Bashkësia Ekonomike e Vendeve të Afrikës Perëndimore (EKOVAS) dhe Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE), i përfshinë konsideratat e sigurisë klimatike në të menduarit dhe planifikimin e tyre. Institucionet kërkimore dhe grupet e kërkimit po theksojnë gjithashtu lidhjet midis mirëqenies mjedisore dhe sigurisë ndërkombëtare. Ata bashkëpunojnë me iniciativa inovative të shumë palëve, të tilla si Rreziqet e motit dhe Partneriteti i Ujit, Paqes dhe Sigurisë, për të përmirësuar të kuptuarit e rreziqeve të sigurisë klimatike përmes skenarëve, modelimit dhe mësimit të makinerive. Qëllimi i tyre përfundimtar është të zgjerojnë numrin e mjeteve të

nga autoritetet civile, do të dëmtojë kapacitetin qeverisës, do të ndikojë në marrëdhëniet e sigurisë dhe do të rrisë tensionet ndërkombëtare, duke rrezikuar konflikte të reja të armatosura. Edhe pse perspektiva mund të mos jetë shumë e mirë, përshtatja përmes masave në rritje dhe transformuese mund të zvogëlojë ndjeshëm efektet e ndryshimeve klimatike. Fatkeqësisht, përshtatja me një planet më të ngrohtë si problem nuk tërheq vëmendjen e mjaftueshme mes politikanëve dhe autoriteteve. Në vend të kësaj, theksi, të paktën deri më tani, ka qenë në uljen, që në vetvete është e papërshtatshme. Edhe axhenda ndërkombëtare e klimës po fokusohet në reduktimin e emetimeve të karbonit për të përmbushur qëllimin e mirëmbajtjes së Marrëveshjes së Parisit „ rritja e temperaturës mesatare globale nën 2°C mbi nivelet para-industriale" dhe përpjekjet e vazhdueshme "për të kufizuar rritjen e temperaturës në 1.5°C mbi nivelet para-industriale ". Për këtë shkak, nevojitet menjëherë një kombinim më i balancuar për masa zbutëse dhe për adaptim, ku partnerët transatlantikë mund të japin një kontribut të rëndësishëm në arritjen e këtij ekuilibri duke zgjeruar përpjekjet për përshtatje, duke vendosur lidhje më të thella me Jugun global dhe duke plotësuar këto hapa duke mbështetur

disponueshme për t'u marrë me krizat klimatike në zhvillim.

Pasiguria globale nga një planet në ngrohje ka të ngjarë të përkeqësohet në vitet e ardhshme. Përgjigja ndaj kësaj sfide kërkon veprim urgjent kombëtar, rajonal dhe global për përshtatjen klimatike, që mund të plotësojë përpjekjet për të reduktuar emetimet e karbonit. Programet e ndjeshme ndaj sigurisë klimatike janë të rëndësishme për këtë, por kanë nevojë për mbështetje më të madhe politike përpara se krizat e rënda të sigurisë, energjisë dhe të tjera të monopolizojnë vëmendjen globale dhe të kërcënojnë përparimin e mëparshëm mjedisor. Një botë shumë e zënë me shuarjen e zjarreve nuk do të ketë burimet për të ofruar siguri më të madhe klimatike. Përmirësimi i udhëheqjes transatlantike në këtë fushë mund të jetë një ndryshim i lojës dhe Evropa dhe Shtetet e Bashkuara duhet të fillojnë të përdorin ndikimin e tyre duke ndërtuar ura me vendet në Jugun Global në mënyra që marrin parasysh shqetësimet e tyre etike, ekonomike dhe strategjike. Njohja e krizave të shumta të sigurisë klimatike me të cilat përballen këto vende, qofshin të lidhura me energjinë, ushqimin apo shëndetin, dhe një gatishmëri e vërtetë për të adresuar këto sfida, do të forcojë ndikimin e partneritetit transatlantik në çështjet që do ta formësojnë atë Globi në dekadat e ardhshme. Në të njëjtën kohë, ai mund të inkurajojë zhvillimin e politikave të unifikuara transatlantike në këto fusha, duke forcuar kështu vetë partneritetin dhe aftësinë e tij për të përballuar sfidat që lidhen me sigurinë klimatike.

Shtatë masat për përshtatje të mëtejme ndaj klimës janë:

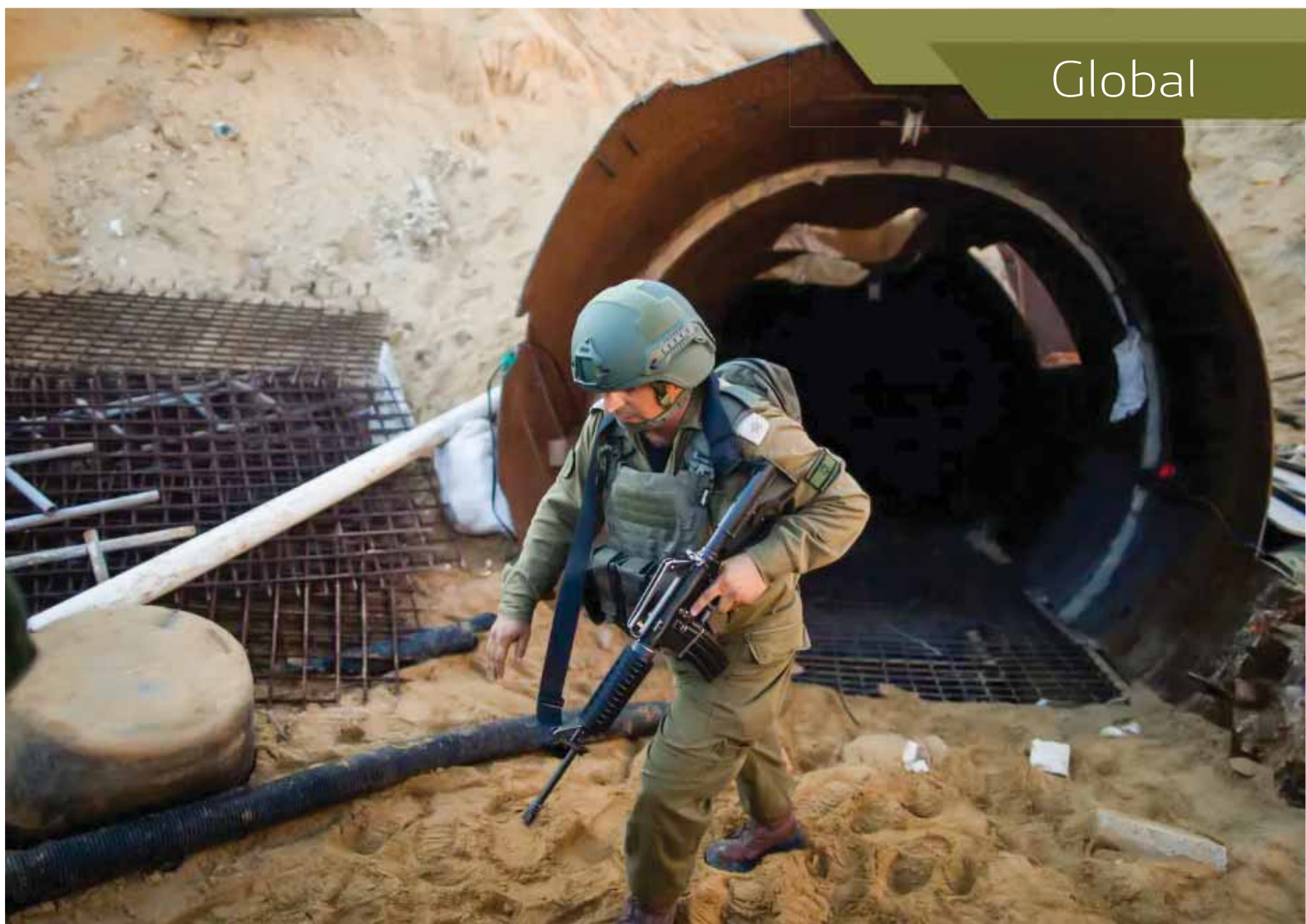
- Integrimi i shqetësimeve klimatike në zbatimin e projekteve për stabilizim, ndërtim paqeje, ndërmjetësim, zhvillim dhe projekte humanitare. Kjo do të mundësojë veprim më të shënjestruar, veçanërisht në vendet më të cenueshme nga klima.
- Shkëmbimi i përvojës dhe ekspertizës ndërkombëtare në menaxhimin e burimeve natyrore, veçanërisht atë që lidhet me ujin dhe tokën.
- Obligimi në lidhje me propozimin e Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së për të zhvilluar një axhendë të re paqeje, e cila përfshin prioritizimin e menaxhimit të rrezikut të sigurisë klimatike përpara Samitit të Ardhshëm në 2024.
- Cekja e udhëzimeve dhe praktikave më të mira për të forcuar përfshirjen e qeverisjes vendore

- dhe komunitetit në proceset vendimmarrëse dhe zbatimin e projekteve dhe prioritizimin e çështjeve gjinore për politikat klimatike dhe të migracionit, pasi shumica e personave të zhvendosur janë gra dhe vajza.
- Vlerësimi më i mirë mbi ndikimin e ndryshimeve klimatike, përmirësimin e sistemeve të paralajmërimit të hershëm dhe ndarjen e analizave satelitore dhe parashikimeve meteorologjike për veprime të hershme dhe parandaluese në nivel lokal, kombëtar dhe rajonal. Kjo mund të bëhet duke zbatuar Kornizën Sendai për Reduktimin e Rrezikut nga Fatkeqësitë (2015 – 2030), i propozuar në maj 2023, i cili fokusohet në parandalimin.
- Inkluzivitet përmes angazhimit të ekspertizës së organizatave të shoqërisë civile, universiteteve, fondacioneve, sektorit privat dhe grupeve të mendimit për të zbatuar masat e përshtatjes klimatike.
- Rritjen e fondeve të synuara për të

ndërtuar komunitete, infrastrukturë dhe mjete jetese rezistente ndaj klimës në vendet më të cenueshme. Krijimi i Fondit të Humbjeve dhe Dëmeve ofron një mundësi unike për të marrë në konsideratë sigurinë klimatike në financim. Përkushtimi i shtuar i partnerëve transatlantikë në COP28 dhe më gjerë do të ofrojë një mundësi tjetër për të përfshirë sigurinë klimatike dhe masat e përshtatjes në programet e mbuluara nga fondi. Si përfundim, vlen të theksohet se masat e listuara më sipër janë të mundshme dhe praktike dhe do të çojnë në politika të sigurt dhe humane, të nevojshme për krijimin e sigurisë klimatike dhe përshtatjen me një planet që ngrohet vazhdimisht.

Mr. Biljana Popovska
(adaptuar nga : <https://www.gmfus.org/news/earth-wind-and-fire-transatlantic-partners-must-confront-climate-insecurity-reinforce-global>)

Luftimet nëntokësore

Strukturat nëntokësore janë struktura të bëra nga njeriu që janë pjesë e sistemit nëntokësor. Një shembull i sistemeve nëntokësore është një post komandimi nëntokësor ose magazinë (strukturë nëntokësore), e cila mund të lidhet me një tunel ose një shpellë (sistem nëntokësor). Sistemet nëntokësore përdoren shpesh për qëllime ushtarake ose kriminale. Për shembull, kur ndërtohet një tunel, forcat kundërshtarë, gjegjësisht, kryengritësit apo terroristët, do të përdorin tunelet ekzistuese të ujit dhe kanalizimeve për të zgjeruar shumë shpejt dhe me çmim të ulët linjat e tyre të komunikimit. Gjatë Luftës së Vietnamit, Ushtria Popullore e Vietnamit dhe Viet Kongu përdorën gjerësisht tunelet për t'u fshehur nga forcat e armatosura superiore të SHBA, duke mbrojtur kështu instalimet e tyre kritike dhe depot e armëve dhe ushqimit. Një nga komplekset më të habitshme të tuneleve të ndërtuara nga Viet Kongu ishte vendosur në zonën e njohur si "Trekëndëshi i Hekurt". Forcat amerikane kryen opera-

Sistemet nëntokësore dhe strukturat nëntokësore gjatë historisë janë përdorur shpesh për qëllime ushtarake, dhe më shpesh për të fituar një avantazh asimetric ndaj armikut

cione të shumta kundër Viet Kongut në "Trekëndëshin e Hekurt", duke përfshirë operacionet "Cedar Falls" (janar-shkurt 1967) dhe "Junction City" (shkurt-mars 1967). Qëllimi i këtyre operacioneve ishte shkatërrimi i bazave të Viet Kongut në atë rajon - midis Saigon, kryeqyteti i Vietnamit të Jugut, dhe Kamboxhia në perëndim, me qëllim që të izoloni kryengritësit nga mbështetja civile në atë zonë. Megjithëse ushtria amerikane e dinte se Viet Kongët po përdornin tunele, ata nuk ishin plotësisht të vetëdijshëm për shtrirjen dhe shtrirjen e tyre.

Në ditën e parë të operacionit, Divizioni i 25-të i Këmbësorisë Amerikane dhe Ushtria Vietnameze e Jugut pushtuan fshatin Ben Suc, i cili konsiderohej një bazë logjistike për kryengritësit në zonën e Trekëndëshit të Hekurt. Mbi tokë, Ben Suc dukej si një fshat tipik vietnamez. Sidoqoftë, shumë shpejt gjatë një kontrolli të hollësishëm, u zbulua se nën fshat shtrihet një kompleks i madh nëntokësor me depo për ruajtjen e ushqimeve, dokumenteve, pajisjeve mjekësore, si dhe ambiente për prodhimin e uniformave dhe minierave të improvizuara. Një kërkim sistematik dhe i detajuar i tuneleve dhe i të gjitha instalimeve nëntokësore kryengritëse në "Trekëndëshin e Hekurt" u konsiderua shumë i rrezikshëm, kështu që shumica e tuneleve dhe strukturave dhe instalimeve nëntokësore të vendosura u shkatërruan nga njësitë inxhinierike. Megjithëse nuk u krye një hetim i detajuar i instalimeve nëntokësore, inteligjenca e marrë nga dokumentet që u gjetën dha një pasqyrë të paçmuar mbi operacionet e kryengritësve në

zonë. Këtu janë listat e numrave dhe frekuencave të kodit ushtarak të SHBA-së dhe Vietnamit të Jugut, si dhe emrat e oficerëve të spiunazhit të Vietnamit të Jugut, të cilët i dhanë informacione Viet Kongut. Ndërsa operacionet Cedar Falls dhe Junction City përparuan, SHBA-të kuptuan se duhej kryer një inspektim i detajuar i sistemeve nëntokësore të ndërtuara nga Viet Kongu, kështu që ata filluan të përdorin vullnetarë, të njohur si "minjtë e tunelit", apo (tunnel rats), të cilët shkuan dhe kontrolluan sistemet nëntokësore. Këta vullnetarë hynë në tunele, lokalizuan lokacionet e kryengritësve, neutralizuan kryengritësit dhe vendosën eksploziv për të shkatërruar strukturat nëntokësore. Pajisjet që mbanin ishin minimale: një thikë, një llambë dore dhe një armë. Fillimisht, ata nuk u trajnuan fare. Me rritjen e përdorimit të tyre, u rritën edhe programet e trajnimit të nivelit të divizionit dhe pajisjet e dedikuara. Për më tepër, njësitë, bazuar në mësimet

e nxjerra, zhvilluan pajisjet e tyre, të cilat zakonisht përbëheshin nga një litër, jelek sigurie, grepa ngjitjeje, maskë mbrojtëse, telefon TA1/PT, doreza, jastëkë gjunjësh, mbrojtës për veshët, elektrik dore dhe tela telefonike 800 metra e gjatë. Me kalimin e kohës u zhvilluan programe trajnimi për të përgatitur vullnetarët për angazhimin e tyre kërkues dhe të vështirë. "Tunnel Rats" punuan së bashku me informatorët rebelë të njohur si "Kit Carson Scouts", të cilët kishin një kuptim më të mirë të shtrirjes dhe vendosjes së tuneleve dhe ishin në gjendje të parashikonin vendet e mundshme dhe më të mira për të vendosur mina të improvizuara dhe ndonjëherë të joshin kryengritësit nga pozicionet e tyre të fshehura. Përdorimi i sistemeve nëntokësore nga Viet Kongu vazhdoi deri në fund të luftës. Përveçse janë një mjet për të rritur efektivitetin dhe mbijetesën e anëtarëve të Ushtrisë Popullore të Vietnamit dhe Viet Kongut, ato për-

faqësojnë gjithashtu një simbol të qëndrueshmërisë dhe këmbënguljes së kryengritësve në sytë e ushtarëve amerikanë.

Gjatë Luftës Sovjetike-Afgane (1979 – 1989), forcat sovjetike ndërmorën operacione të shumta ushtarake kundër muxhahidëve që vepronin duke përdorur sistemin Khareez. Muxhahidët afganë, si dhe civilët, përdorën sistemet Khawaz për t'u mbrojtur nga sulmet e pushtuesve sovjetikë, zjarri indirekt si dhe nga bombardimet. Edhe pse forcat sovjetike nuk ndërmorën operacione në shkallë të gjerë kundër sistemeve nëntokësore, ato herë pas here kryenin operacione kërkimi nga trupat e përbashkëta sovjetike-afgane që synonin luftëtarët muxhahidinë. Përgatitjet sovjetike për kryerjen e operacioneve nëntokësore kundër muxhahidëve përfshinin ngritjen e shkollave për inxhinierët sovjetikë dhe ushtarët e forcave speciale afgane. Ushtria Sovjetike zhvilloi një sërë teknikash të luftës nëntokësore, duke përfshirë mënyra për të shkatërruar sistemet nëntokësore të Karezit përmes përdorimit të shpërthimeve stereofonike bazuar në parimet vijuese:

- duke i ndarë civilët që fshiheshin nga muxhahidët, dhe forcat sovjetike i thirrën fillimisht me komanda zanore, duke qëndruar jashtë në të hapur. Tjetra ishte të hidheshin granata dhe të jepeshin paralajmërime shpesh për ata që mund të qëndronin në Karez përpara se të shkatërrohej.

- vendosja e mbushjeve shpërthyes në "Karez" - një mbushje në fund të boshtit dhe një mbushje në pjesën e sipërme. Kur ngarkesa e sipërme shpërthehet, ajo bllokton rrjedhën e ajrit. Vala goditëse nga ngarkesa e poshtme, e cila shpërtheu një mo-

ment më vonë, do të godiste bllokimin e shkaktuar nga ngarkesa e sipërme dhe do të kthehej kundër anëve të boshtit dhe tuneleve me të cilat është lidhur. Mbi presioni i shkaktuar nga shpërthimi i dyfishtë dhe efekti stereofonik prodhoi një mbipresion vdekjeprurës që do të kishte vrarë të gjithë në pus. E njëjta teknikë mund të përdoret në disa tunele njëkohësisht.

Teknika të tjera të përdorura nga forcat sovjetike përfshinin ekipet e kërkimit, flakët për të ngatërruar ata që fshiheshin, flakët dhe djegien e produkteve me bazë naftë për të neutralizuar fuqinë punëtore.

Tunelet e infiltrimit nuk gjenden vetëm në Azi dhe Lindjen e Mesme. Më shumë se 100 tunele komplekse të ndryshme janë zbuluar përgjatë kufirit SHBA-Meksikë që nga viti 1990. Imazhi më poshtë tregon një tunel që u zbulua nga shërbimet e sigurisë amerikane në vitin 2006. Ky tunel është i përforcuar me çimento dhe lidh një magazinë karteli droge në Tijuana, Meksikë, me Otay Mesa në Kaliforni, SHBA. Gjatësia e tunelit ishte rreth 1000 metra me ventilim elektrik të integruar.

Tunelet e infiltrimit të ndërtaura nga kartelet e drogës dihet se përdorin infrastrukturën amerikane në të kaluarën. Një nga teknikat e përdorura nga kartelet e drogës është vendosja e shtëpisë së tyre të sigurt pranë sistemeve të ujërave të zeza urbane që të çojnë në Meksikë. Tuneli më pas lidhet me sistemin e kanalizimit me gërmim. Kartelet po lëviznin drogën nga Meksika, duke përdorur sistemin e kanalizimeve si maskim për të transportuar drogën nga Meksika në shtëpinë e sigurt. Nga aty, droga ngarkohej në një mjet transporti dhe u transferua në destinacionin e dakorduar.

Militantët palestinezë në Gaza përdorin tunelet për qëllime të ndryshme. Më shpesh, tunelet përdoren për kontrabandë, por ato përdorin gjithashtu tunele për infiltrim, sabotim dhe sulme. Një nga sulmet më të famshme është rrëmbimi i nëntetarit të Forcave të Armatosura të Izraelit, Gilad Shalit, më 25 qershor 2006. Atë ditë, militantët përdorën tunelin për të kaluar kufirin e Gazës në nëntokë të Izraelit dhe për të sulmuar njësinë e nëntetar Shalit. Gjatë sulmit, dy sulmues palestinezë u vranë dhe dy ushtarë izraelitë u vranë gjithashtu, nëntetar Shalit u rrëmbye dhe u transportua me sukses në Gaza. Që atëherë, sa herë që ka mundësi, grupi militant palestinez " Hamas " i ka përdorur rrëmbimet për qëllime propagandistike dhe për të bërë pazare me qeverinë izraelite. Paaftësia e qeverisë së Izraelit për të organizuar lirimin e tij është bërë një problem i madh politik në Izrael. Si rezultat, refuzimi i Hamasit për të liruar ushtarin e rrëmbyer ishte një nga justifikimet për pushtimin

e Gazës në janar 2009. Operacionet e luftës nëntokësore mund të jenë rezultat i planifikimit të qëllimshëm të operacioneve të tilla ose një reagim ndaj një kërcënimi të menjëhershëm dhe një mundësie të identifikuar. Një njësi që kryen detyra në kushte dhe mjedise nëntokësore duhet të jetë e përgatitur dhe mjaft fleksibël për të ndryshuar papritur nga veprimet sulmuese në ato mbrojtëse dhe anasjelltas. Kryerja e operacioneve nëntokësore është fizikisht dhe mendërisht sfiduese dhe është shumë kërkuese, punë intensive dhe duhet të konsiderohet me kujdes përpara se të angazhohen forcat në operacione të tilla. Njohuritë e hollësishme të natyrës dhe vendndodhjes së sistemeve nëntokësore janë thelbësore për operacionet e planifikimit të personelit në një mjedis të tillë.

Dr. Nenad Taneski

Lufta e Falklandeve

Ishujt Falklande (në gjuhën angleze Falkland Islands) ose Ishujt Malvinas (në spanjisht Islas Malvinas), i njohur gjithashtu si Falklands ose Malvinas, është një arkipelag me rreth 200 ishuj, i vendosur në pjesën jugore të Oqeanit Atlantik, nën administrimin e Kurorës Britanike.

Këta ishuj janë një koloni britanike, por Argjentina pretendon se i ka trashëguar ishujt nga Mbretëria e Spanjës, ndërsa britanikët i konsiderojnë ishujt si të tyre që nga shekulli i XVII, kur marina britanike shkeli për herë të parë mbi ta. Në 1816, Argjentina pushtoi territorin, dhe katër vjet më vonë, në 1820, shpalli sovranitetin mbi Ishujt. Britania rifitoi Ishujt në 1833 dhe deri në mesin e shekullit të XX, gjegjësisht deri në fillimin e Luftës së Falklandeve, Ishujt Falklande qeveriseshin si nga britanikët ashtu edhe nga argjentinastit. Më pas, me përplasjen ushtarake, të dy vendet vendosën me forcën e armëve të vendosin njëherë e përgjithmonë se të kujt janë ishujt Falklande.

Në prag të luftës, në dhjetor të vitit 1981, pati një ndryshim tjetër në regjimin ushtarak argjentinast me ardhjen në

Lufta e Falklandeve u zhvillua në vitin 1982 midis Argjentinës dhe Mbretërisë së Bashkuar për kontrollin e Ishujve Falklande, të njohur gjithashtu si Ishujt Malvinas. Lufta nuk u shpall as nga Argjentina dhe as nga Mbretëria e Bashkuar. Lufta zgjati 74 ditë dhe do të mbahet mend si lufta e fundit koloniale e shekullit të XX

pushtet të një junte të udhëhequr nga gjeneral Leopoldo Galtieri (ushtrues i detyrës së presidentit), brigadier Basilio Lami Doz dhe admiral Jorge Anaya. Gjatë asaj periudhe, Argjentina ishte në një stagnim shkatërrues ekonomik. Popullsia ishte e pakënaqur me papunësinë, borxhet e mëdha të jashtme dhe politikën e brendshme represive. Shumë ekspertë ushtarakë besojnë se qeveria ushtarake argjentinase vendosi të fillojë pushtimin e Ishujve Falklande për të qetësuar publikun në vend, për shkak të situatës së vështirë politike dhe ekonomike në të cilën u gjend Argjentina.

Lufta e Falklandeve, e njohur edhe si

Lufta e Malvinas, filloi më 2 prill 1982, kur, pas një muaji përgatitjesh intensive ushtarake, Argjentina nisi operacionin ushtarak "Rosario", i cili synonte të kthente nën sovranitet Ishujt Malvinas, gjegjësisht Ishujt Falklande, siç i quajnë britanikët. Trupat argjentinase pushtuan Ishujt Falklande dhe anëtarët e juntës ushtarake argjentinase njoftuan në radio "çlirimin e ishujve Malvinas". Admirali Jorge Anaya, i cili ishte krijuesi dhe avokati kryesor i një zgjidhjeje ushtarake të mosmarrëveshjes së gjatë mbi Ishujt, besonte se Mbretëria e Bashkuar nuk do të përgjigjej ushtarakisht. Megjithatë, të nesërmen, kryeministrja e atëherëshme britanike,

Margaret Thatcher, urdhëroi një përgjigje ushtarake për të pushtuar Ishujt. Britanikët filluan një ofensivë detare dhe ajrore dhe në asnjë moment pushtuan Ishujt dhe kapën të gjithë ushtarët argjentinas të vendosur atje. Kështu që në fillim të qershorit 1982, 4000 ushtarë argjentinas të demoralizuar u dorëzuan, 125 avionë u shkatërruan dhe disa dhjetëra anije u fundosën. Argjentina u dorëzua më 14 qershor të të njëjtit vit, duke i dhënë fund kësaj lufte të shkurtër që zgjati 74 ditë.

Pasi forcat e armatosura argjentinase pësuan një disfatë, të dy palët nënshkruan një armëpushim. Marrëdhëniet diplomatike u vendosën menjëherë dhe pas përfundimit të luftës nuk ndodhi asnjë incident i madh në lidhje me Ishujt.

Të dy vendet dy vjet më parë shënuan 40 vjetorin e konfliktit në të cilin humbën jetën saktësisht 904 ushtarë: 649 ushtarë argjentinas dhe 255 ushtarë britanikë.

Është e rëndësishme të përmendet se para vitit 1982, Ishujt Falklande nuk ishin një zonë strategjike, ekonomike apo edhe politike me interes për Britaninë e Madhe. Kjo mund të konkludohet nga fakti se në vitin 1977 Britania e Madhe filloi negociatat me Argjentinën në terren neutral, në Romë dhe në Nju Jork, për shfrytëzimin e përbashkët të ishujve. Interesant është fakti se kontakti i fundit argjentinas-britanik për këtë çështje u zhvillua më 27 shkurt 1982, vetëm një muaj para shpërthimit të luftës dhe në përfundimin e tyre thuhet se bisedimet u zhvilluan në një "frymë të moderuar dhe pozitive".

Megjithatë, sovraniteti i Ishujve Falklande ishte konflikti i parë pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore, në të cilin u vu re pjesë aktive e forcave detare. Ajo që e bën luftën e Falklandeve të ndryshme nga konfliktet e tjera lokale që janë zhvilluar që nga Lufta e Dytë Botërore, rrjedh nga fakti se lufta u zhvillua në ishujt, të cilët ndodhen 12,500 km nga brigjet e Britanisë së Madhe dhe 460 km nga brigjet e Argjentinës.

Është interesante se deri në shpërthimin e konfliktit, Britania e Madhe dhe Argjentina bashkëpunuan shumë ngushtë në fushën ushtarake. Përkatësisht, Argjentina e modernizoi ushtrinë e saj në vitin 1976, duke blerë pajisje ushtarake britanike: dy shkatërrues "Sheffield", radarë, raketa kundërajrore, sensorë për zbulimin e nëndetëseve, raketa kundër anijeve dhe armë të tjera.

Është gjithashtu interesante se asnjë nga palët ndërluftuese nuk ka shpallur zyrtarisht luftë. Lufta e Falklandeve

është e vetmja luftë e zhvilluar në kushte nënpolare që nga Lufta e Dytë Botërore. Dy kombet e palëve ndërluftuese nuk ishin të ekspozuara ndaj goditjeve dhe palët ndërluftuese nuk synonin të ndryshonin sistemin politik apo rendin shoqëror të vendit kundërshtar, gjë që ka qenë karakteristikë e konflikteve ushtarake që nga Lufta e Dytë Botërore. Qytetarët e Ishujve Falklande, në vitin 2013, në një referendum vendosën për statusin e Ishujve. Përkatësisht, rreth 99.8 për qind e votuesve në Ishujt Falklande votuan në referendum që Falklandet të mbesin territor britanik përtej oqeanit, duke i dërguar një mesazh të fortë Argjentinës, e cila e konsideroi këtë referendum të paligjshëm. Referendumi paraprak u mbajt në vitin 1986, kur 96 për qind e popullsisë votoi për sovranitetin britanik mbi Falklandet.

Dhjetë vjet më parë, Argjentina rihapi çështjen e statusit të ishujve, pasi filloi kërkimi i depozitave të naftës në ujërat lokale. Në atë kohë, presidentja

argjentinase Cristina Fernandez de Kirchner në një letër të hapur drejtuar kryeministrit britanik shkroi: "Britania e Madhe ndau Ishujt nga Argjentina me dhunë".

Jo shumë kohë më parë, në prill të vitit 2022, presidenti argjentinas Alberto Fernandez deklaroi se Argjentina do të vazhdojë të këmbëngulë për një zgjidhje diplomatike. Sipas tij, vetë fakti që kolonializmi është i mundur edhe në shekullin XXI është një turp i madh, duke theksuar se Argjentina mund të rivendosë sovranitetin mbi ishujt dhe se nuk ka asnjë lidhje mes Ishujve Falklande dhe Britanisë së Madhe. Sekretarja e Jashtme britanike, Elizabeth Truss, tërhoqi menjëherë një paralele midis sulmit të juntës ushtarake në Falklande dhe agresionit aktual rus kundër Ukrainës, duke theksuar se Britania e Madhe "nuk do të hezitonte për asnjë moment" në rast të një pushtimi tjetër nga ana e Argjentinës.

Mr. Igor Damjanoski

Bashkëpunimi i suksesshëm ndërmjet Komunës së Kumanovës dhe Brigadës së Europës Juglindore – SEEBRIG me seli në kazermën e Kumanovës “Boro Menkov”, vazhdon. Muaji shkurt filloi me donacion dhe me mbjellje simbolike të drunjëve në parkun Sokolanski në Kumanovë

Për miqësinë ndërmjet Kumanovës dhe SEEBRIG do të dëshmojnë drunjtë e mbjellë gjethrënës

Bashkëpunimi ndërmjet pjesëtarëve të Brigadës së Europës Juglindore – SEEBRIG dhe qytetarëve të Kumanovës, tashmë u shëndrrua në traditë. Pjesëtarët e brigadës tashmë ndihen si qytetarë të Kumanovës. Këtë ata e dëshmojnë shumë shpesh edhe gjatë pjesëmarrjes të aksioneve të përbashkëta për pyllëzimin e pjesëve pyjore, me qëllim të reduktimit të ndotjes së ajrit – njërit ndër problemeve kryesore të Kumanovës. Përfqësues të kësaj brigade donuan edhe pajisje teknike për nevojat e Fondacionit për Kulturë dhe Sport në kuadër të Komunës së Kumanovës. „Zhvillova takim me përfaqësuesit më të lartë të SEEBRIG, nga të gjitha vendet anëtare: Maqedonisë, Shqipërisë, Bullgarisë, Greqisë, Rumanisë dhe Turqisë në Komunën e Kumanovës. Në këtë takim, gjenerali i brigadave Bylbyl Bitri më dorëzoi donacionin, një laptop, dedikuar për nevojat e Fondacionit për Kulturë dhe Sport. Më pas vazhduam në parkun Sokolanski, i cili është në fazën e renovimit të tërësishëm, dhe së bashku mbollëm drunjë të llojit “platan” dhe “prunus”, që gjithashtu erdhën si donacion nga ana e Brigadës së Europës Juglindore – SEEBRIG”, tha kryetari i Komunës së Kumanovës, Maksim Dimitrievski. Sipas tij donacioni ka të bëjë me bashkëpunimin e deritanishëm tejet të frytshëm, që tashmë ka një nivel të kënaqshëm edhe përmes dialogut dhe përmes aktiviteteve, me qëllim të implementimit të projekteve në të gjitha sferat shoqërore, në të mirë të mirëqenies së qytetarëve të Kumanovës. Ky qytet ishte njëri ndër qytetet më të goditura nga pandemia. Në atë kohë, pjesëtarët e

Brigadës së Europës Juglindore, dy herë dhanë pajisje për punëtorët mjekësorë, duke ju ndihmuar atyre që në mënyrë më të lehtë t’a tejkalojnë periudhën e krizës dhe të dëshmojnë se sa të rëndësishëm janë pikërisht ata për komunitetin. Edhe nxënësit e shkollës qëndrore morën donacion pikërisht gjatë periudhës kur mësimi zhvillohej në distancë. Para tre viteve komanda u vendos në Kumanovë. Që nga ajo kohë, disa herë më rradhë, u dëshmuar bashkëpunimi i frytshëm dhe ndihmë ndërmjet qytetarëve të Kumanovës dhe përfaqësuesve të kësaj brigade. Brigada e Europës Juglindore u formua në vitin 1999, në bazë të marrëveshjes për bashkëpunim rajonal në fushën e mbrojtjes, e njohur ndryshe edhe si Forcave Shumëkombëshe Paqësore e Europës Juglindore (MESHPEJL), që në vitin 1998 në Shkup e nënshkruan ministrat e mbrojtjes

së Shqipërisë, Bullgarisë, Greqisë, Italisë, Maqedonisë së Veriut, Rumanisë dhe Turqisë. Sipas kësaj marrëveshjeje për formimin e brigadës, lokacioni i komandës SEEBRIG, është me rotacion. Nikoqir të saj deri më tani kanë qenë qytetet Plovdiv, Konstanca, Stamboll dhe Larisa. Republika e Maqedonisë së Veriut, gjegjësisht Komuna e Kumanovës do të jetë nikoqire e brigadës deri në vitin 2026. Qytetarët e Kumanovës e kanë atë privilegj që pikërisht te ata të jetë e vendosur kjo brigadë. Ky kontingjent ndërkombëtarë shumëkombësh, ka nivel të lartë të bashkëpunimit me komunën dhe me sektorin civil në këtë qytet, duke kontribuar në zhvillimin e qytetit në disa sfera, në procesin edukativo arsimor, në shëndetësi dhe në ekologji.

Aleksandra Maksimovska

Polonia – superfuqia e re ushtarake

Lufta në Ukrainë ka rizgjuar frikën e vjetër për një pushtim të mundshëm nga Lindja, kështu që presidenti i Polonisë, Andrzej Duda, ka njoftuar një rritje të buxhetit tashmë të lartë ushtarak në 4% të BPV-së deri në vitin 2024, duke e bërë Poloninë deri tani anëtarin e parë të NATO kur është fjala për çështjen e sasisë së përqindjes së BPV-së që është lënë mënjanë për mbrojtje. Ushtria e Polonisë përbëhet nga rreth 180,000 ushtarë profesionistë dhe synimi është që ky numër të rritet në 300,000 në dekadën e ardhshme. Tashmë në muajt e parë pas pushtimit rus, qeveria e Polonisë njoftoi blerje të reja të pajisjeve ushtarake për të zëvendësuar të gjitha armët me origjinë sovjetike që i ishin dhuruar Ukrainës. Megjithatë, planet për të modernizuar dhe përmirësuar pajisjet ushtarake të Polonisë nuk filluan në vitin 2022. Në fakt, tashmë në vitin 2019, u hartua një plan pesëmbëdhjetëvjeçar për modernizimin teknik të ushtrisë polake për periudhën nga viti 2021 deri në vitin 2035. Ky plan parashikon lëshimin e plotë të pajisjeve ushtarake të vjetruara me origjinë sovjetike dhe zëvendësimin e tyre me pajisje të prodhimit vendas ose perëndimor. Në përputhje me qëllimet e këtij plani, Polonia do të blejë variante të reja të "F-16", si dhe 32 "F-35" - avioni luftarak më modern i Shteteve të Bashkuara. Sipas planit, Polonia duhet të zëvendësojë të gjitha mjetet e blinduara me origjinë sovjetike me automjete të reja të prodhuara në Poloni. Në këtë mënyrë, ushtria e Polonisë do të zëvendësojë të

Polonia është shtet që gjithmonë ka ndarë një përqindje të lartë të BPV-së për buxhetin e mbrojtjes. Polonia renditet në mesin e vendeve me kapacitete serioze ushtarake, si në aspektin sasior ashtu edhe në aspektin cilësor

gjitha mjetet "BMP-1" me origjinë sovjetike me automjetet e reja luftarake polake të blinduara "Borsuk", të prodhuara nga kompania polake "Huta Stalowa Wola". Është planifikuar që 1400 automjete të tilla luftarake të fillojnë të prodhohen që në vitin 2024. "KTO Rosomak" është një tjetër mjet luftarak polak që Polonia e posedon në numër prej rreth 900 copë dhe do të blejë edhe 70 automjete shtesë në tre vitet e ardhshme. Ky automjet është i bazuar në automjetin finlandez "Patria AMV". Përveç automjeteve luftarake, në vitin 2024 Polonia do të marrë 102 obusa vetëlëvizës "Krab" të projektuar nga "Huta Stalowa Wola", dhe vetë busi vetëlëvizës ka elementë nga "K9" koreane dhe ajo britanike "AS-90". Polonia do të blejë edhe 150 obusa vetëlëvizës "Krab". Në përgjigje të agresionit rus, në vitin 2022 Polonia nënshkroi disa marrëveshje të rëndësishme me Korenë e Jugut për furnizimin dhe prodhimin e tankeve, obuseve vetëlëvizëse dhe raketave të shumta, si dhe avionëve luftarakë. Polonia, në periudhën nga viti 2022 deri

në vitin 2025, do të marrë 180 tanke të Koreës së Jugut "K2", dhe 820 tanke të të njëjtit lloj do të prodhohen në Poloni. Më tej, do të prodhohen 212 obusa vetëlëvizëse "K9" (155 mm), dhe 606 copë nga këto obusa do të prodhohen në Poloni. Duke filluar nga viti 2023, Polonia do të marrë 218 sisteme raketash artilerie "K239 Chunmoo", të cilat mund të lëshojnë raketa balistike me rreze të shkurtër veprimi. Polonia do të prodhojë 70 sisteme të tilla. Nga Koreja e Jugut, përveç mjeteve të blinduara, do të blihen edhe 48 avionë të lehtë luftarakë shumëfunksionalë "F-50". Përveç marrëveshjeve të arritura me Korenë e Jugut, Polonia arriti të bëjë marrëveshje me Shtetet e Bashkuara për blerjen e 96 helikopterëve luftarak "AH-64 Apache"; 500 hedhës të sistemit raketor artilerik HIMARS; për 47 tanke "M1A1 Abrams" deri në fund të vitit 2024, ndërsa 250 të llojit "M1A2" gjatë periudhës së viteve 2025-2026. Polonia do të blejë gjithashtu dy avionë suedezë "Saab 340 AEW&C" - avionë "spiun", gjegjësisht avionë paralajmërues dhe kontrollues, si dhe 24 dronë "Bayraktar" dhe një numër të panjohur dronësh "MQ-9". Polonia, me arsenalin e saj aktual ushtarak, është shumë e fuqishme dhe renditet ndër forcat ushtarake më të fuqishme në Evropë, dhe me arsenalin që do të marrë në vitet e ardhshme, Polonia do të jetë një superfuqi e vërtetë ushtarake që do të jetë në gjendje t'i rezistojë me sukses çdo pushtimi nga Lindja.

Aleksandar Mirçeski

Dhjetë inovacionet dhe trendet më të mira të teknologjisë ushtarake për vitin 2024

Sot të luftuarit konvencional gjithnjë e më tepër zëvendësohet me qasje kibernetike, në mesin e të cilave janë edhe luftërat kibernetike. Trendet e reja të teknologjisë ushtarake e ndryshojnë fushëbetejën në katër aspekte – lidhshmëri, vdekshmëri, autonomi dhe qëndrueshmëri. Lidhshmëria ka të bëjë me atë se si ushtarët i zbulojnë dhe e gjejnë vendndodhjen e armiqve të tyre, si komunikojnë ndërmjet vete, dhe se si të njëjtët i realizojnë operacionet e drejtpërdrejta. Avancimi i teknologjive të predhëve dhe armatimit, rrit nivelin e vdekshmërisë, kështu që operacionet në fushëbetejë janë shumë më efikase.

10 teknologjitë më të mira vijuese për vitin 2024 janë: inteligjenca artificiale; pajisje për mbrojtje të avancuar;

Aparati global ushtarak është dëshmitar i transformimeve dhe teknologjive të rëndësishme dhe trendeve për fuqizimin e shkathtësive të armatave. Trendet kryesore përfshijnë internet (IoT), inteligjencë artificiale dhe robotikën e gjerave për optimizimin e operacioneve të mbrojtjes dhe efikasitetit të gjerë ushtarak

robotika dhe sistemet autonome; internet për punët ushtarake; mbrojtja kibernetike; “start up” teknologjitë; prodhimi i shtesave; të dhënat e mëdha dhe analitika; 5G lidhja dhe teknologjia „Blockchain“

1. Inteligjenca Artificiale

Miratimi i inteligjencës artificiale në kuadër të ushtrisë dhe mbrojtjes, para se gjithash i fuqizon misionet e inteligjencës, mbikqyrjen dhe zbulimin

(ISR). Vizioni kompjuterik mundëson administrimin me siguri dhe pajisjeve dhe mundëson sisteme autonome të armëve, ku edhe reduktohen humbjet numerike të ushtarëve.

2. Pajisje për mbrojtje të avancuar

Armatat zhvillojnë pajisje më të sofistikuar dhe më të avancuar të mbrojtjes, për ballafaqim ndaj kërcënimeve. Inovacionet të cilat sillen nga fluturaket hipersonike dhe armatimi

i drejtuar energjetik, e deri te militarizimi i gjithësisë, po vijojnë. Gjithashtu, industria e mbrojtjes bashkërendon qëllimin e saj me anë të arritjes së emisioneve neto-zero.

3. Robotika ushtarake dhe sistemet autonome (PAC)

Mbrojtja e forcave, rritja e vetëdijes për një situatë të caktuar, reduktimi i mundit fizik dhe kognitiv të ushtarëve, si dhe

lehtësimit i lëvizjes në terrenet sfiduese, janë disa qëllime kyçe të armatave. Integrimi i PAC-teknologjive, armatave iu mundëson që t'i arrijnë këto qëllime dhe t'a kontrollojnë terrenin, sigurinë e popullatës dhe poashtu, t'i konsolidojnë përfitimet.

4. Interneti i punëve ushtarake (IoMT)

Aplikacionet e IoT në mbrojtje përfshijnë lidhjen e anijeve, avionëve, tankeve,

fluturakeve pa pilot, ushtarëve dhe bazave operative në kuadër të rrjetit të integruar. Kjo e fuqizon perceptimin, kuptimin në fushën, në situatën dhe në kohën e paraparë për pushim.

5. Mbrojtja kibernetike

Sistemet ushtarake shpesh herë janë të brishta ndaj sulmeve kibernetike, të cilat potencialisht do të mund të shpënin drejt humbjes së informative të klasifikuara ushtarake dhe deri te dëmtimi i sistemeve ushtarake. Gjatë disa viteve të kaluara, frekuenca dhe serioziteti i sulmeve kibernetike, vazhdimisht janë në rritje. Teknologjia e shkruar e sigurisë, përdorë sigurinë kibernetike, inteligjencën artificiale dhe automatizimin, për zbulimin e kërcënimeve potenciale dhe parandalimin e tyre, para se të ndikojnë ndaj shkathtësive të mbrojtjes për luftimet kibernetike.

6. „Start Up“ teknologjitë

Këto teknologji e lehtësojnë ndërtimin e përvojave replicate dhe fleksibile, si që janë fluturimi dhe trajnimi apo stërvitjet luftarake. „Start Up“ teknologjitë,

përdorin realitet virtual (RV), në mënyrë që të konstruojnë mjedisë sintetike për trajnim (STE). Këto përvoja, e thellojnë trajnimin konvencional dhe provimin në kuadër të misionit, duke e përmirësuar gatishmërinë e njëjësive dhe ushtarëve.

7. Prodhimi i shtesave

Намалувањето на тежината на одбранбената опрема е клучно за подобрување на перформансите во брзината, капацитетот и потрошувачката на гориво. 3D-печатењето овозможува производство на компоненти и делови бидејќи користи значително помалку материјал отколку традиционалното производство.

8. Të dhënat e mëdha dhe analitika

E ardhmja e të luftuarit mbështetet më

tepër në informatat dhe në shkathtësinë për të pasur një horizont më të qartë. Armatat të cilat orvaten që t'i nxjerrin të dhënat më të rëndësishme, në mënyrë të saktë dhe të shpejtë i analizojnë, e më pas shumë shpejt duhet që t'i shpërndajnë informatat të cilat do të kenë përparsi strategjike. Me qëllim që e gjitha kjo të arrihet, analiza e të dhënave më të shumta “hap” të dhëna të reja nga burime të ndryshme.

9. Lidhja-5G

Informatat e përshtatshme dhe me kohë janë tejet kritike për operacionet ushtarake. Lidhja-5G për një periudhë më të shpejt kohore, i mbështet vendimet e ushtrisë. Kjo lidhshmëri premtan lidhje hiperkongergjive dhe rrjete të sigurta të të dhënave, gjë që mundëson edhe aplikacionet e komandimit dhe të kontrollit të racionalizojnë logjistikën.

10. „Blockchain“ teknologjia

Teknologjia „Blockchain“ mundëson siguri të të dhënave përderisa e njejta

i ndan të dhënat me të gjitha palët ndërluftuese. Për këtë shkak, „Start Up-i“ i mbrojtjes, vjen deri te zgjidhjet që janë të bazuara në “blockchain” për mbrojtjen e të dhënave të klasifikuara ushtarake dhe për ballafaqim me kërcënimet kibernetike. Aplikacionet tjera të „Blockchain“ teknologjisë në industri, përfshijë ndjekjen e pajisjeve, racionalizimin e procesit të prokurimit dhe siguri të zinxhirit të furnizimit. Marrëveshjet e “buta” dukshëm e reduktojnë rrezikun nga mashtrimi apo korrupsioni, sepse ato merren me realizuesit e mbrojtjes.

Mr. Zorica Stojkova

Ministria e Mbrojtjes – lidere në nivel institucional sipas implementimit të perspektivave gjinore

Fundin e muajit dhjetor e shënuan tre ngjarje të bukura, kur kemi të bëjmë me barazinë gjinore në kuadër të sistemit të sigurisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut. Në fakt, nën patronazhin e Qendrës e Grave për Menaxhim me Sistemin e Sigurisë (DCAF) dhe UNI-FROM, u zhvilluan tre panel diskutime në të cilat u bë fjalë për: përmirësimin e statusit të grave, rritjen e numrit të grave në pozitat udhëheqëse, të drejtën e qasjes së barabartë për burrat dhe gratë gjatë konkurimit në një vend pune, pa marrë parasysh se a kemi të bëjmë me konkurse interne për avancim, ose për ndonjë punësim të ri, mundësitë për brifingje të rregullta dhe trajnime për barazi gjinore, mekanizma të kontrollit, mbikqyrje dhe lajmërim të keqpërdorimeve për ngritjen e vetëdijes rreth çështjeve gjinore në kuadër të

strukturave të sigurisë.

Paneliste të kësaj ngjarje ishin gra në pozita udhëheqëse në Ministrinë e Mbrojtjes, Ministrinë e Punëve të Brendshme, si dhe në Agjencinë e Intelgjencës.

Të gjitha tre strukturat punojnë në kuadër të sistemit të sigurisë në vend, apo tashmë i kanë bërë ndryshimet në kuadër të dizpozitave të ligjeve aktuale, ose të akteve nënligjore, si dhe të kornizës gjithpërfshirëse normative, të cilat kanë për bazë barazinë gjinore dhe bashkrendimin e ligjvënien europiane. Në fakt, në raportin e fundit të Komisionit Europian, u përhëndet implementimi i Rezolutës 1325 për gratë, paqen dhe sigurinë në kuadër të Planit të Dytë Aksional Kombëtar (PAK) i Ministrisë së Mbrojtjes, që promovon rolin e grave, e poashtu e fuqizon edhe rolin e të

rinjëve në shoqëri. PAK-u i dytë për implementimin e Rezolutës së Këshillit të Sigurimit të OKB-së, 1325 për gratë, paqen dhe sigurinë, u mentorua nga ana e Grupit të Punës së Ministrisë së Mbrojtjes, e cila e publikoi raportin e saj në prill të vitit të kaluar.

Numri i grave të cilat i bashkangjiten sistemeve të sigurisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, rritet në vazhdimësi gjatë viteve, e siç u tha, tre institucionet gjegjëse në vend, bëjnë të pamundurën që ato të ndihen mirë dhe të barabarta me burrat. Procesi i edukimit të barazisë gjinore fillon që nga ditët studentore, e në këtë mënyrë, gjithnjë e më tepër rritet numri i femrave të cilat regjistrohen në fakultetet e sferës së shkencave të sigurisë. Numrat flasin më së miri për këtë dukuri, e ato në Ministrinë e Mbrojtjes, tregojnë rritje

të vazhdueshme të numrit të grave në Armatë të cilat gjatë 10 viteve të fundit është rritur nga 5%, në 11%. Numri i përfaqësimit të grave të punësuar në administratë arrinë deri në 47%, ndërsa në pozitat udhëheqëse (kategoria B), ky numër është 49%. Gjithashtu, për herë të parë në historinë e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut është emruar femër agjuntante e presidentit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, njëherit dhe komandant suprem i Armatës. Vlen të përmendet edhe fakti se në dy mandatet e fundit, kemi edhe gra për ministre të mbrojtjes. Nga e gjithë kjo, mund të konkludojmë se diçka me të vërtetë shumë esenciale është duke ndryshuar në mentalitetin dhe në botëkuptimin për atë se a e kanë vendin gratë në sferën e sigurisë..

Sipas asaj që u tha në panel diskutimet, gjatë viteve të tre institucionet e sistemit të sigurisë gjatë punës së tyre, kanë hartuar strategji për barazi gjinore, e me këtë edhe raporte vjetore apo gjysëm vjetore për realizimin e tyre, për buxhetimin gjinor, si dhe për disa plane operative. Gjithashtu, rregullisht organizohen edhe trajnime për integrimin e perspektivës gjinore në sistemet e mbrojtjes në vend. Ministria e Mbrojtjes është lidere në këtë fushë, për faktin që shkoi një hap para, me qëllim të afrimit të kësaj teme të gjithë të punësuarit në cilëndo pozitë. Ministria e Mbrojtjes hartoi edhe udhërfyesh për mbrojtje nga shqetësimi në vendin e punës, ku në mënyrë shumë të qartë është precizuar se si drejtpërdrejtë arrihet deri te të gjithë të punësuarit në rast të ekzistimit të shqetësimit eventual në vendin e punës. Në këtë udhërfyesh sqarohet se ku mund të drejtohen të punësuarit, ku duhet të kërkojnë këshillë apo ndihmë në rast shqetësimi. Gjithashtu, Ministria e Mbrojtjes ka përpiluar edhe një udhëzues për mbrojtje nga shqetësimi në vendin e punës në MM dhe në Armatë, bashkënduar me politikën e NATO-s për parandalim dhe përgjigje ndaj eksplotimit dhe keqpërdorimit seksual.

Në ueb faqen e Ministrisë së Mbrojtjes (dritare e veçantë „Stop shqetësimit“), ka informata në dispozicion, rreth mënyrës dhe procedurës së lajmërimit të shqetësimit në vendin e punës, si dhe ka të dhëna për kontakt me persona të autorizuar për këtë fushë. Gjithashtu, duke i ndjekur praktikën pozitive të NATO-s, për herë të parë në vitin 2019, u vendos edhe pozicioni i ri në formacionin e Armatës – oficer për mundësi të barabarta në kabinetin e shefit të Shtabit të Përgjithshëm, i cili është përgjegjës për këshillim rreth çështjeve të barazisë gjinore në Armatë. Njëherit, është përcaktuar edhe vendi i zëvendësimit të kësaj pozite, ndërsa është formuar edhe rrjet prej gjithsej 36 përfaqësuesve

gjinorë, të cilët shërbejnë si persona kontakti për këshilla, për ndihmë dhe për mendim gjatë shqetësimit eventual në vendin e punës. Përveç kësaj, ka edhe një listë me 24 ndërmjetësues, si dhe grup të NATO-s të trajnuesve të certifikuar gjinor, të cilat zhvillojnë trajnime gjinore në vend dhe jashtë vendit.

Në përputhje me Memorandumin e nënshkruar për bashkëpunim ndërmjet Ministrisë së Mbrojtjes dhe Qendrës së Gjenezës për Menaxhim me Sektorin e Sigurisë (DCAF), momentalisht është duke u zbatuar vetëvlerësim gjinor në MM dhe në Armatë (Gender self-assessment – GSA), proces ky i cili planifikohet të përfundojë në mars të këtij viti, dhe sipas rezultateve nga analiza, gjegjësisht nga raporti, do të përpilohet “Plan Aksional Gjinor” me aktivitete dhe propozime konkrete, në të cilin do të punohet gjatë periudhës së ardhshme, me qëllim të avancimit të barazisë gjinore në MM dhe në Armatë.

Qëllimi i vetëvlerësimit gjinor është të vlerësohet deri në cilën shkallë, kultura organizative, politikën dhe praktikën

kontribuojnë për arritjen e barazisë gjinore dhe implementimin e perspektivave gjinore në kuadër të Ministrisë së Mbrojtjes dhe Armatës.

Rritja e numrit të grave të punësuar në kuadër të sistemit të sigurisë, përfaqësimi i grave në pozitat udhëheqëse, numri dhe përmbajtja e trajnimeve, si dhe përfshirja e grave në sektorin e sigurisë, me anë të shkathtësisve dhe njohurive të fituara, flet se të tre institucionet e sigurisë krijojnë klimë e cila është gjithnjë e më tërheqëse për femrat e reja dhe për gratë, njëkohësisht duke krijuar mundësi për përmbushjen e ambicieve të tyre për përparim në karrierë.

Si konkluzë mund të themi se në të tre panel diskutimet në fund u theksua se Ministria e Mbrojtjes punon me përkushtim të plotë, kur është në pyetje barazia gjinore, e lirisht mund të themi se kjo ministri është lidere në këtë fushë në nivel institucional në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Natalija Josifoska

QË NGA VITI 1994

**BATALIONI I
FORCAVE SPECIALE
UJQËRIT**

**GJITHMONË
DHE GJITHKUND
TË PARËT**

Avioni shkollor „PC-9 M“

Nevvoja për të krijuar një staf pilotësh është një proces i kushtueshëm dhe afatgjatë, dhe pilotët kadetë duhet t'i nënshtrohen trajnimeve të gjera dhe kërkuese, ndaj aviacionit ushtarak ka nevojë për avionet stërvitor me shumë qëllime, të cilët do të ofrojnë trajnim cilësor fluturues, ndërsa trajnimi do të jetë ekonomike në përdorim. Një nga avionet më të famshëm të tillë është PC-9, i cili, në varësi të nevojave të përdoruesit, mund të përdoret për: trajnim bazë të fluturimit, trajnim të avancuar të fluturimit, trajnim pilot-instruktur dhe mbështetje ajrore luftarake të ngushtë. "PC-9 M" ka një konstrukcion klasik monoplan-aeroplan, dhe sipas renditjes së krahëve, avioni është me krahë të ulët. Sipas renditjes së sediljeve, ai i përket grupit të avionëve dyvendësh tandem, dhe sipas ngasjes i përket klasës së avionëve turboprop me një motor që zotërojnë shpejtësi nënsonike. Konstrukcioni i avionit është bërë nga aliazhe metalike dhe përdoret gjithashtu një përqindje e vogël e materialeve të përbëra. Kabina e dyfishtë me dy vende është e pajisur me sedilje katapultë "Martin Baker Mk CH11A" ose "CG-A" (në varësi të versionit), nga të cilat sedilja e përparme është për kadetin studentor dhe sedilja e pasme, e cila ngrihet nga 15 cm, është i destinuar për pilotin instruktor. Për të mundësuar zbatimin e niveleve të ndryshme të trajnimit, kabina e avionit është e pajisur me instrumente klasike analoge dhe avionikë moderne dixhitale. Si shembull, do të marr versionin sloven të "PC-9 M Hudournik", i cili është i pajisur me: "HUD FV-4000E" (një sistem shikimi për pilotin e përparmë), imazhi i të cilit transmetohet në një të veçantë. monitor për nevojat e instruktor-pilotit, HOTAS - komandat e kontrollit dixhital, sistem elektronik instrumentesh fluturimi nga kompania "Honeywell",

dy ekrane në cdo panel instrumentesh nga kompania „AlliedSignal Inc.“, magjistraja digjitale e të dhënave „MIL-STD-1553B, datalink RS-422/ ARINC 429“, mjeti inercial i navigacionit „Litton INS-100G“ në kombinim me pakon e avionit për navigacion, komunikim dhe identifikim GPS, VFR/IFR, sistem qëndror për inçizimin e fluturimit, OBOGS-sistem për gjenerimin e oksigjenit për pilotët, antisistem „G“ etj. Si motor për avionin është vendosur një motor me tehe „Turboprop Pratt & Whitney PT62A-62“, me fuqi maksimale prej 1.150 ks, përdor helikën me 4 tehe „Hartzell HC-D4N-ZA/09512A“. Motori ka një gjatësi prej 1.79 m dhe një diametër prej 48 cm, ndërsa diametri i helikës është 2.44 metra. Ndryshe, në çdo krah të avionit është i instaluar një rezervuar karburanti, secili me një kapacitet të dobishëm prej 518 litrash. „PC-9 M“ nën çdo krah ka 3 rafte armësh. Dy mbajtëset e brendshme të armëve mund të mbajnë një peshë deri në 250 kg, dhe katër bartësit e jashtëm mund të mbajnë një peshë prej 110 kg, domethënë gjithsej 940 kilogramë. Versioni sloven i „PC-9 M“ është i përforcuar dhe mund të mbajë një ngarkesë prej 1250 kg. Në këto mbajtëse mund të vendosen lloje të ndryshme armësh: një kontejner i varur, modeli "HMP-250", me një mitraloz të integruar "M3P" të kalibrit 12.7 mm (me një kapacitet 250 fishekë), lëshues me shumë tyta për raketa të padrejtuara "LAU- 7 A" dhe "LAU-19 A", të cilat përdorin raketa me kalibër 70 mm, bomba graviteti 57 kg, 113 kg dhe 227 kg, IBDU-33-bartës të bombave praktike prej 11 kg secila. , dhe sipas burimeve jozyrtare, versioni sloven mund të mbajë edhe raketa kundërajrore „ATAS“ („AIM-92“). Përveç armëve në transportues, mund të instalohej rezervuarë karburanti 154 litra ose 248 litra, gjetës i rrezes lazer, kontejner elektronik i bllokimit Vista 5, gjenerator tymi (për fluturim akrobatik). Për mbrojtje, ai gjithashtu mund të mbajë një dispencer IC dhe mashtrues radarësh për raketa dhe më shumë.

Nga version bazik i „PC-9“ janë zhvilluar versionet tjera si: „PC-9/A“, „PC-9 B“, „PC-9 M“ dhe „Beech Pilatus Mk.2“ (më vonë i riemërtuar edhe si „Beechcraft T-6A Texan II“). Nga versionet e „PC-9“ janë prodhuar 265 monstra (në këtë numër nuk është marr parasysh versioni „Beechcraft

T-6A Texan II“, i cili është i modifikuar dhe prodhohet në SHBA. Përdorues të fluturakes janë, ose kanë qenë 15 vende të botës, ndërsa në fqinjësinë tone në verisone të ndryshme i posedojne, Sllovenia, Kroacia, Bullgaria dhe Greqia.

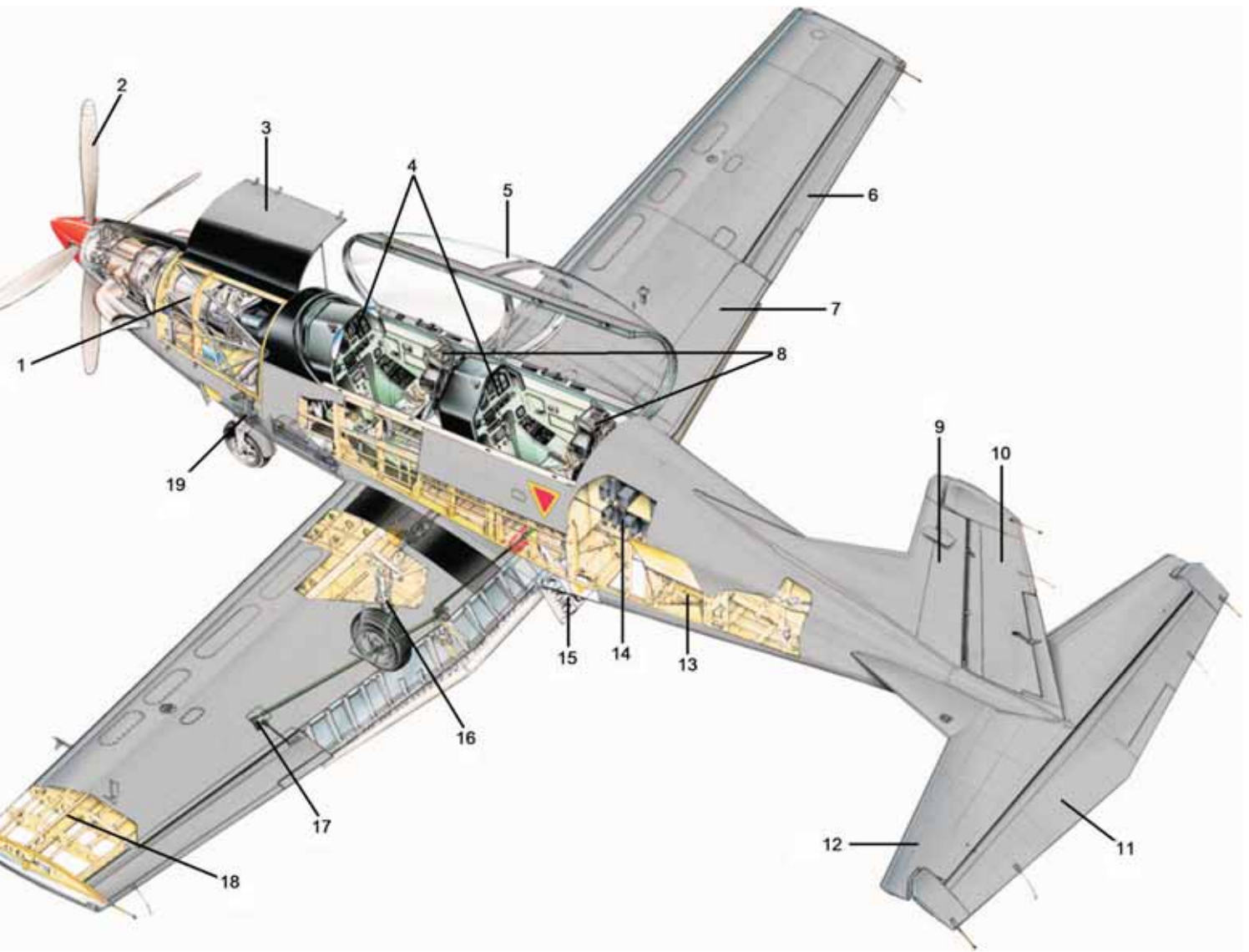
Ivica Dameski

Të dhënat janë marrë nga prodhuesi

Sqarimi i fotografisë
Fotografia e „PC-9 M“

1. Motor „Pratt & Whitney PT62A-62“
2. Propeleri „Hartzell“ me 4 tehe alumini
3. Mbështjellësi i shtëpizës së motorit
4. Tabela kontrolluese, e pajisur me displeje dhe me instrumente analoge
5. Pleksigaz mbështjellës i fuqizuar i kokpittit, rezistent ndaj dëmeve të shpendëve
6. Eleroni
7. Flapsi
8. Ulëset e lëshimit „Martin Baker Mk CH11A“

- 9. Stabilizatori vertikal i bishtit
- 10. Maja drejtuese
- 11. Maja njëpjesore për menaxhim me lartësinë
- 12. Stabilizuesi horizontal
- 13. Hapësira e brendshme për bagazh / ngarkesë deri në 25 kg
- 14. Hapësira për avionikën
- 15. Freni ajror
- 16. Tërheqësi i pasëm i trapit
- 17. Mekanizmi i kontrollit të teheve
- 18. Konstruksioni i krahut
- 19. Tërheqësi i përparëm i trapit

Karakteristikat taktiko-teknike të „PC-9 M“	
Karakteristikat taktiko-teknike të „PC-9 M“	10.18 m
Gjatësia	10.18 m
Lartësia	3,26 m
Gama e krahëve	10,19 m
Sipërfaqja e krahëve	16.283 m ²
Pesha i zbrazët	1781 kg
Pesha maksimale gjatë fluturimit	3, 2 ton
Fluturimi	1593 km
Motori	Një motor „Pratt & Whitney PT62A-62“, me fuqi maksimale prej 1150 ks
Shpejtësia maksimale	592 km/h
Shpejtësia kryqëzuese	552 km/h
Shpejtësia minimale	128 km/h
Shpejtësia e ngjitjes	19,7 m/s
Bartja e kokës ngarkuese	940 kg
Kulmi	11.580 m
Kohëzgjatja e fluturimit	4 orë e 30 minuta
Ngarkesa – G e konstruksionit	nga -3,5 deri +7 „G“

Fluturakja pa pilot „AAI RQ-7 Shadow“

Fluturaken „AAI RQ-7 Shadow“ përdoret nga disa forca të armatosura në botë: ushtritë australiane dhe suedeze, Forcat Ajrore Turke, Ushtria Italiane për zbulim, si dhe forcat e armatosura të Shteteve të Bashkuara. Përdoret për të arritur objektivat e vëzhgimit dhe për zbulimin dhe vlerësimin e situatës në terren. Kjo fluturake është rezultat i anulimit të programit të fluturakeve „Alliant RQ-6 Outrider“, i projektuar për të ofruar informacion zbulimi, mbikëqyrjeje dhe shënjestrimi në kohë reale për forcat ajrore dhe tokësore, trupat detare dhe marinën e vendosur të Shteteve të Bashkuara. Sistemi taktik i dronëve RQ-7 Shadow synon të zëvendësojë aeroplanin „RQ-2 Pioneer“ të trupave detare. Në fund të vitit 1999, Ushtria zgjodhi gjithashtu modelin „Shadow“ për të përmbushur kërkesat e saj taktike të mjeteve ajrore pa pilot. Kjo fluturake është pjesë e një sistemi më të madh që aktualisht përdor transport tokësor (automjet) ose transport ajror (aeroplan) për të gjitha pajisjet tokësore dhe ajrore. Sistemi „RQ-7 Shadow“ mund të transportohet me dy automjete ushtarake dhe mund të operohet nga

Fluturakja e njohur si „AAI RQ-7 Shadow“ është fluturake taktike pa pilot, e dizajnuar dhe e prodhuar nga kompania „AAI Corporation Textron“ („AAI Corporation“ që njihet edhe si subjekt operativ zyrtar i „Textron Systems“)

ekuipazhi në çdo kohë dhe nga vende të papërgatitura. Sistemi përbëhet nga katër avionë, dhe mjeti mbështetës dhe rimorkio përmbajnë pajisje shtesë për nisjen dhe rikuperimin e avionit, siç është sistemi taktik i uljes automatike. Pajisjet e mirëmbajtjes së avionëve janë gjithashtu një pjesë integrale e sistemit. I gjithë sistemi i fluturakeve „Shadow“ kërkon 22 ushtarë në terren për të operuar dhe ekzekutuar misione efikase. Fluturakja lëshohet duke përdorur një katapultë pneumatike të montuar në një rimorkio, e cila mund ta përshpejtojë atë në 130 km/h, me një shpejtësi ngjiturë prej 300 deri në 450 metra në minutë. Ajo është e pajisur me një kamerë elektro-optike/infra të kuqe, e aftë për të transmetuar video në kohë

reale nëpërmjet lidhjes së të dhënave në stacionin e kontrollit tokësor. Fluturakja ka një shpejtësi prej 150 deri në 250 km në orë, dhe shpejtësia minimale është 111 km në orë. Uljet udhëhiqen nga një sistem taktik automatik uljeje, duke përdorur një goditje të montuar në bishtin e avionit dhe një tel ndalues në një distancë prej rreth 50 metrash, ose një ulje klasike mbi rrota në sipërfaqe të sheshta (ulje konvencionale në një sipërfaqe të sheshtë me gjatësi rreth 95 metra si metodë alternative). Modelimi i ushtrisë tregon se ngarkesa e ekuipazhit është më e lartë gjatë ngritjes dhe më e lartë gjatë uljes.

Përdorimi operativ

Fluturakja përdoret gjerësisht për qëllime të ndryshme luftarake. Deri në korrik 2007, platforma kishte grumbulluar 200,000 orë fluturimi, duke dyfishuar rekordin e mëparshëm prej 100,000 orësh në 13 muaj. Për më tepër, sistemi tejkaloi 300,000 orë fluturimi në prill 2008, dhe që nga maji 2010, sistemi „Shadow“ kishte grumbulluar mbi 500,000 orë fluturimi. Mbi 37,000 fluturime u kryen

me platformën në mbështetje të operacioneve në Irak dhe Afganistan nga njësitë e ushtrisë amerikane dhe Gardës Kombëtare. Kur përdorni dronët në këto vende, kushtet e funksionimit rezultuan të ishin veçanërisht të vështira për t'u shfrytëzuar, kryesisht për shkak të temperaturave të larta dhe pranisë së grimcave të rërës në ajër. Kjo shkaktoi dështime të motorit, duke rezultuar në riparime dhe ndryshime në teknologjinë e sistemit dhe procedurat e funksionimit. Zhvendosja e "Shadows" nga niveli i ekuipazhit luftarak në nivelin e brigadës në nivelin e batalionit reduktoi linjat e komunikimit, problemet e distancës dhe lejoi operatorët dhe pilotët të stërviten më mirë dhe të punojnë së bashku. Në fillim të korrikut 2014, ushtria amerikane dërgoi drone në Bagdad si pjesë e një përpjekjeje për të mbrojtur personelin e ambasadës nga sulmet e militantëve të "Shtetit Islamik", së bashku me helikopterët sulmues „AH-64 Apache“, me qëllim të shpërndarjes së informacioneve dhe caktimin e caqeve. Megjithëse ushtria planifikon

të zëvendësojë aeroplanin Shadow në ekipet luftarake, ai do të vazhdojë të përdoret nga brigadat e aviacionit luftarak dhe njësitë e forcave speciale deri në mesin e viteve të '30-ta.

Variantet dhe përmirësimet

Fluturakja pa pilot ka shenja si „RQ-7A“ dhe „RQ-7B“, megjithëse të gjitha modelet e avionëve RQ-7A tani janë tërhequr dhe janë zëvendësuar nga modeli "RQ-7B" (rekord i provuar programi për "RQ-7B", me mbi 1.3 milion orë fluturimi, 85% e të cilave ishin në kushte luftarake). Versioni fillestar i "Shadow" është varianti "RQ-7A", dhe sistemet e para fillestare të prodhimit iu dorëzuan ushtrisë amerikane në vitin 2002. Fluturakja ka qenë e gjatë 3,4 metra, me një hapje krahësh prej 3.9 metrash, një peshë maksimale ngritjeje prej 148 kilogramësh dhe aftësi për të qëndruar në ajër nga 4 deri në 5.5 orë, në varësi të misionit.

Varianti i përmirësuar "RQ-7B" hyri kryesisht në shërbim në vitin 2004, me

një hapje të re krahësh të zgjatur deri në 4.3 metra, një rritje në mundësinë e ruajtjes së karburantit në 44 litra dhe një rritje të kohës së fluturimit në 6 orë. Kapaciteti i ngarkesës u rrit në 43 kg. Sistemet avionike u përmirësuan dhe krahu i ri u projektua për të lejuar aeroplanin të vepronte si një stacion rele për komandantët dhe operatorët për të komunikuar me radio me trupat në terren në vende që nuk mbulohen ndryshe nga trafiku i radios. Fluturakja transmeton imazhe dhe të dhëna taktike drejtpërdrejt në sistemin e përbashkët të mbikëqyrjes dhe analizës në kohë pothuajse reale. Ajo gjithashtu siguron të dhëna për shënjestrimin e armëve precize. Në përgjithësi, droni mund të operojë deri në 125 kilometra nga qendra e tij e operacioneve taktike dhe të njohë automjetet taktike deri në 2400 metra mbi tokë. Përmirësimet të tjera shitesë të sistemit përfshijnë zëvendësimin e motorit. Megjithatë, përmirësimi më i dukshëm i sistemit do të jetë krahu më i gjerë, i projektuar për të rritur kapacitetin e karburantit dhe për të lejuar rritjen e kohëzgjatjes së misionit, me pika fikse të vendosjes së municioneve të jashtme të instaluara. Në mars të vitit 2015, njësisia e parë "Shadow" u pajis me "RQ-7BV2 Shadow" të përmirësuar. Aftësitë e reja përfshijnë: enkriptimin e lidhjeve të kontrollit dhe të të dhënave video, softuerin që mundëson ndërveprimin midis platformave të tjera të dronëve, motorin elektronik të injektimit të karburantit dhe aftësi të tjera. Kompania „AAI Corporation Textron“ po zhvillon gjithashtu një version më të madh të quajtur "M2", i testuar në 2012. Në këtë variant hapja e krahëve është rritur dhe është më e rëndë për 54 kilogramë. Ai mund të fluturojë për 16 orë në një lartësi prej 5,500 deri në 6,100 metra, dhe qëndrueshmëria dhe tavanin e saj i fluturimit mund të krahasohen me dronët e Grupit 4 (si MQ-1 Predator), kështu që kompania e konsideron "M2" si një alternativë ndaj fluturakeve më të mëdha. Në vitin 2020, ushtria prezantoi variantin "Shadow Block III", me këtë konfigurim të aftë për të fluturuar në shi, me një kamerë për imazhe të përmirësuar, një sistem radio të përbashkët taktik dhe duke përdorur një konfigurim motori më të besueshëm dhe të fuqishëm, me zhurmë të reduktuar gjatë fluturimit. Fluturakja pa pilot është me structure kompozite. Madhësia kompakte e saj dhe motori i vogël krijojnë hapsirë të ulët radari infra të kuq, kështu që është jashtëzakonisht e vështirë për t'u zbuluar.

„Rila 4x4“ – automjeti rezistent ndaj minave dhe i mbrojtur nga prita

„International Armored Group“ (IAG) është një prodhues automjesh të blinduara me mbi 30 vjet përvojë, i specializuar në fushat e projektimit, inxhinierisë, prototipizimit dhe prodhimit të automjeteve të blinduara, komerciale dhe taktike si makina të blinduara, automjete jashtë rrugës, kamionë, autobusë, ambulanca, APC (të blinduara transportuesit e personelit) dhe MRAP (Automjete të mbrojtura nga prita dhe rezistent ndaj minave) si dhe për komponentët e armaturës, xhamit balistik dhe sistemet e kornizës. „IAG“ ofron një zgjidhje të plotë të blindimit të automjeteve duke marrë një qasje holistike ndaj procesit të projektimit dhe inxhinierisë, duke siguruar që të eliminohen të gjitha dobësitë e mundshme. Kompania ka zyrat e shitjes dhe lokacionet e prodhimit në: Shtetet e Bashkuara, Kanadaja, Mbretëria e Bashkuar, Emiratet e Bashkuara Arabe, Turqia, Bullgaria, Pakistani, Iraku dhe Afrika

„Rila 4x4“ është automjet rezistent ndaj minave dhe i mbrojtur nga prita (MRAP), i prodhuar nga ana e kompanisë „International Armored Group“ (IAG).

e Jugut. Rila 4x4 është një automjet rezistent ndaj minave dhe i mbrojtur nga prita (MRAP) i prodhuar nga „International Armored Group“ (IAG). Automjeti u ekspozua në Ekspozitën e Pajisjeve të Mbrojtjes dhe Sigurisë (DSEI) në shtator të vitit 2017 në Londër. Automjeti ofrohet gjithashtu në konfigurimin e ambulancës ushtarake, kontrollit të trazirave dhe transportit të mallrave.

Dizajni dhe karakteristikat e automjeteve të blinduara „Rila 4x4“
Automjeti i blinduar „Rila 4x4 MRAP“ shquhet me një trup prej çeliku monokok tërësisht të salduar bazuar

në shasinë e kamionit Iveco Trakker. Paraqitja tradicionale e automjetit integron motorin në pjesën e përparme, ndarjen e ekuipazhit në mes dhe seksionin e akomodimit të trupave në pjesën e pasme. Automjeti mund të strehojë deri në 12 ushtarë të pajisur plotësisht në sedilje të certifikuara për shtypjen e shpërthimit të shkallës ushtarake, ndërsa konfigurimi i automjetit është 4x4. Automjeti mund të ofrohet edhe në konfigurim 6x6, me mundësi të akomodimit deri në 13 ushtarë. Ekuipazhi i mjetit, duke përfshirë shoferin dhe komandantin, janë ulur në ndenjëse individuale në pjesën e përparme, ndërsa pjesa tjetër e personelit është ulur në dy rreshta të kthyer nga brenda në pjesën e pasme të automjetit. Ekuipazhi i mjetit mund të hyjë ose të dalë nga dyert e parashikuara në të dy anët e trupit të automjetit, ndërsa një derë e madhe përdoret në pjesën e pasme të trupit për hyrjen/daljen e trupave të tjera.

Pjesa e pasme e trupit është gjithashtu e pajisur me tre blloqe shikimi xhami, së bashku me portat e qitjes, duke i lejuar trupat të synojnë dhe të hapin zjarr nga armatimi personal.

Armatimi dhe vetëmbrojtja e „Rila“ 4x4“

Automjeti i blinduar „Rila 4x4 MRAP“ mund të instalohet me një frëngji të vetme me majë të hapur (frëngji e hapur për një person) ose me një stacion armësh të drejtuar nga distanca (stacion armësh me operim në distancë ROWS). Stacioni i armëve me telekomandë mund të pajiset me mitralozë deri në 12.7 mm. Armatimi operohet nën mbrojtje të blinduar, për të rritur mbrojtjen e gjuajtësit. Rila 4x4 MRAP ofron mbrojtje balistike deri në nivelin IV, në përputhje me NATO-n STANAG 4569, i cili mbron personelin nga fishekët 7.62 mm që shpojnë forca të blinduara, si dhe fishekë 12.7 mm, municion 14.5 mm dhe predha të simuluar me fragmentim 20 mm (FES-Fragmented Simulated Projectiles). Mbrojtja balistike mund të rritet sipas kërkesave të klientit. Përsa i përket mbrojtjes kundër minave, automjeti mund t'i mbijetojë një shpërthimi prej 8 kg eksploziv TNT, nën çdo rrotë të automjetit ose nën shina, si dhe në mes të pjesës së poshtme të trupit të automjetit. Mund të përballojë gjithashtu forcën shpërthyes të shkaktuar nga një shpërthim mine antitank 10 kg nën çdo rrotë.

Pjesa e poshtme e trupit në formë V rrit më tej mbijetesën e automjetit dhe ekuipazhit duke hequr ndikimin e një shpërthimi të një mine tokësore ose një mjeti shpërthyes të improvizuar (IED) larg automjetit. Motori dhe ndërveprimi i „Rila 4x4“ Automjeti fuqizohet nga një motor turbo diesel 12.9 litra V6, me gjashtë cilindra, i lidhur me një transmetim automatik. Motori prodhon një fuqi prej 380 kf dhe mund të gjenerojë një çift rrotullues prej 810 Nm në 1200 rpm, deri në 2100 rpm. Automjeti mund të pajiset me një sistem elektrik "12V" ose "24V". Automjeti dorëzohet në konfigurimin me timonin e majtë (LHD) ose me timonin e djathtë (RHD), sipas kërkesave të klientit. Automjeti karakterizohet nga largësia e lartë nga toka dhe ofron lëvizshmëri të shkëlqyer jashtë rrugës në lloje të ndryshme terreni.

Specifikimet tjera të automjetit të blinduar „Rila 4x4“ janë:	
Prodhues	International Armored Group – IAG
Lloji i automjetit	MRAP
Konfiguracioni	4x4 и 6x6
Kapaciteti i ulëseve	2 + 12
Mbrojtja	STANAG 4569 Level IV
Gjatësia	6,98 m
Lartësia	3,4 m
Gjerësia	2,79 m
Pesha	18000 kg

Pjesa e përparme e kabinës, ku ulet ekuipazhi (shofer dhe komandanti), mbrohet nga xhami dypjesësh antiplumb. Çdo derë është e pajisur me një dritare xhami antiplumb, ndërsa

secila anë në seksionin e transportit, ku ndodhen trupat, është e pajisur me blloqe të vogla xhami për porte shikimi dhe qitjeje, në rast nevojë për vetëmbrojtje.

„Tupolev TB-3“

Glorifikimi i forcave ajrore të: Shteteve të Bashkuara, Britanisë së Madhe, Japonisë dhe Gjermanisë la në hije forcën ajrore të Bashkimit Sovjetik në Luftën e Dytë Botërore. Shumë historianë dhe ekspertë janë fokusuar në forcat tokësore të Bashkimit Sovjetik dhe sakrificat që ai bëri për të arritur fitoren përfundimtare mbi Rajhun e Tretë në vitin 1945. Gjegjesisht, në periudhën ndërmjet luftërave, sovjetikët kërkuan të ndërtonin dhe zhvillonin modele të reja avionësh, veçanërisht pas rrezikut të dukshëm të fuqisë ushtarake në rritje të Gjermanisë. Megjithëse kjo nuk çoi në ndonjë përparim të rëndësishëm teknik ose teknologjik, këmbëngulja e projektuesve sovjetikë dhe ekspertëve të aviacionit çoi në një mendim doktrinor shumë të guximshëm. Në vitet e '30-ta, Forcat ajrore të

Në vitin 1926, udhëheqja e forcave ajrore të Bashkimit Sovjetik i kërkoi Institutit Qendror Aerohidrodinamik në Moskë të zhvillonte një dizajn për një bombardues të rëndë të aftë për të zhvilluar 2000 kuaj fuqi. Në përputhje me kërkesën, "Tupolev" filloi menjëherë punën shumëvjeçare, sepse me zhvillimin e planeve ndryshuan edhe kërkesat nga udhëheqja e forcave ajrore të Bashkimit Sovjetik

Bashkimit Sovjetik po kërkonin një bombardues të rëndë të aftë për të zhvilluar 2000 kuaj fuqi si një normë minimale për karakteristikën e kërkuar. Në atë kohë, shumë nga prodhuesit gjermanë po mendonin për parametra që do të ishin të sofistikuar, modern dhe inovativ. Ndoshta ishte karakteristike dhe tipike për gjermanin e përditshëm, veçanërisht duke pasur parasysh planet sulmuese të Gjermanisë para fillimit të Luftës së Dytë Botërore.

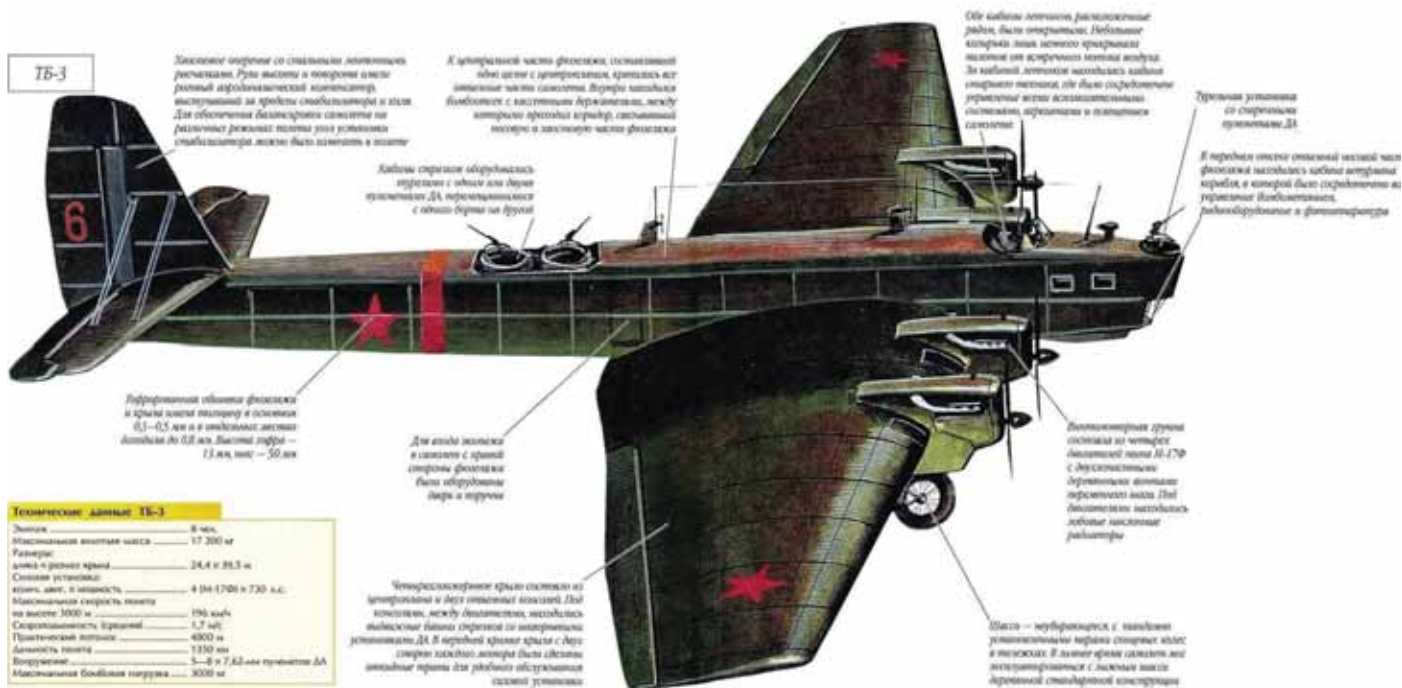
Nga ana tjetër, Bashkimi Sovjetik u përpoq të kishte një bombardues që do t'i përgjigjej detyrës së dhënë dhe ndërtimi dhe mirëmbajtja e të cilit nuk do të vareshin shumë nga burimet cilësore dhe prodhimi i saktë. Bashkimi Sovjetik i dha përparësi makinës lehtësisht të riparueshme, domethënë lehtësisht të zëvendësueshme. Si i tillë, në vitin 1932, sovjetikët prezantuan bombarduesin e tyre të rëndë „Tupolev TB-3“.

Si bazë për zhvillimin e "Tupolev TB-3", kompania përdori dizajnin e avionit „Tupolev TB-1“. Faza fillestare e zhvillimit kontribuoi që avioni të kishte motorë "Curtiss V-1570", i cili zhvilloi vetëm 590 kuaj fuqi. Por ideja kryesore ishte që këta motorë të shërbenin si bazë për testime të mëtejshme, me qëllim që të fokusohesh në prezantimin e motorëve "Mikulin M-17", të cilët në fakt ishin një kopje e licencuar e motorëve gjermanë „BMW Vis“. Avioni bëri fluturimin e tij të parë më 22 dhjetor 1931. Prototipi u fluturua nga piloti sovjetik Mikhail Gromov dhe fluturimi ishte i suksesshëm. Së shpejti, udhëheqja e forcave ajrore të Bashkimit Sovjetik miratoi prodhimin serik të avionit, por prototipi u modifikua për ta bërë prodhimin serik të qëndrueshëm dhe më efektiv. Modifikimet përfshinin radiatorë më të mëdhenj që lejonin ftohje më efektive të motorit dhe helikë druri. Modifikimet përfshinin gjithashtu një loj tjetër rrote, pra rrota të dyfishta në secilën anë. Rrota e vetme ishte e pamjaftueshme për të mbështetur peshën dhe tërheqjen e bombarduesit. Me këto modifikime, avioni iu nënshtrua përsëri një fluturimi provë më 4 janar 1932. Papritur, avioni ishte rreth 10% deri në 15% më i rëndë se prototipi origjinal. Kjo ndikoi ndjeshëm në performancën e avionit, por në një drejtim negativ. Arsyet për rritjen e peshës u identifikuan shpejt në telat dhe tubat më të trashë të kornizës së ajrit. Avioni gjithashtu ishte i lyer për afërsisht me një shtresë të trashë boje dhe llak. Të gjitha këto arsye mungonin në prototip, pasi ai u ndërtua me kujdes për të miratuar prodhimin e tij dhe për të marrë rezultate pozitive në sytë e drejtuesve të lartë të forcave ajrore sovjetike. Pas korrigjimit të problemeve me peshën, avioni ishte gati për prodhim serik dhe operacional. Dizajni i "TB-3", i destinuar për prodhim masiv, ishte në fakt një loj kopje e praktikave të projektimit të Hugo Junkers, një dizajner gjerman, një pionier i avionëve „Junkers“. Këto praktika nënkuptonin që korniza e avionit të gërshetohet me profile në formë V, të cilat, nga ana tjetër, mbuloheshin me pëlthurë, zakonisht me trashësi 0,3 milimetra dhe deri në 0,8 milimetra. Krahët u ngjitën në kornizën qendrore të ajrit me anë të katër seksioneve të tubave. Në vitin 1934, Bashkimi Sovjetik zhvilloi një fletë të re çeliku që u përdor për pjesë të caktuara të krahëve.

Kjo mundësoi rritjen e hapjes së krahëve nga 39.5 metra në 41.85 metra. Ky ndryshim bëri të mundur të ecni pothuajse çdo pjesë të krahut me këpucë të buta. Skaji kryesor i krahëve mund të hapesh dhe të zhvendosej më tej drejt motorëve, duke siguruar një sipërfaqe të shkelës kur kërkohej mirëmbajtja e rregullt e motorit. Kontrollat e fluturimit të avionit u aktivizuan me kablllo dhe motorët ishin projektuar me një sistem të brendshëm të shuarjes së zjarrit. Motorët e avionit teorikisht mundësonin veprimin operacional të avionit prej rreth 3200 kilometrash. Armatimi përbëhej nga mitralozë të lehtë, kryesisht të kalibrit 7.62 mm, të vendosura në pesë frëngji. Një frëngji ishte vendosur në hundën e përparme të

kornizës së avionit, dy frëngji ishin vendosur në kornizën e ajrit nga kabina deri në bisht dhe një frëngji midis motorëve në secilin krah. Përveç dizajnit shumë interesant të avionit, ai kishte edhe disa mangësi. Rrotat, të cilat ishin të fiksuara, nuk kishin sistem frenimi. Kjo do të thoshte se nëse avioni detyrohej të ulej, kërkohej një zonë e madhe uljeje ku, pas uljes së inercisë, avioni do të ndalonte. Por përveç dizajnit në dukje primitiv të avionit, ai ishte pionier i një roli shumë specifik, të quajtur projekti "Zveno". Projekti ishte shpikja e inxhinierit aeronautik sovjetik Vladimir Vakhmistrov. Deja bazohej në përdorimin doktrinor të një avionit mëmë si "TB-3", me dy deri në pesë avionë më të vegjël, zakonisht luftarakë, të

Karakteristikat kryesore të „TB-3 4M-17F”	
Ekuipazhi	Nga 8 deri 10 anëtarë
Gjatësia	24,4 metra
Haja e krahëve	41,8 metra
Lartësia	8,5 metra
Motori	Katër motorë „Mikulin M17F” me nga 12 cilindra, të afta të zhvillojnë 705 kuaj fuqi. Motori ka qenë vijorë dhe ka arritur ftohjen likuide
Shpejtësia maksimale	212 kilometra në orë
Gama e fluturimit operativ	2000 kilometra
Lartësia maksimale e fluturimit	4800 metra
Armamenti	Nga 6 deri në 8 mitralozë me kalibër prej 7, 62 milimetravsh dhe me aftësi për ngarkesë maksimale deri në 5000 kilogramë bombë.

bashkangjitur në të. Pasi arritën në zonën operative, ata avionë u nisën nga avioni mëmë në ajër. Në këtë mënyrë u arrit befasia operative tek armiku, duke mundur diapazon më të madh operacional të gjuajtësve dhe mbrojtje më të madhe të bombarduesit. Përdorimi doktrinor i këtij projekti nënkuptonte edhe ankorimin e luftëtarëve, domethënë uljen e luftëtarëve në vetë bombarduesin në kushinetat e tij. Në

këtë mënyrë ata mund të merrnin një karburant nga bombarduesi „TB-3”, i cili ishte jashtëzakonisht efektiv në projektin “Zveno”, veçanërisht në fushatën ajrore të Bashkimit Sovjetik mbi Rumaninë në Luftën e Dytë Botërore.

Variantet
Avioni “TB-3” ishte një nga bombarduesit më të rëndë gjatë Luftës së Dytë Botërore. Në

përputhje me nevojat e shumta të Bashkimit Sovjetik, ai u modifikua në disa variante.

„TB-3 4M-17F“

Ky variant ishte varianti bazë, i cili trajtohet në tekstin e përmendur. Ai përbënte rreth gjysmën e prodhimit të përgjithshëm të avionit, i cili arriti në 818 avionë.

„TB-3 4M-34”

Ky variant u mundësua nga motorët “Mikulin AM-34” me radiatorë të rishikuar dhe ftohës vaji të shtuar.

„TB-3 4M-34R”

Ky variant është projektuar me një frëngji shtesë të vendosur në bishtin e avionit dhe me frena hidraulike dhe përmirësime aerodinamike në strukturë.

„TB-3 4AM-34RD”

Ky variant është projektuar për fluturime në distanca të gjata, me frena dhe rrota të vetme. Avioni u përdor gjatë fluturimeve demonstruese në distanca të gjata në vitin 1933 dhe 1934, veçanërisht në Varshavë, Paris dhe në Romë.

Dimitar Daneski

Automatiku „Uzi“

Brendi apo shenja mbrojtëse e ushtrisë izraelite

Historia e automatikut “Uzi” na kthen në vitin 1948 dhe në kohën e krijimit të shtetit të Izraelit dhe forcave të tij mbrojtëse. Izraeli u shpall shtet në maj të vitit 1948. Vendi u pushtua menjëherë nga fqinjët arabë. Forcat e sapoformuara të mbrojtjes izraelite, pavarësisht se ishin të pakta dhe të armatosura dobët, kryesisht me armë këmbësorie të vjetëruara, mbrojtën me sukses vendin. Forcat e Mbrojtjes së Izraelit zmrapsën një sulm të kombinuar të botës arabe me vetëm 200 mitralozë, 10,000 pushkë dhe 3,600 pushkë sulmi, d.m.th. armë të tepërta nga e gjithë bota, nga pushkët sulmuese britanike dhe pushkët Enfield, te teprica ushtarake nga Çekosllovakia, të cilat u importuan në mënyrë sekrete. Përveç kësaj, disa përdorën pushkët e tyre sportive civile dhe armë gjahu. E gjithë kjo e vështirësoi stërvitjen, por edhe përfaqësonte një makth të vërtetë logjistik, pasi armë të ndryshme përdorëshin për dhjetëra lloje të ndryshme municionesh. Sigurimi i armëve jashtë vendit ishte i vështirë, ndaj një pjesë e madhe e armatimeve

Automatiku “Uzi” është një nga armët më të njohura të epokës së pasluftës, i projektuar mirë, i besueshëm, i thjeshtë dhe me tërheqje universale. Uzi ishte projektuar për të qenë një armë e thjeshtë dhe e lirë që do të kapërcente problemet logjistike të forcave të reja të mbrojtjes izraelite. Automatiku u shëndrrua në sukses komercial, i eksportuar gjithandej dhe u shëndrrua gjithashtu në një legjendë në mesin e armëve më të reja

të vendit, madje edhe avionët luftarakë, bliheshin përmes kontrabandës dhe kanaleve sekrete. Vendi ishte gjithashtu shumë i varfër dhe nuk mund të përballonte armët e fundit. Zgjidhja për këtë ishte të përfitonte nga qytetarët me arsim të lartë të vendit dhe nga shumë veteranë të Luftës së Dytë Botërore dhe të krijonte industrinë e saj të armëve. Në vitin 1950, Shtabi i Përgjithshëm izraelit vendosi të blinte një sasi të caktuar pushkësh, të cilat më vonë do të prodhoheshin me licencë në Izrael. Në të njëjtën kohë, u shpall një konkurs për zgjedhjen e një mitralozi të prodhuar në vend. Në vitin 1952, një togër njëzet e shtatë vjeçar me origjinë gjermane,

Uziel Gall, prezantoi patentën dhe prototipin e tij. Dizajni dhe zgjidhja e tij për një mitraloz u pëlqye nga udhëheqja ushtarake, kështu që në vitet në vijim u rafinua, u testua dhe u testua fizikisht në forcat speciale, për t'u adoptuar përfundimisht në armatim në vitin 1954, me emrin “Uzi”. sipas pseudonimit të konstruktorit.

Numri i madh i avantazheve bëri që “Uzi” të jetë automatik efektiv. Së pari, përdori pjesë të bëra nga llamarinat e presuar, duke e bërë atë të lehtë dhe të lirë për t'u prodhuar në masë, një veçori e rëndësishme për një vend të varfër pa shumë industri. Së dyti, vendosja e kornizës së municionit në

mes të armës e bëri atë të balancuar mirë, njësoj si një pistoletë. Mekanizmat e sigurisë lehtësuan trajnimin dhe besimin e ushtarëve dhe rekrutëve. Së fundi, aftësia për të gjuajtur plumba nëntë milimetrash me një shpejtësi prej gjashtëqind fishekësh në minutë i dha përdoruesit fuqi të madhe zjarri. Në kundërshtim me besimin popullor, "Uzi" nuk ishte arma standarde e këmbësorisë izraelite. Gama e shkurtër e armës prej vetëm dyqind metrash e bëri atë të përdorshme në zonat urbane, por shumë më pak të dobishme në terren të hapur, ku një pushkë e plotë luftarake ishte shumë më e dobishme. Pjesa më e madhe e IDF mbante pushkën belge "FN-FAL", ndërsa "Uzi" përdorej nga parashutistët, ekuipazhet e tankeve dhe automjeteve të blinduara dhe njësitë e forcave speciale.

Forcat e Mbrojtjes të Izraelit vendosën urdhrat e tyre të parë "Uzi" në vitin 1954. Përdorimi i parë i mitralozit ndodhi në vitin 1956, kur parashutistët izraelitë nga njësia "202" kapën Kalimin Mitla në Gadishullin Sinai. Parashutistët mposhtën forcat sudaneze dhe egjiptiane në vendkalimin në mbështetje të ofensivës më të madhe për të marrur Sinain dhe mitralozi kompakt "Uzi", me fuqinë e tij të madhe të zjarrit, u tregua shumë i dobishëm në pastrimin e trupave egjiptiane nga shpellat aty pranë. Gjatë luftës së vitit 1956, Uzi u përdor në shkretëtirën e Sinait kundër egjiptianëve, në rrugët e Bregut Perëndimor kundër trupave jordaneze dhe në lartësitë e Golanit kundër sirianëve.

Automatiku "Uzi" me kalibër 9x19 mm është një armë kompakte, e ekuilibruar mirë dhe e thjeshtë, e destinuar për luftime në distanca deri në 200 metra. Ai arrin rezultatet më të mira me zjarr të vetëm në distanca deri në 100 metra. Ka një masë prej 3.5 kg, gjatësia e palosur 470 mm dhe me zgjatjen 640 milimetra. Shpejtësia teorike e zjarrit është 600

Në periudhën 1960-1980, "Uzi" ishte automatiku më i shitur. Sipas disa vlerësimeve, deri në vitin 2001 ishin prodhuar më shumë se 10 milionë kopje. Armët automatike "Uzi" si armë ushtarake dhe policore ishin në arsenalin e më shumë se 90 vendeve të botës. Përdoruesi i parë i huaj i automatikut "Uzi" ishte Holanda, e cila pajisi njësitë e saj të parashutistëve me automatikët izraelitë

fishekë në minutë. Mund të veprojë në dy mënyra: automatike (shpërthyer) dhe gjysmë-automatike (të vetme). Për shkak të karakteristikave të tij, automatiku është gjithashtu i dobishëm për përdorim në kushte të kufizuara hapësinore (llogore, rrugë, dhoma, vendbanime, etj.), për operacione speciale dhe si një armë mbrojtëse personale e ekuipazheve të tankeve ose helikopterëve..

Automatiku funksionon sipas parimit të lëvizjes së lirë të grilave dhe funksionon nga grila e hapur. Kjo do të thotë se kur grila vjen në pozicionin e përparmë, nuk e mbyll mekanikisht tubin, por falë masës relativisht të madhe, pengon hapjen e parakohshme të tij, derisa presioni në të të arrijë një vlerë të

caktuar. Pas kësaj, buloni fillon të lëvizë prapa, duke hapur fuqinë dhe duke nxjerrë fishekun në të njëjtën kohë. Kompaktësia dhe gjatësia e shkurtër arrihet me një të ashtuquajtur grila teleskopike që mbulon pjesën më të madhe të tytës, për shkak të së cilës kunja e qitjes zhvendoset nga balli në trup, pra në pjesën e zbrazët të trupit të grilave. Gjatë shkrepjes, grila mbulon pjesën e pasme të mëngës, duke mbrojtur kështu qitësin në rast shkrepjeje të parakohshme. Falë pikave të gravitetit të shpërndara në mënyrë të barabartë dhe masës së ulët, mitralozi është i qëndrueshëm gjatë zjarrit me breshëri dhe çuditërisht i saktë për këtë lloj arme (tërheqja dhe zmbropsja janë pothuajse të

padukshme), ndërsa ekuilibri i mirë lejon gjuajtje të qetë me një dorë. Automatiku "Uzi" karakterizohet nga një numër i vogël ndërprerjesh, të shkaktuara nga përdorimi i municionit të papërshtatshëm dhe mirëmbajtja e dobët.

Gjatë viteve, dy modele kompakte janë zhvilluar nga Uzi standarde: mini-Uzi dhe mikro-Uzi. "Mini-Uzi" është, siç sugjeron edhe vetë emri, një version i reduktuar i modelit standard "Uzi", i cili u prezantua në treg në vitin 1980. "Micro-Uzi" është një version ultra-kompakt i automatikut, i cili filloi prodhimin në vitin 1986. Sipas përmasave dhe peshës mund të vendoset në kategorinë e pistoletave automatike. Kjo pushkë sulmi është shumë e mirë për mbajtje të fshehur dhe si një armë mbrojtëse personale.

Në periudhën 1960-1980, "Uzi" ishte automatiku më i shitur. Sipas disa vlerësimeve, deri në vitin 2001 ishin prodhuar më shumë se 10 milionë kopje. Armët automatike "Uzi" si armë ushtarake dhe policore ishin në arsenalin e më shumë se 90 vendeve të botës. Përdoruesi i parë i huaj i automatikut "Uzi" ishte Holanda, e cila pajisi njësitë e saj të parashutistëve me automatikët izraelitë. Në vitin 1959, Bundeswehri gjerman prezantoi automatikun "Uzi" me emërtimin "MP-2" (prapa druri) dhe "MP-2A1" (prapa metalike). Modelet për ushtrinë gjermane u prodhuan në Belgjikë dhe u përdorën deri në vitin 1985, kur u zëvendësuan nga modelet "HK MP-5" dhe "MP-7".

SHBA, në periudhën e viteve 1968-1979, bleu nga Izraeli rreth 3000 armë automatike që ishin në armatimin e forcave speciale dhe të CIA-s. Shërbimi Sekret Amerikan, për të mbrojtur persona të rëndësishëm, deri në vitin 1990 përdorte edhe automatikët "Uzi". Belgjika është vendi i parë që mori të drejtën e prodhimit të licencuar në fabrikën "Nationale" nga Herstal. Përveç Belgjikës, automatiku "Uzi" prodhohej me licencë në Afrikën e Jugut, Rodezi dhe Vietnam. Si çdo armë tjetër e njohur, automatikët izraelitë në disa vende u kopjuan dhe prodhoheshin pa një licencë të miratuar ose ishin baza për zhvillimin e armëve të ngjashme. Automatiku "Uzi" është një shenjë mbrojtëse e ushtrisë izraelite dhe një shembull tekstual i një mitralozi të mirë-projektuar dhe të besueshëm, që është i thjeshtë për t'u prodhuar dhe ka një tërheqje universale që ka të ngjarë të vazhdojë të përdoret për dekadat e ardhshme.

Aleksandar Stojčevski

Serbia bleu helikopterë të përdorur luftarak „Mi-35P“ nga Qiproja

Më 23.11. 2023 në aeroportin ushtarak „Batajnica“ afër Beogradit, në praninë e presidentit të Serbisë, Aleksandar Vuçiq, opinionit për herë të parë iu prezantuan 11 helikopterët e posa blerë luftarak „Mi -35P“, dy avionët e ri transportues „CASA C-295“, helikopteri ushtarak shumëdedikues „H-145“, bombarduesit dhe gjahtarët bashkëkohorë „Shqiponja“ dhe avionët bashkëkohor shkollor „Llasta“ të Armatës së Serbisë. Helikopterët luftarak „Mi-35P“ janë të vjetër dhe të blerë nga Qiproja, ndërsa në Serbi janë sjellur me anë të përmes rrugës ajrore, gjegjësisht me ndihmën e avionëve të mëdhenj transportues „AN-124“. Negociatat e para për blerje në mes të Serbisë dhe Qipros, kishin filluar që në vitin 2021, kur pala qipriote i nxorri po këta helikopterë në shitje. Në sajë të marrëveshjes shitëblerëse për helikopterët është dhënë edhe armatimi i përgjithshëm zbulues dhe jozbulues, si dhe predha për topat automatikë. Por, çfarë është karakteristike për versionin qipriot „Mi-35P“? Versioni qipriot „Mi 35P“, posedon sistemin shënjestruar „OPS-24N-1L“ me shënjestër termike „Matrix“, TV-kamerë si dhe matës lazerik i distancës. Është i pajisur me sistemin digjital të menaxhimit „PKV-8-35“, i cili rrit nivelin e stabilitetit të helikopterit gjatë kushteve të vështira atmosferike, ndërsa në sajë të këtij sistemi, është edhe sistemi për kontrollin e zjarrit „PrVK-24-2“, i cili përfshinë përdorimin e raketave anti blinduese „9M127-1 Ataka-VM“ dhe në sistemin e kundërmasave elektronike „President-S“. Më karakteristike për helikopterin „Mi-35P“ është vendosja e topit dygyporë automatik fiks „GSH-30K“, me kalibër prej 30 mm, gjegjësisht për shkak të mekanizmit të

madh, ku topi është i vendosur jashtë në anën e djathtë të trupit. Helikopterët qipriotë „MI-35“ mund të bartin edhe kontejnerin „NPPU-23“, që është i pajisur me top dygypor automatik „GSH-23L“ me kalibër prej 23 mm, raketa me kalibër prej 80 mm dhe 57 mm, si dhe armë të tjera. Nga fluturaket e blear, momentalisht 5 helikopterë janë operativ për përdorim, ndërsa 6 të tjerët nuk janë në gjendje për të fluturuar. Por, gjithnjë sipas paralajmërimeve të personave zyrtarë të Armatës së Serbisë, është planifikuar që të gjithë 11 helikopterët të modernizohen dhe t'u vazhdohet resursi i përdorimit. Praktikisht, me blerjet para-prake të 4 helikopterëve të ri „Mi-35M“ dhe 11 helikopterët e vjetër „Mi-35P“, Serbia momentalisht ka në dispozicion gjithsej 15 helikopterë luftarak desant „Mi-35“, gjë që nuk është për t'u nënvlerësuar.

Ivica Dameski

Çakmakët - një element i pashmangshëm në çdo predhë

Roli dhe rëndësia e çakmakëve si pjesë përbërëse e predhës është po aq e rëndësishme për kryerjen e detyrës së qitjes, sepse përveç zgjedhjes së llojit të predhës, zgjedhja e llojit të çakmakut dhe efekti, gjegjësisht, i aktivizimit korrekt dhe në kohë, është gjithashtu shumë i rëndësishëm. Çakmaku e kryen funksionin e tij në atë mënyrë që të sigurojë një impuls fillestar për të aktivizuar pjesën energjetike të predhës (ngarkesa), pavarësisht nëse është një predhë me eksploziv të lartë, kumulativ, tym, ndezës ose lloj tjetër. Impulsi fillestar i dhënë nga çakmaku gjatë ngarkimit të predhës ndodh me shpërbërjen shpërthyesë të elementeve të montimit fillestar të çakmakut. Aktivizimi në fazën e parë në montimin fillestar të siguresës mundësohet nga mekanizma dhe pajisje të ndryshme që janë të vendosura në trupin e siguresës dhe e njëjta gjë bëhet mekanikisht ose elektrike gjatë fluturimit të predhës. Si burime energjie të nevojshme për funksionimin e mekanizmave dhe

Çakmaku është një element i predhës, detyra e të cilit është të shkaktojë veprimin e predhës me goditjen e objektivit ose veprimin e predhës në një pikë të caktuar të dëshiruar në pjesën e trajektorës së predhës

pajisjeve të veçanta të çakmakut janë forcat inerciale (forcat që ndodhin gjatë lëshimit dhe gjatë fluturimit të predhës), energjia e saj ose, më shpesh, energjia nga njëri dhe burimi nga ana tjetër. Energjia vetjake mund të jetë mekanike (sustat e tensionuara, mekanizmi i orës) dhe elektrike (bateri ose akumulatorë të ndryshëm, gjeneratorë piezo ose turbogjeneratorë ajri).

Klasifikimi i çakmakëve

Për të lehtësuar identifikimin, studimin dhe vlerësimin e saktë të karakteristikave të çakmakëve, në praktikë çakmakët ndahen në grupe: sipas qëllimit, pra sipas llojit të predhës në të cilën vendoset çakmaku dhe sipas me metodën e veprimit në objektiv, domethënë sipas karakteristikave

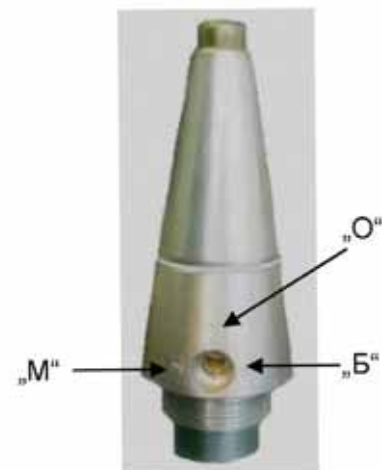
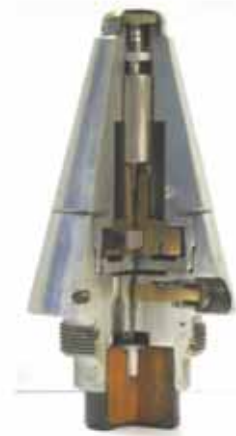
teknike në çakmak.

Klasifikimi i çakmakëve sipas llojit të predhës korrespondon me klasifikimin e përgjithshëm të municioneve sipas grupeve të mëposhtme:

- çakmakë për predha artilerie (rrotulluese dhe jo rrotulluese);
- çakmakë për mina;
- çakmakë për raketa jozbuluese të padrejtuara (rrotulluese dhe jo rrotulluese);
- çakmakë për raketat e drejtuara me predha.

Në klasifikimin e çakmakëve sipas karakteristikave teknike, rregullimi i brendshëm i çakmakut, mënyra e funksionimit të çakmakut, proceset fizike dhe kimike mbi të cilat bazohet veprimi i çakmakut ose proceset fizike dhe kimike që ndodhin në më të lehta merren

KARAKTERISTIKAT BAZIKE	
Veprimi	mentale, e shkurtër dhe e ngadalësuar
Armrimi	në distancë nën veprimin e forcave inerciare
Distanca e armirimit	150-400m në hyrjen e tubit
Gama e temperaturës gjatë qitjes/përdorimit	-40 deri në +50 gradë celcius
Gama e temperaturës gjatë ruajtjes	-40 deri në +50 gradë celcius
PAKETIMI	
Një sandëk prej druri me 4 kuti metali (të mbyllura hermetikisht). Në secilën prej kutive ka nga 16 çakmakë	
Dimenzionet e sandëkut prej druri	500x480x180mm
Pesha e sandëkujt	19 kg
Volumi	0,044 m3
TË DHËNAT TEKNIKE	
Gjatësia e çakmakut	195,36mm
Diametri i brendshëm	64mm
Pesha e çakmakut	755 gramë
Lloji i mbushjes shpërthyes	Tetрил
Pesha e mbushjes	23,2 gramë
POZICIONI I PËRSHTATJES – TEMPIMI/SAKTËSIA	
O	Veprim momental
M	Veprim i shkurtër momental: 0,001 - 0,005 sek.
B	Veprim i ngadalësuar: 0,007 - 0,013 sek.

parasysh. Sipas të lartëshkruarës çakmakët mund t'i klasifikojmë edhe në kategoritë vijuese:

- sipas procesit të nisur nga çakmaku (çakmakët me dhe pa detonator);
- sipas metodës së veprimit të objektivit (kontakt, i përkohshëm ose me kohë dhe mbyllje);
- sipas shkallës së sigurisë gjatë trajtimit dhe të shtënave (të pasiguruara, gjysmë të siguruara dhe të siguruara);
- sipas pozicionit të predhës (sipërme, e poshtme, anësore dhe e brendshme);
- sipas proceseve fizike dhe kimike në të cilat bazohet veprimi i çakmakut (piroteknik, mekanik, elektrik, elektronik dhe kimik).

Secila nga grupet e mësipërme mund të klasifikohet më tej në nëngrupe, zakonisht sipas llojit të predhës për të cilën përdoret siguresa.

Duke marrë parasysh numrin e madh të llojeve të çakmakëve dhe pamundësinë

për t'i shfaqur dhe bashkuar të gjitha në një tekst apo artikull, në këtë edicion të revistës "Mburoja" do të japim fotografi dhe karakteristika më të detajuara vetëm të çakmakut "MRV-U" ("MRV-U"), e cila është pjesë integrale e raketave për raketat granatahedhëse „BM-21“. Çakmaku i sipërm sulmues „MRV-U“ („MRV-U“) është i destinuar për raketën me eksploziv të lartë "M21OF" dhe "9M28F" dhe ky çakmak është i tipit mekanik. Çakmaku mund të rregullohet për veprim të menjëhershëm, të shkurtër dhe të ngadalë. Ngadalësimi është brenda 0,001 deri në 0,013 sekonda. Vonesa është paraqitur më në detaje në pamjen tabelare të karakteristikave të çakmakut. Pozicioni bazë i çakmakut është për veprim të menjëhershëm, domethënë seksioni i rregullatorit është i kthyer drejt shkronjës "O". Çakmaku paketohet, ruhet dhe transportohet në këtë pozicion. Nëse gjuan me ngadalësim, është e nevojshme të ktheni seksionin kryq të

rregullatorit drejt shkronjave "M" dhe "B". Çakmaku e kryen funksionin e tij në atë mënyrë që të japë një impuls fillestar për të aktivizuar pjesën energjetike (ngarkimin) e raketës. Impulsi fillestar që ndezësi i jep ngarkesës së raketës krijohet nga shpërbërja e elementeve të montimit fillestar të ndezësit. Aktivizimi i pjesës së parë të montimit fillestar të çakmakut mundësohet nga mekanizma dhe pajisje të ndryshme që janë të vendosura në trupin e çakmakut dhe kryhet mekanikisht në kushte dinamike gjatë fluturimit të raketës. Çakmaku "MRV-U" ("MRV-U"), sipas procesit që nis, bën pjesë në grupin e çakmakëve me detonator dhe sipas mënyrës së veprimit, në raport me objektivin, i përket klasifikimi i grupit të çakmave me ndikim. Çakmaku "MRV-U" (MRV-U), sipas shkallës së sigurisë gjatë përdorimit dhe gjuajtjes, bën pjesë në grupin e çakmakëve të sigurt.

Sllavço Kuzmanovski

Byzylyku - Paracord

Bzylyku Paracord është i lehtë për t'u bërë, i përshtatshëm për t'u veshur, mund të zbrërthohet dhe të gërshetohet në mënyrë të përsëritur, pa humbur cilësinë dhe formën e tij. Mjeti bazë për prodhimin e byzylykut është litari i parashutës, i njohur si parakordi ose litari i parashutës, i cili mund të blihet në treg si parakordi ushtarake e specifikimeve ushtarake amerikane "MIL-C-5040X", tip "III", ose parakordi civile komerciale. Të dy llojet e parakordit janë të së njëjtës madhësi dhe pamje, me dallime të vogla në rezistencën dhe forcën e grisjes. Litari i parakordit ushtarak i tipit III dhe versioni i tij komercial përbëhet nga një mbështjellës i gërshetuar prej 32 fijeve të ndërthurura që përmbajnë 7 korda të brendshme, të përbërë nga tre fije najloni ose poliestër të gërshetuar. Ekzistojnë 6 lloje litarësh parakordi që ndryshojnë në

Byzylyku Paracord është një shtesë e dobishme për pajisjet, si për pjesëtarët e njësive ushtarake, ashtu edhe për pjesëtarët e policisë, për pjesëtarët e shërbimit zjarrfikës, për shërbimet e shpëtimit, për alpinistët dhe për të gjithë të tjerët që kryejnë aktivitete të rrezikshme në ambient të hapur ose në një hapësirë të mbyllur me rrezik të mundshëm lëndimi

trashësi, më i përdoruri është "parakordi 550", tipi "III", 4 mm i trashë (versioni tregtar është 3 mm i trashë), me një forcë thyerjeje minimale prej 550 paund forcë ose 250 kilogramë dhe elasticitet, i cili ka aftësinë të shtrihet deri në 30% të gjatësisë totale të litarit. Ka edhe litarë parakordi të punuar posaçërisht që kanë veshje kamuflazhi, kamuflazhi ose fluoeshente, ndërsa brenda, nën veshje, përveç kordoneve elastike, mund të përmbajnë edhe litar peshkimi, tela tunxhi, fije markeri dhe fije dylli që mund të përdoren si fitil.

Përdorimi i litarit të parakordit daton që nga Lufta e Dytë Botërore dhe lidhet me njësitë ajrore, ku litari përdorej për të bërë parashutë të asaj periudhe dhe pas uljes së parashutës, ushtarët i prisnin litarët dhe i përdornin për qëllime të ndryshme. Për qëllime, kryesisht për lidhjen dhe sigurimin e një pjese të pajisjeve dhe për të bërë fasha gjatë ndihmës së parë. Litari Paracord u përdor gjithashtu nga astronautët gjatë misionit të 82-të të anijes hapësinore dhe gjatë riparimeve të teleskopit "Hubble". Sot, një linjë parakorde prej 50 këmbësh

(15 metra) është pjesë e kompletit individual të mbijetesës ushtarake të ushtrisë amerikane (FM.3-05-70 – Army survival, survival kits, page 3-4), pra në pajisje të detyrueshme gjatë kryerjes së operacioneve në kushte malore të luftës (Soldier's guide to mountain warfare, Survival tips, page 11), dhe në manualin "101 Përdorimet e Paracord", përshkruhen situatat dhe mënyrat e duhura për të përdorur paracord. Nga pikëpamja ushtarake, litari paracord mund të përdoret në situatat e mëposhtme: për lidhjen dhe sigurimin e pjesëve të pajisjeve; për të bërë strehimore, veçanërisht kur shtrëngoni ponço ose krahë tendë. Më të përshtatshmet për t'u përdorur janë nyjet „Bowline“, „Timber hitch“, „Running (slip) knot“ dhe „Two half hitches“, gjatë dhënies së ndihmës së parë, si veshje për ndalimin e gjakderdhjes, d.m.th. si zëvendësues i një turiku, për imobilizimin e ekstremiteteve në rast thyerjeje, për nxjerrjen dhe transportimin e ushtarëve të plagosur dhe të plagosur, për prodhimin e armëve primitive (llastiqe, bolo, hark dhe shigjetë), si dhe për të bërë një shtizë ose për fiksimin e thikës në vend të bajonetës, duke përdorur nyjen „Standard (ordinary) whipping“ për të bërë garrota, për mbijetesë, d.m.th. për të bërë kurthe për kapjen e gjahut dhe për të bërë linja peshkimi dhe trotline, për të bërë këpucë dëbore për të ecur nëpër borë të thellë dhe të butë, pastaj si zëvendësim për një litar ngjitjeje kur kapërceni natyrën ose njeriun më të ulët dhe më pak të rrezikshëm -bënte pengesa dhe për lidhjen dhe përcjelljen e robërve. Litari Paracord mund të përdoret si zëvendësues i litarit bazë dhe si litar koordinues kur vendoset mina dhe bën një fushë të minuar kur heq siguresën e minave, për çminim ose për kontrollimin e objekteve të dyshimta ose trupave të ushtarëve për vendosjen e mundshme të minave të befasishme etj.

Byzylyku paracord është një nga mënyrat e shumta për të transportuar dhe veshur litarin paracord. Mënyra të tjera për të veshur paracordin është

përmes një sërë mënyrash për të endur paracordin në rripat e pantallonave, si rrip ore, si rrip taktik pushke, si lidhëse çizmësh dhe për përdorime të tjera. Ushtarët duke përdorur nyjen „Standard (ordinary) whipping“, ato veshin dorezat e: një sërë thikash, lopatash ushtarake, sëpata taktike, stoqet e pushkëve e kështu me radhë me litar paracordi. Byzylyku Paracord është një mënyrë estetike, praktike dhe universale për të mbajtur një litar paracordi rreth kyçit të dorës së një ushtari. Ka më shumë se 100 mënyra për të endur një byzylyk paracordi, ndër të cilat do të veçoheshin byzylykët e mëposhtëm si pesë më të famshmit: Cobra knot, King cobra, Quick Deploy Trilobite, Truck Tire dhe Corkscrew. Byzylykët me grip mund të bëhen nga një ose dy litarë paracorde të së njëjtës ngjyrë ose të ndryshme. Nëse përdoren dy litarë, litari që formon bazën quhet litar primar, ndërsa nyjet rreth litarit primar bëhen nga një litar i quajtur sekondar. Gjatësia e llogaritur e litarit të paracordit kur bëhet byzylyku është nga 10 deri në 13 cm litar për 1 cm të perimetrit të kyçit të dorës, në varësi

të densitetit të thurjes dhe tensionit të nyjeve. Byzylyku më i përdorur është byzylyku i paracordit, i gërshetuar në një nyjë "Cobra", i cili është shumë elegant dhe komod për t'u veshur dhe i lehtë për t'u thurur. Koha mesatare për të bërë një byzylyk paracordi me nyje "Cobra" është 10 deri në 15 minuta. Ky byzylyk, nëse është e nevojshme, mund të zërthehet dhe të rinisë në mënyrë të përsëritur. Për një të rritur me perimetër dore prej 20 cm, gjatë thurjes së byzylykut paracordi "Cobra knot" përdoret një litar paracordi me gjatësi rreth 230 cm. Byzylykët Paracord zakonisht mbërthehen me kopsa plastike që mund të blihen sot në treg. Kopsat taktike të paracordit përmbajnë një bilbil, ndezës zjarri, busull, termometër dhe një thikë të vogël me një teh 1-2 cm të gjatë në formë si tehu i thikës indoneziane Karambit, që përdoret për prerjen e litarit, për prerjen e indeve të buta ose për shkaktimin e lëndimit të njeriut. trup duke prerë arteriet, fibrat muskulore ose tendinat.

Viktor Krstevski

Lloji	Qëndrueshmëria minimale	Zgjatja minimale	Gjatësia minimale sipas kilogramëve	Bërthama	Struktura e rrethit ose mbështjellësit
I	43 kg	30%	640 m/kg	1	16/1
IA	45 kg	30%	710 m/kg	/	16/1
II	180 kg	30%	178 m/kg	4 deri 7	32/1 deri 36/1
IIA	102 kg	30%	333 m/kg	/	32/1 deri 36/1
III	250 kg	30%	151 m/kg	7 deri 9	32/1 deri 36/1
IB	340 kg	30%	111 m/kg	11	32/1; 36/1; 44/1

фото збирка, Г. Чачкиров

Gliderët ajrorë në qiellin maqedonas

Duke kujtuar ditët, vitet dhe ngjarjet e historisë së Aeroklubit në Shkup, për të cilat kam shkruar edhe më parë, theksova se ato janë regjistruar që nga viti 1923. E gjithë kjo, përveç vetë anëtarëve të klubit, ka qenë gjithmonë e mbështetur fuqishëm dhe me pjesëmarrjen aktive të qytetarëve të gjerë, si dhe të aviacionit ushtarak të vendeve ku ata ekzistojnë. Të çuditshme por reale ishin fillimet e aktiviteteve të aviacionit civil në qiellin e Maqedonisë, të cilat përfaqësonin të njëjtën hapësirë, por në shtete me emërtime të ndryshme. Që në fillim u blenë dhe u caktuan aeroplanë të aeroklubeve, të cilët drejtoheshin nga pilotët të huaj të huazuar. Mbi to fluturuan edhe pilotët ushtarakë rezervë vendas dhe me ta u hodhën hapat e parë drejt krijimit të aviacionit dhe pilotëve të tyre. U zgjodhën dhe u trajnuan shumë kandidatë civilë, të cilët ishin gjithashtu më vonë edhe pilotët të suksesshëm ushtarakë. Por kur është fjala për zhvillimin immanent të aviacionit civil maqedonas, gjegjësisht për mjetet

Duke mbyllur faqet e mëparshme të ditarit tim ajror në të cilat janë paraqitur ngjarje dhe personalitete nga historia e aviacionit maqedonas, si dhe për ekzistencën 100-vjeçare të Aeroklubit në Shkup, kësaj radhe do të lëviz nëpër faqet me shënime për gliderët, gjegjësisht, gliderë të thjeshtë, e më vonë të njohur edhe si gliderë të aviacionit në qiellin e Maqedonisë

fluturake apo ato lundruese, mund të konsiderohet se kjo veprimtari ka filluar me paraqitjen e planifikuesve të aviacionit. Ato fillime datojnë që nga viti 1936, kur filloi ndërtimi i organizuar dhe fluturimi i të ashtuquajturve gliderë ose gliderë rrëshqitës, të cilët përfaqësonin modele bazë dhe struktura fluturuese mbi bazën e të cilave bazohej zhvillimi i mëtejshëm i aviacionit arsimor dhe sportiv në përgjithësi. Ashtu ka qenë në të gjithë botën, ashtu ngjarjet janë zhvilluar edhe tek ne. Ky trend maqedonas u forcua veçanërisht me blerjen e zonës së re të Aeroklubit në qendër të Shkupit. Përveç pjesës tjetër, kjo hapësirë mundësoi

ngritjen e një lloj biblioteke aviacioni në të cilën ruheshin, studioheshin apo shfletoheshin libra të specializuar dhe literaturë tjetër. Ndër atë letërsi, një vend të rëndësishëm zinte revista shtetërore e aeroklubeve "Našite krila" (në serbisht "Nasa Krila"). Kjo revistë filloi të botohej në vitin 1924, për të rritur interesin për profesionin e aviacionit. Edhe revista "Zëri i Aviacionit" kishte botimet e veta speciale për modele, për glider-glider apo për aeroplanë. Informatori vjetor më i rëndësishëm i agreguar i aviacionit ishte i ashtuquajtur "Vjetari i Forcave Ajrore Jugosllave". E gjithë kjo literaturë mbështeti dëshirën e fortë, veçanërisht të modelistëve tashmë të dëshmuar të

avionëve, për t'u fokusuar në fluturimin në qiell.

Udhëheqësi i një grupi të tillë modelistësh aeroplanësh dhe ëndërrimtar i fluturimit të tij në qiell ishte Ljubomir Tevçev. Më vonë ai ishte edhe themelues i mirënjohur i aviacionit civil immanent maqedonas, gjegjësisht aviacionit dhe aeroklubeve. Me iniciativën e tij dhe me mbështetjen e fuqishme të anëtarëve të mbetur të aeroklubit në Shkup, u ble glideri i parë rrëshqitës, mbi të cilin filluan fluturimet fillestare. Ato fluturime realizoheshin në shpatet e zonave kodrinore-livadhore të asaj kohe, të ashtuquajturat aeroport, në zonën e Shpatit të Lepurit, (original Zajçev Rid, afër Shkupit). Në fakt, ato fluturime ishin, në realitet, thjeshtë kërcime në ajër, shumë afër tokës. Glideri vendosej në një pllajë, me pjesën e pasme të ngjitur në një "kunj" dhe një gomë të ngjitur në dy grupe anëtarësh të shtrirë në pjesën e përparme, në formën e një shufre apo (piruni). Duke lëshuar lidhjen midis shtyllës dhe gliderit në pjesën e pasme, dhe me forcën e litarit të shtrirë të gomës, glider fluturoi në ajër. Fluturimi pilotesk me glider u zhvillua në një lartësi prej disa decimetra deri në disa metra mbi tokë dhe fluturimi mesatar i suksesshëm, në atë periudhë fillestare zgjati 13 sekonda. Hapat e parë drejt këtyre aktiviteteve të sapokrijuara ishin të avancuara, por shumë kërkuese. Dita e fluturimit fillonte herët në mëngjes, kur anëtarët e aeroklubit mblidheshin dhe ngarkonin pjesët e çmontuara të gliderit dhe më pas e tërhiqnin zvarrë rimorkion e ngarkesave deri në afërsi të Zajçev Ridit. Aty e shkarkonin, e montonin dhe e çonin në krahë deri në vendin e nisjes, prej nga kryheshin fluturimet e përmendura. Mjeti fluturues ngritej nga një lartësi e madhe dhe ulej në livadhe. Më pas, ai u mbajt përsëri me duar në pozicionin e ngritjes dhe kështu deri në mbrëmje. Në prag të mbrëmjes, glideri çmontohej, ngarkohej në rimorkio dhe kthehej në ambientet e aeroklubit. Dhe kështu ishte çdo ditë. U bënë investime dhe përpjekje të mëdha vetëm për të qenë, një herë apo disa herë, vetëm për disa sekonda apo minuta në kaltërsinë e qiellit. Të tilla ishin hapat pioniere të mjeteve fluturuese të aeroklubit. Me gjithë ata hapa modestë por domethënës, përmbajtjet e aktiviteteve të aeroklubeve filluan të paraqiteshin si unike, të avancuara, por edhe me vlera universale, të paraqitura si një shkrije e momentit me kohët që do të vijnë. Kohërat kur në Zajçev Rid është ndërtuar edhe hangari i parë për vendosjen e gliderëve dhe punëtorja bashkangjitime për mirëmbajtjen dhe

фото збирка, Г. Чачкиров

фото збирка, Г. Чачкиров

riparimin e tyre. Kohë të tilla sollën teknologji të reja, trupa të mbyllur dhe kabina glidere, të cilat u riemëruan si gliderë. Pasi një mënyrë e re e tërheqjes së tyre në ajër, me të ashtuquajturat auto çikrikë (çikrika makinash) dhe tërheqje me aeroplan-tërheqës në të ashtuquajturat aeroçift. Një zhvillim kaq i shpejtë i rrëshqitjes së aviacionit maqedonas u mbështet në masë të madhe nga Administrata e Qytetit të Shkupit, por edhe nga Forcat Ajrore Mbretërore të asaj kohe. Vërtetim i interesimit serioz ushtarak për këtë lloj glideri ishte edhe stërvitja e parë ushtarake me glider, e mbajtur në Shkup në Jugosllavinë e atëhershme mbretërore, e realizuar në fund të vitit 1940. Në këtë demonstrim kanë qenë të pranishëm një numër i madh i përfaqësuesve shtetëror mbretëror, në krye me kryetarin e Qeverisë

Mbretërore.

Lufta e Dytë Botërore bëri një ndalesë të detyruar në zhvillimin e mjeteve fluturuese apo gliderëve maqedonas dhe të aviacionit në përgjithësi, që ajo të lindte sërish në ditët e para pas përfundimit të saj dhe të rritet e zhvillohet deri më sot. Kjo është zhvilluar në drejtim të aktiviteteve dhe arritjeve sportive, për stërvitjen bazë të pilotëve në aeroklub, por edhe për trajnimin e pilotëve me interes për forcat ajrore. Për t'i kujtuar ato kohëra të lashta të pionierëve fluturues, kohën kur unë dhe bashkëkohësit e mi fluturonim me avionë, rihap ditarin tim ajror për nder të gliderëve dhe mjeteve që "stolitën" qiellin maqedonas, duke filluar nga koha e kaluar, apo nga një kohë dikur, e deri më sot.

Gjorgji Çaçkirov

Muzeu i aviacionit ushtarak të Meksikës - MUMO

Muzeu i aviacionit ushtarak të Meksikës ka një qëllim të përcaktuar qartë - të ruajë, të mos harrojë historinë dhe të njohë publikun me zhvillimin historik të aviacionit ushtarak të Meksikës. Muzeu, përveç qëllimit themelor, është edhe një monument kushtuar të gjithë pjesëtarëve të forcave ajrore. Muzeu fillon historinë e tij në 1933 dhe vendndodhja e tij origjinale ishte në San Lazaro. Në vitin 1976, për shkak të nevojës për të zgjeruar aeroportin ku ndodhej muzeu, muzeu u zhvendos dhe ekspozitat iu dorëzuan forcave ajrore meksikane. Rihapja e muzeut është në vitin 2000 dhe atë në ish-hangarin e skuadronit 302 në bazën ajrore nr.1 në Santa Lucia në pjesën juglindore të Meksikës. Hapja për publikun u bë në vitin 2010. Zhvendosja e fundit e muzeut bëhet në vitin 2020 dhe inaugurimi i fundit i muzeut ishte më 10 shkurt 2022, pra në kremtimin e Ditës së Forcave Ajrore Meksikane. Në një sipërfaqe prej 64.000 metrash katrorë, në dy katet e godinës

kryesore të ekspozitës, si dhe në ambientin e jashtëm, janë vendosur rreth pesëdhjetë avionë të llojeve dhe origjinës së ndryshme. Muzeu ka 12 instalime tematike të përhershme, 4 galeri për ekspozita të përkohshme dhe 2 dhoma projektimi. Emrat e ekspozitave të përhershme janë: Forcat Ajrore Meksikane në Revolucionin Meksikan; Pionierët e aviacionit meksikan dhe të fluturimeve të mëdha me balona; Forcat Ajrore Meksikane në Luftën e Dytë Botërore; skuadrilja 201; Kolegji i Forcave Ajrore, Shpëtimi i Jetës, Shkenca e Fluturimit dhe mjedise të tjera.

Vendosja e jashtme është vendosur në dy pjesë. Pjesa e parë është vendosur përballë hyrjes së godinës kryesore të muzeut dhe përbëhet nga disa segmente. Gjëja e parë që do të vini re kur i afroheni muzeut është se në rrethrotullimin përballë hyrjes, tre ekzemplarë të „Lockheed T-33 Shooting Star“. Më pas janë dy ekspozitat e vendosura në hyrje të zonës së muzeut, që do të thotë në

kthese nga korridori kryesor. Bëhet fjalë për helikopterin „Bell 212“ dhe avionin „Schweizer SA2-37A Condor“. Menjëherë pas këtyre dy ekspozitave, janë katër platforma që kanë logon e Forcave Ajrore Meksikane dhe mbi to janë vendosur katër ekspozita: dy helikopterë „SA-330J Puma“ dhe „Mi-17-1VA“ si dhe avionët „IAI Arava 102“ dhe „Douglas C-47A Skytrain“. Përpara hyrjes së objektit kryesor të ekspozitës, në anën e majtë të hyrjes është vendosur avioni stërvitor „Pilatus PC-7“, dhe në të djathtë avioni „Hawker Beechcraft 350ER King Air (B300)“. Një numër i madh ekspozitash vendosen në një hapësirë relativisht të vogël dhe ndjen një ambient të pasur. Pas kësaj vjen ndërtesa kryesore. Menjëherë pas hyrjes në brendësi, ju përshëndetni nga bombarduesi amerikan „B-25 Mitchell“, i cili është, në fakt, eksponati qendror. Pranë këtij bombarduesi në të djathtë është një „Republic P-47D-35-RA Thunderbolt“, i përdorur nga Skuadroni 201. gjatë Luftës së Dytë Botërore. Pas këtij gjahtari të epokës së Luftës së

Dytë Botërore është një kopje e "Pilatus PC-9" që vizitorët mund të hyjnë në kabinën e eksponatit. Pas tij janë vendosur pikërisht edhe: „Lockheed T-33 Shooting Star“ dhe „North American T-6G Texan“, ndërsa në anën e djathtë në pjesën përfundimtare janë të vendosura edhe „De Havilland DH-115 Vampire“ dhe „IAI Arava 102“. Në segmentin e majtë pranë hapsirës kryesore ekspozuese, në rendin e pare të vendosur janë: „Northrop F-5E Tiger II“, „Stinson SR-5A Reliant“ dhe „TNCA - Serie H“. Në katin e dytë, vizitorët mund të vizitojnë gjithashtu seksionin që simulon pozicionin e një kulle kontrolli dhe të shikojnë më nga afër eksponatet e mëposhtme: „Beech C-45“ „Lockheed-Azcarate L-104“, „Aermacchi F-260EU“, „Sikorsky R-6A Hoverfly II“, „Bell 505 Jet Ranger X“, „Sud-Ouest SO-1220“, „MD Helicopters MD-530F“, „Boeing PT-17A Kaydet“ e të tjera.

Në anën e djathtë të ndërtesës kryesore të ekspozitës është një monument për anëtarët e rënë të forcave ajrore meksikane. Përveç monumentit, janë ekspozuar edhe disa avionë si: avioni transportues „Turbo Commander“, avioni italian i trenazhit „Aermacchi F-260EU“, ai amerikan „North American T-28A Trojan“, „Beech F33C Bonanza“ dhe mjete tjera të

fluturimit. Disa ekspozita më të mëdha janë vendosur në pjesën e pasme të muzeut. Një nga këto ekspozita që bien në sy është, natyrisht, helikopteri më i madh i prodhuar rus „Mi-26T“. Përveç këtij avioni është ekspozuar edhe avioni amerikan „CH-53D“. Në ekspozitat e ekspozuara në pjesën e pasme të muzeut, vizitorët mund të hyjnë dhe të shikojnë brenda avionit. Avionët e ekspozuar në pjesën e pasme të muzeut janë: avionët transportues amerikan „Lockheed C-130E Hercules“, „Convair 580“,

„Boeing 727-14“ dhe „Lockheed L-1329 JetStar 8“.

Në muze, vizitorët mund të gjejnë gjithashtu një kafene, një bibliotekë dhe një dyqan suvenirësh. Orari i punës së muzeut është nga e marta në të dielë nga ora 09:00 deri në ora 16:00. Biletat janë falas për të gjithë vizitorët. Muzeu është një njësi e shkëlqyer, një njësi e vogël dhe kompakte, e cila në një hapësirë të vogël ofron eksponate të shkëlqyera për t'u parë nga të gjithë.

Zllatko Bllazheski

Heroi kombëtar Petar Bozhinovski

Petar Bozhinovski lindi më 15 janar të 1920 në Manastir. Pas përfundimit të shkollës fillore është regjistruar në gjimnazin e Manastirit. Por, për shkak të kushteve të rënda financiare të familjes së tij, ka qenë i detyruar që të lë gjimnazin dhe të punësohet. Ai ka filluar t'a mësojë zejen e robaqepësisë, por njëkohësisht është punësuar në Monopolin e Manastirit si punëtor duhani. Edhe pse nuk ka qenë i kënaqur nga kjo punë, megjithatë më vonë i ka pëlqyer shoqërimi me të punësuarit tjerë. Kujdesi dhe bashkëndjenja e tij me punëtorët, është vërejtur shumë shpejt nga të tjerët, dhe pikërisht për shkak të qëndrimeve të këtuila është anëtarësuar në rradhët e LKRJ-së.

Fillimet e okupimit anëtarët e partisë do t'i gjejë të pa organizuar. Ky dezorientim është vërejtur edhe në mesin e anëtarëve dhe njerëzve të partisë, ndërsa Bozhinovski ka qenë në anan e anëtarëve të cilët nuk kanë qenë edhe aq të dëgjueshëm ndaj direktivave të PKJ, sidomos ndaj direktivave të sekretarit të KK të PKJ-së së Maqedonisë. Megjithtë, të gjithë e kanë pasur të qartë se së shpejti do të duhet të fillojë lufta e armatosur kundër okupatorit. Bozhinovski, së pari ka qenë pjesë e grupit të aktivistëve që kanë grumbulluar armë për Organizatën. Ata këto armë i kanë deponuar në disa punkte sekrete. Armë është gjetur lehtë, sidomos në ato anë nga ku ushtria pati dezertuar.

Pas okupimit bullgar fashist, ai ka qenë anëtar i Komitetit Ushtarak në Manastir. Në vitin 1941, ka qenë i angazhaur në përgatitjet për luftë të armatosur dhe ka qenë njëri ndër iniciatorët dhe organizatorët e aradhës partizane të Manastirit dhe Prespës "Dame Gurev". Organizata ka vendosur që kjo aradhë partizane të del në

muajt e pranverës së vitit 1942. Emri i Petar Bozhinovskit është dëgjuar edhe nga ana e udhëheqësit kryesorë gjatë kohës së aksionit të aradhës partizane të Manastirit në fshatin Smilevë, në lindenin e vitit 1942. Në këtë festë, autoritetet okupatore bullgare, janë grumbulluar në fshatin Smilevë për të festuar lindenin si "festë bullgare", por kanë qenë të befasuar nga sulmi i papritur nga ana e partizanëve. Dyzet ditë pas kësaj ngjarjeje, më 18 gusht 1942, aradha partizane e Manastirit dhe Prespës ka sulmuar komunën dhe stacionin policor në fshatin Kazhani. Për qëllimet e këtij aksioni, aradha ka qenë e ndarë në tre grupe, dy nga të cilat janë vërejtur nga ana e autoriteteve bullgare. Grupi i tretë në të cilin ka qenë edhe Bozhinovski, ka zhvilluar beteja të ashpra me bullgarët, ndërsa në ndërkohë luftëtarët e dy grupeve tjera, janë tërhequr. Kjo ka qenë lufta e parë e vërtetë frontale e aradhës së Bozhinovskit. Lufta ka qenë e pozicionuar duke i mbrojtur pozicionet. Ky konflikt i drejtpërdrejtë ka sjellur deri te një ndërmarrje të masave të theksuara nga ana e bullgarëve për t'a asgjësuar aradhën. Kanë vijuar edhe luftime të tjera të shpeshta, ndërsa në njërin ndër to, Bozhinovski do të mbetet i plagosur. Shërimi i tij ka zgjatuar dy muaj, ku më pas ai do të kthehet në terren dhe do të jetë pjesë e sulmit të stacionit hekurudhor "Srpci", më 15 nëntor 1942. Ky sulm u ka shkaktuar humbje të mëdha bullgarëve. Bozhinovski është shquar si një luftëtarë i guximshëm në këtë aksion.

Heroi kombëtar Petar Bozhinovski, i njohur me nofkat Peco apo Koço, është komunist maqedonas, partizan dhe hero kombëtar i Jugosllavisë nga Maqedonia që është shpallur i tillë më 2 gusht 1952

Në nëntor të vitit 1942, Bozhinovski ka marrë detyrë të lidhet me organizatën partiake të Manastirit, sepse e ka pasur njohuri të bollshme për terrenin. Megjithatë, gjatë hyrjes në Manastir, dukush e ka lajmëruar te autoritetet bullgare dhe me këtë rast ai sulmohet nga dhjetra policë, por megjithatë, disi ia ka dalë që të ikë.

Për guximin dhe për vetëmohimin e tij është dëgjuar edhe në Shtabin Suprem të LNÇ-së dhe AP të Maqedonisë dhe ai është thirrur si kurir në këtë shtab. Më vonë ka marrë detyrën e zëvendës komisarit të brigadës së 7 maqedonse, kur kjo e fundit ka arritur t'a merr karallën "Stankov Grob". Ky aksion ka qenë i udhëhequr personalisht nga Bozhinovski. Më vonë, ai ka marr pjesë edhe në aksione tjera në tërë Maqedoninë, në mesin e të cilave edhe në betejën në Gjavato dhe në Stremeshevë.

Pas çlirimit ka punuar në Sekretariatën Shtetëror për Punë të Brendshme me gradën e nënkolonelit të APJ-së, e më pas në Drejtorinë e Doganës. Ka ndërruar jetë më 26 shtator 1970 në Shkup. Në atë kohë ai ka qenë ndimhës i drejtorit general të PTT së Maqedonisë.

Emri i Petar Bozhinovskit është shkruar me shkronja të arta në historinë më të re maqedonase. Heroi kombëtar Petar Bozhinovski paraqet një udhërefyes të ndritur për gjeneratat e ardhshme dhe ato vijuese maqedonase.

Antoanella Dimitrievska

U nënshkrua Memorandum Bashkëpunimi me Akademinë Ushtarake „Gjeneral Mihajlo Apostolli“

Më 6 shkurt, me qëllim të promovimit dhe thellimit të bashkëpunimit të Organizatës së Oficerëve Rezervë të Republikës së Maqedonisë së Veriut (ORRMV) me të gjitha subjektet nga fusha e mbrojtjes dhe sigurisë, në selinë e Akademisë Ushtarake në Shkup, u nënshkrua Memorandum Bashkëpunimi ndërmjet Akademisë Ushtarake “Gjeneral Mihajlo Apostolli” dhe OORRMV-së. Memorandumin e bashkëpunimit e nënshkruan kryetari i ORRMV, dr.Goce Georgiev dhe dekan i Akademisë Ushtarake, kolonel Dr. Mitko Bogdanovski. Në aktin solemn të nënshkrimit të memorandumit nga ORRMV morën

pjesë: Sekretarja e Përgjithshme e Organizatës së Oficerëve Rezervë, Nikica Bangieva dhe anëtar i Këshillit Ekzekutiv dhe përfaqësuesi në Kuvendin e Organizatës nga Manastiri, Oliver Mitevski. Memorandumi angazhon të dyja palët për: bashkëpunimin, angazhimin, zhvillimin e projekteve dhe aktiviteteve të përbashkëta, të cilat të gjitha bazohen në besimin dhe respektin reciprok, në interes të avancimit të mbrojtjes dhe sigurisë së vendit tonë. Përmes bashkëpunimit me Akademinë Ushtarake, Organizata e Oficerëve Rezervë të Republikës së Maqedonisë së Veriut do të lidhet drejtpërdrejt me arrijtet moderne ushtarako-shkencore, të

cilat do të kontribuojnë në ngritjen dhe përmirësimin e saj. Akademia ushtarake ka qenë gjithmonë burim i shumë anëtarëve tanë dhe në të ardhmen do të prodhojë edhe anëtarët tanë - oficerë rezervë dhe ish-kadetë.

U mbajt mbledhja e 16. e Komitetit Ekzekutiv të OORRMV-së

Më 21 shkurt, në selinë e OORRMV-së në Shkup, u mbajt vazhdimi i mbledhjes së gjashtëmbëdhjetë e Komitetit Ekzekutiv të OORRMV-së. Kjo mbledhje ishte shumë e rëndësishme për Organizatën dhe për organet dhe trupat e saj, gjë që mund të vërehet edhe nga vendimet dhe dokumentet e miratuara, për funksionimin e suksesshëm të saj gjatë vitit 2024. Në këtë mbledhje u miratuan: Raporti i punës për vitin 2023; Raporti financiar për punën gjatë vitit 2023, Programi i punës dhe Programi për trajnim së bashku me Planin e aktiviteteve për vitin 2024, në të cilin zënë vend të rëndësishëm përmbajtjet praktike të trajnimit (qitje me armë këmbësorike, marshe dhe aktivitete njëditore me disa elemente përmbajtësore). Plani

financiar i punës për vitin 2024; Raporti për Mbledhjen Pranverore të nismës GAMINGER në Europë, GAMING 1, e mbajtur nga 24 deri më 28 maj në Shkup; Raporti për pjesëmarrjen e shënimit të 75 vjetorit të formimit të Konfederatës Ndërkombëtare të Oficerëve Rezervë (CIOR) në Tiranë të Shqipërisë, si dhe Raporti për pjesëmarrje në Mbledhjen e Dytë Vjeshtore të nismës GAMING 2, që u mbajt në Sibiu, Rumani. Vlen të përmendet së në këtë mbledhje u morrën disa vendime të rëndësishme për funksionimin e OORRMV-së, në mesin e të cilave edhe: Vendimi për miratimin e llogarisë vjetore për vitin 2023; Vendimi për ndarjen e mjeteve për njësitë organizative komunale të OORRMV-së për punë gjatë vitit 2024; Vendim për shënimin e ngjarjeve të rëndësishme

dhe për përkujtimin e personaliteteve të rëndësishme të historisë maqedonase gjatë vitit 2024; Vendim për pagesën e honorareve autoriale të pjesëmarrësve në përpilimin e monografisë, si dhe një sërë vendimesh të tjera.

Takim pune me kryetarin e komunës së Kriva Pallankës

Më 31 janar, një delegacion i Organizatës së Oficerëve Rezervë në përbërje: Dr. Goce Georgiev, kryetar i Organizatës, Vllatko Mitovski, kryetar i Njesisë Organizative Komunale të ORRMV nga Kriva Pallanka dhe Veselin Stojanovski, përfaqësues në Kuvendin e ORRMV nga Kriva Pallanka, realizoi takim pune me kryetarin e komunës së Kriva Pallankës, Sashko Mitovski. Në takim u diskutua për aktivitetet që duhet të ndërmerr ORRMV me rastin e përkujtimin të njëjës prej ngjarjeve më domethënëse në historinë e re të Maqedonisë, 11 marsit, ditën kur u mor

kulla e parë e vrojtimit "Ramna Niva" nga APJ nga njësi i mbrojtjes teritoriale i Maqedonisë nga Kriva Pallanka.

Njëkohësisht, kryetari i komunës u njoftua se kjo ditë është festuar vetëm në nivel lokal, nga Organizata Komunale, e cila e ka marrë për festë patron, gjegjësisht si ditë të NJOK të ORRMV nga Kriva Pallanka. Megjithatë, për shkak të rëndësisë së saj historike, Kuvendi i ORRMV vendosi që këtë ditë ta festojë edhe në nivel kombëtar. Në takim kryetari i komunës përshëndeti iniciativën e organizatës dhe shprehu mbështetjen e rezervë duke thënë se do të marrë pjesë personalisht në patronazh

Toni Micevski

Carlos Francisco-Botong Piktori legjendar i historisë dhe tradiave të Filipineve

Carlos Francisco, i njohur më mirë si Botong, është artisti përgjegjës për revolucionarizimin e arteve të bukura në Filipine. Carlos Francisco-Botong u rrit në Angono, një komunë në provincën Filipine të Rizal. Babai i tij ishte një prodhues vere dhe vdiq kur ai ishte vetëm pesë vjeç. Si një nga të paktët në Angona, pas përfundimit të arsimit të mesëm, Botong-u iu dha mundësia të studionte më tej. Ai studioi në Shkollën e Arteve të Bukura në Universitetin e Filipineve. Megjithatë, pak para përfundimit të studimeve, Carlos Francisco-Botong u detyrua për arsye financiare të ndërpresë shkollimin për të punuar. Ai e filloi karrierën e tij si praktikant në revistën „Philippine Herald“, ndërsa më vonë ka punuar si ilustrator

edhe në revistat „La Vanguardia“ dhe „Manila Tribune“. Menjëherë pas Luftës së Dytë Botërore ai u regjistrua në Fakultetin e sapothemeluar të Arkitekturës dhe Artit në Universitetin e Santo Tomas. Pas shpërthimit të luftës, Botong u kthye në qytetin e tij të lindjes, Angono, duke iu bashkuar lëvizjes guerile lokale. Carlos Francisco-Botong ishte i pari që u largua nga stili mbizotërues „Amorsolo Academician“ dhe filloi lëvizjen moderniste me shokët e tij themelues të „Triumviratit Modern“, Victorio Edades dhe Gallo Ocampo. Përshkrimet e tyre realiste janë për herë të parë të ndryshme nga normat e idealizuara romantike të piktorëve filipinas. Pikturimi i jetës së komunitetit të peshkimit është një nga temat e preferuara të Carlos

Francisco-Botong. Angono, vendlindja e tij ku jetonte, ishte një fshat peshkatarësh dhe këtu e gjeti më së shumti frymëzimin e tij në pikturë. Zakonet dhe traditat që janë afër zemrave të popullit filipinas u bënë një forcë shtytëse për të dhe e bënë stilin e tij të arritshëm si një imazh i ri freskues. Ky afinitet dhe vlera historike e interesuan atë për të hulumtuar trashëgiminë filipinase dhe gjithashtu që kërkimet e tij u bënë material i përshtatshëm nga i cili mund të merret frymëzim. Për shkak se veprat e tij janë të frymëzuara nga njerëzit, veprat e tij kanë marrë një vlerë kombëtare, duke ngjallur vlera të larta kombëtare në filipinasin e përbashkët. Botong kishte burime të mjaftueshme për frymëzim, më saktë ai pikturoi atmosferën që mbretëronte

në ato hapësira. Ai ishte veçanërisht i interesuar për jetën shoqërore dhe vlerat dhe zakonet e saj të banimit. Skena në Magpuocot "(Tërheqja e rrjetës)" është një përshkrim i përzemërt i peshkatarëve që rrotullohen në rrjeta për të përdorur kapjen e ditës. Botong mbushi të gjithë kanavacën, duke e bërë përbërjen hapësinore të mbushur me njerëz dhe të zënë me detaje, duke shtrirë pamjen në çdo skaj të pëlhurës. Linjat e qarta të lëngjeve e drejtojnë syrin drejt çdo shprehjeje, muskujt e tonifikuar dhe krahët me flokë të dredhur të peshkatarëve. Empatia e artistit për peshkatarët dhe pasioni për paraqitje të saktë mund të shihet dhe ndihet në penelatat dhe energjia me ngjyra të skenës. Pas luftës, Carlos Francisco-Botong u kthye në punën e tij të vjetër si pedagog në Universitetin e Santo Tomas. Muralet e tij shpejt u bënë të njohura si një thesar i madh kombëtar. Në fund të vitit 1947, ai e ndërpreu punën e tij si mësues për t'u fokusuar plotësisht në punën e tij artistike. Përveç punës së tij si muralist, Carlos Francisco-Botong ishte aktiv në industrinë e filmit filipinas në vitet e '40-ta dhe në vitet e '50-ta, më së shumti duke bashkëpunuar me regjisorin e filmit

dhe artistin kombëtar të Filipineve Manuel Conde. Kjo është arsyeja pse ai shkroi skenarin për "Genghis Khan", "Putol po Kampilan" (1950), "Tatlong Labuyo" (1953) dhe projekttoi kostumet edhe për; „Prinsipe Teñoso“ (1941), „Ibong Adarna“ (1941), „Siete Infantes de Lara“ (1950), „Romeo at Julieta“ (1951) dhe serialin „Juan Tamad“ . Carlos Francisco-Botong vdiq më 31 mars 1969, në moshën 57-vjeçare.

Ai hyn në legjendat e shoqërisë dhe kulturës filipinase ndoshta, si simboli më i spikatur i asaj që mund të quhet filipinase, dhe muralet e tij dhe historitë e treguara në to mbeten për të dëshmuar për vizionin e parë dhe të vetëm të shoqërisë filipinase të asaj periudhe.

Mr. Trajçe Çatmov

„Gjahu i Tetorit të Kuq’ ”

Filmi “Gjahu i Tetorit të kuq” (origjinali The hunt of Red October) është xhiruar në vitin 1990 në regjinë e John McTiernan dhe ka tematikën e periudhës së Luftës së Ftohtë dhe tensioneve të pranishme në atë periudhë, ndërmejt dy super fuqive, Shteteve të Bashkuara të Amerikës dhe Bashkimit Sovjetik, para se gjithash, në garën e tyre për armatim dhe për mundësinë me pajisje të teknologjisë bashkëkohore, për përdorimin e energjisë bërthamore për qëllime luftarake. Konflikti apo lufta e mundshme në mes të dy superfuqive, Shteteve të Bashkuara të Amerikës dhe Bashkimit Sovjetik, gjegjësisht sot Federatës Ruse, është temë e cila edhe sot e kësaj dite nuk humb aktualitetin e saj. Shkrimtari amerikan Tom Clensy, sipas vepërs të së cilit është xhiruar filmi “Gjahu i Tetorit të Kuq”, merr famën botërore, pikërisht me serialin e romaneve të spiunazhit, në të cilat rol kryesor ka Dr. Jack Rayan, i cili si një analist shumë i njohur i CIA-s, ia del që të ballafaqohet me sukses me sfidat dhe kërcënimet e ndryshme dhe të shumta ndaj SHBA-së gjatë periudhës së Luftës së Ftohtë, nga ana e Bashkimit Sovjetik.

„Tetori i Kuq“ është nëndetësja më e re bërthamore e Bashkimit Sovjetik, ndërsa kapiteni i saj është Mark Ramius, rolin e të cilit në këtë film e interpreton aktori Sean Connery. Ngjarja në film zhvillohet në jehonën e Luftës së Ftohtë, diku në fillim të viteve të tetëdhjeta të shekullit të kaluar. Në fakt, nëndetësja është konstruktuar në atë mënyrë që të mund të përdor një regjim të veçantë të qetë, në mënyrë që të jetë e padukshme për sistemet e radarëve dhe sonarëve. Veprimi në film fillon në momentin që nëndetësja “Dallas” ia del që të regjistrojë lëvizjen e nëndetësës bërthamore sovjetike “Tetori i Kuq”, në momentin para se e njejta të vendoset në regjimin e saj të qetë për të mos e hetuar. Ajo që vërehet nga ana e sistemeve të radarëve amerikanë, menjëherë dërgohet deri te udhëheqësia më e lartë shtetërore amerikane, si dhe kuptohet edhe deri te Agjencia Qëndrore e Intelgjencës – CIA. Pas analizave të bëra, agjentët e CIA-s konstatojnë se nëndetësja mund të paraqesë rrezik për Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Përgjatë konferencës për shtyp për opinionin amerikan kuptojmë se gjatë periudhës vijuese do të ndërmerren të gjitha

masat dhe aktivitetet, me qëllim të eliminimit të nëndetësës sovjetike e cila mund të hyjë në ujërat territoriale amerikane dhe në këtë mënyrë, t’i shkatërrojë forcat e marinës amerikane dhe disa forca të tjera. Doktorit Jack Rayan, që interpretohet nga aktori Alek Bolduin, është përzgjedhur të ballafaqohet dhe të e eliminojë mundësinë për veprim të nëndetësës sovjetike.

Ngjarjet e filmit janë të përqëndruara në aksionet për asgjësimin e aktiviteteve të nëndetësës bërthamore sovjetike, e cila në rast se nuk ndalohet, do të mund të shkaktojë konflikt ushtarak ndërmjet dy superfuqive. Nëndetësja “Tetori i Kuq”, nga ana tjetër është dërguar në mision provues në ujërat kundërshtarë, si një projekt inovativ që nuk do të mund të zbulohet nga ana e radarëve dhe sonarëve të kundërshtarit, por ata nuk e kanë parashikuar se kapetani i tyre, Mark Rasmus (Sean Connery), do të ndrojë anë. Në fakt, kapetani Mark Rasmus, së bashku me disa bashkëmendimtarë të tij, bëjnë plan të kalojnë në anën amerikane. Gjatë ngjarjeve në film zbulohet se plani i tyre, nuk duket edhe aq i thjeshtë për t’u realizuar, sepse sovjetikët, në momentin që e kuptojnë planin e tyre, koncentrohen që t’a

parandalojnë një gjë të tillë. Nga ana tjetër, edhe forcat amerikane që e kanë vënë në shënjestër nëndetësen, gjithnjë nuk janë në dijeni dhe nuk mund t'a parashikojnë se nëndetësja lëvizë në brigjet e tyre, me qëllim të dorëzimit. Amerikanët mendojnë se kjo nëndetëse paraqet kërcënim të drejtëpërdrejtë për sigurinë kombëtare të SHBA-së dhe se do t'a përdorë potencialin e saj shkatërrues bërthamor kundër forcave të saj.

Në skenë nga ai moment del analisti i ri i CIA-s, Jack Rayan, që në film rolin e tij e interpreton Alek Bolduin. Në film, Jack Rayan, sipas sjelljes së ekuipazhit të nëndetësës, e kupton se ata kanë për qëllim të ndrojnë anë, gjegjësisht të dorëzohen, por një gjë të tillë është e vështirë t'u tregohet qarqeve të ndryshme dhe për këtë, ai hasë në rezistencë dhe në mospajtime nga ana e qarqeve të larta të armatosura ushtarake amerikane, tek të cilët mbretëron qëndrimi që në këtë rast, duhet vepruar në drejtim të eliminimit të plotë të nëndetësës. Niveli i lartë i tensionit dhe presionit në këtë film, është zhvilluar me shumë mjeshtri pikërisht nga këto parashikime dhe pasqyrohet si një mëdyshje e vazhdueshme dhe shqyrtime të të gjitha mundësive dhe aktivitetëve të anës tjetër, gjegjësisht, a ekziston një rrezik potencial, apo ndoshta me të vërtetë armiku dëshiron që t'a ndërrojë anën dhe të dorëzohet.

Forcat sovjetike, me të kuptuar që nëndetësja e tyre ka për qëllim të dorëzohet te forcat amerikane, me shumë forca insiston që t'a ndal lëvizjen e nëndetësës "Tetori i Kuq" drejt brigjeve amerikane, edhe atë me veprime të drejtëpërdrejta për eliminimin e

nëndetësës bërthamore dhe ekuipazhit të saj. Këto aktivitetet, gjithësesi që kontribuan që filmi të ketë skena aksioni me veprime të tensionuara të protagonistëve në film, edhe në anën amerikane, por edhe në atë sovjetike. Gjithashtu, edhe forcat amerikane nisen në gjuhë të "Tetorit të Kuq", me qëllim që t'a eliminojnë dhe t'a pamundësojnë nëndetësen të arrijë në breg dhe të veprojë me anë të ndonjë sulmi bërthamor në territorin amerikan.

Edhe pse filmi bën pjesë në zhanrin e filmave aksion, dhe është i klasifikuar si një vepër kulmore në këtë zhanr, megjithatë, në film nuk janë përdorur edhe aq efekte special që karakterizohen për këtë zhanr të filmave. Regjisori krijon një atmosferë specifike të klaustrofobisë dhe shumë tension, duke e zhvilluar veprimin në sipërfaqen e detit, në brendi të nëndetësës, apo me skenat në kabinat e helikopterëve që bëjnë kontroll mbi hapësirën detare. Për rejtingun e lartë dhe për vlerat artistike të filmit kontribon edhe ekipi i aktorëve kulmor,

duke u nisur nga fantastikët Sean Connery dhe Alek Bolduin. Muzika në film është pjesë e kompozitorit Bazil Poledoris, ndërsa në prapavijnë muzikore vërehen edhe elemente të kompozicioneve ruse, gjë që kontribuon në autenticitetin e veprimit që zhvillohet në brendi të nëndetësës sovjetike. Për zgjidhjen e suksesshme të situatës në film, do të kuptoni në rast se vendi t'a shihni filmin.

Për regjisorin e filmit, John McTiernan, do të themi se ai bën pjesë në plejadën e regjisorëve shumë të sukseshëm të filmave të zhanrit aksion dhe se përveç filmit "Gjahu i Tetorit të Kuq", ai ka bërë regjinë e filmave „Vdekje Meshkujve“ – pj. e parë, e dytë dhe e tretë, „Heroi i fundit i aksionit“, „Qellime vrastare“, „Luftëtari i Trembëdhjetë“ dhe shumë filma të tjerë që gjithnjë qëndrojnë lartë në listën e filmave më të shikuar të zhanrit aksion, të vlerësuar lartë nga kritika filmike.

Ivana Llazareviq

Regjia: John McTiernan

Rolet: Sean Connery, Alec Baldëin, Scott Glenn, James Earl Jones, Sam Neill
Zhanri: Triller (aksion, spiunazh)

Skenari: Lery Ferguson, Donald Stuart

Bazuar sipas romanit të Tom Clensy

Producent: Mace Neufeld

Shtëpia prodhuese: „Paramount Pictures“

Muzika: Basil Poledoris

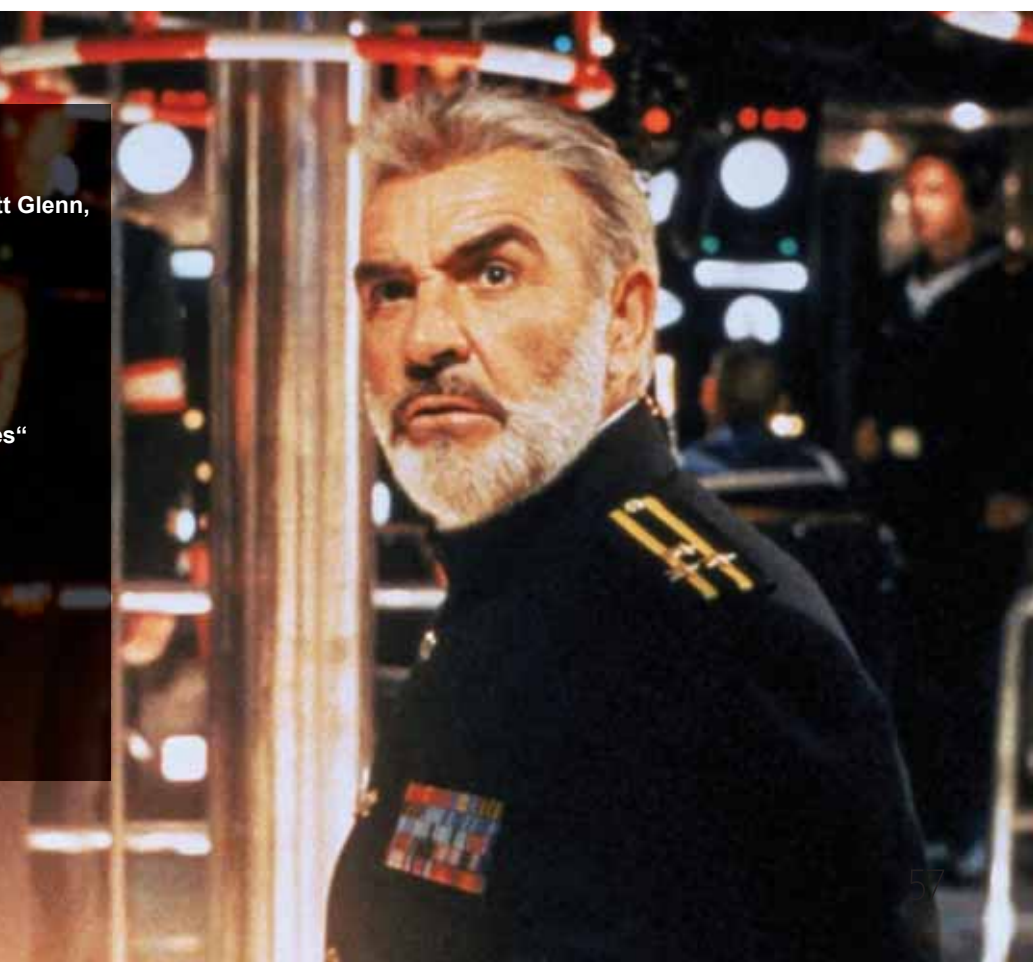
Viti: 1990

Gjuha: anglisht, rusisht

Vendi: Shtetet e Bashkuara të Amerikës

Kohëzgjatja: 134 minuta

Buxheti: 30 milion dollarë

Mariova - rajon paprekur e

Mariova është një zonë e karakterizuar nga historia, etnologjia, tradita dhe kultura e saj. Ajo zë një sipërfaqe prej 1038 km² me lartësi mesatare rreth 1090 m dhe zë rrjedhën e mesme të lumit Crna, e rrethuar nga të gjitha anët me vargmale të gjera malore - Nixhe dhe Kozhuf në jug, mali Selečka në perëndim, Mali Dren në Veri dhe Kozjaku me degët e Kozhufit nga lindja. Përbëhet nga dy pjesë, nga mali dhe lugina. Pjesa më e madhe e maleve janë të zhveshura ose të mbingarkuara me një pyll të rrallë lisi, me pjesë në të cilat ka edhe pyje të harlisur ahu dhe pyje halore me pisha të zeza dhe të bardha, si dhe me Lumin i Zi që rrjedh në mes. Ndahet në tri komuna - Prilep (pjesa më e madhe), Manastir dhe Kavadar. Ka disa legjenda për emrin Mariovo, ose Morievo, Morihovo. Njëra prej thotë se një bej turk donte ta merrte për grua vajzën e bukur Maria në haremin e tij. Pas negociatave të gjata, Maria pranoi të shkonte në haremin e beut, por me kusht që të mos kryhej turqizimi në të gjithë rajonin, të mos vendoseshin turq

dhe të mos ndërtoheshin xhami. Marrëveshja u respektua dhe në shenjë falënderimi dhe për nder të bukuroshes Maria, popullata vendit i dha emrin Mariovë. Një legjendë tjetër thotë se këtu ka jetuar sundimtarja Maria - Mara, e cila shquhej për bukurinë e saj dhe të cilën Sulltan Murati e mori për grua dhe më vonë erdhi të jetonte këtu. Për origjinën e emrit ekziston një traditë tjetër më e vjetër, e cila thotë se edhe në kohën romake kjo zonë quhej Morina. Për në Mariovë, kaloni nëpër rrugën rajonale nga Prilepi përmes fshatit Shtavicë, ku Milço Mançeski ka gjiruar filmin "Para shiut". Kur kaloni qafën e Slivës, tashmë hyni në pjesën e Mariovës, e ndarë në një zonë përballë urës së Rasim beut, dhe përballë urës së Lumit të Zi (Crna Rekës). Kaloni Bonçen, Kokren, Krushevicën, Çanishten, Dunjën dhe zbrisni drejt Crna Rekës dhe vazhdoni përmes Crna Rekës në "pjesën reale të Mariovës" - fshati. Manastiri, Polçisht, Beshisht, Vitolishte. Në Mariovë jetojnë pak banorë. Ata që jetojnë këtu merren me

blegtori, apo rrisin dele dhe janë njerëz të moshuar. Në fshatin Manastir ka vetëm pesë banorë. Tre priftërinjë në kishën "Shën Nikolla" dhe një familje – çift, penzionistë, që janë kthyer në të vend dhe merren me bletari. Për Mariovën do të kuptoni se është vend shumë i rëndësishëm, jo vetëm për shkak të karakteristikave të saj gjeologjike dhe biologjike, por edhe pasurinë e bollshme me ujë, me xehet e shumta, me malet e larta, si dhe me llojet e rralla të insekteve. Mariova ka dy hapësira të rëndësishme: Grykën e lumit Gradeshka, e cila është natyre e rrallë, si dhe hapësirën e vogël paleontologjike për shpezët (Important Bird Area-IBA), për shkak të pranisë të disa llojeve të shpendëve grabitqarë. Shëtisni të paktën për vetëm një ditë në Mariovën legjendare dhe kënaquni në natyrë dhe në arkitekturën e fshatrave të boshatirusa dhe kanioneve impulsive.

Karolina Micevska
Zoran Vasileski

n me natyrë të ekologjike

